MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

JUOZAS VALČIUKAS
PARLAMENTO TEISĖS IR VALSTYBĖS VALDŽIOS INSTITUCIJŲ
MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMA

Parlamentai ir konstitucinės kontrolės institucijos Prancūzijoje ir Lietuvoje

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – prof. dr. E. Jarašiūnas

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS.....3
1. PARLAMENTAS IR ĮSTATYMŲ LEIDYBA PRANCŪZIJOJE IR LIETUVOJE.....7
1. 1. Legicentrizmo ir konstitucionalizmo doktrinos.....9
1. 2. Įstatymų leidyba Lietuvoje ir Prancūzijoje.....12
2. LIETUVOS IR PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS FORMAVIMOSI RAIDA.....15
2. 1. Konstitucinės kontrolės užuomazgos ir formavimosi raida Prancūzijoje.....16
2. 2. Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos formavimosi raida.....21
2. 3. Konstitucingumo kontrolės prigimtis (kilmė) ir įstatymo sampratos kitimas.....23
2. 3. 1. Konstitucija yra bendrosios tautos valios išraiška.....24
2. 3. 2. Nuo atstovaujamosios iki nepertraukiamosios demokratijos.....26
3. LIETUVOS IR PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĖS KONTROLĖS INSTITUCIJA VALDŽIOS ORGANŲ SISTEMOJE.....30
3. 1. Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės kontrolės institucijos konstitucinis statusas.....31
3. 1. 1. Ar Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas gali būti ne teismas?.....33
3. 1. 2. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos evoliucija.....40
4. PRANCŪZIJOS IR LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS INSTITUCIJOS VYKDOMA KONSTITUCINĖ KONTROLĖ IR PRIIMAMŲ SPRENDIMŲ ĮGYVENDINIMAS ĮSTATYMŲ LEIDYBOJE.....49
4. 1. Konstitucinė kontrolė ir įstatymų leidybos poveikio būdai.....51
4. 2. Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos sprendimai ir jų įgyvendinimas įstatymų leidyboje.....57
IŠVADOS.....75

ĮVADAS

„Une Constitution, c'est à *la fois, un esprit, des institutions et une pratique*[1] *"*.

Charlles de Gaulle.

Nuo legicentrizmo iki konstitucionalizmo eros, arba, nuo įstatymo suvereniteto iki Konstitucijos suvereniteto[2]. Ši evoliucija lėmė įstatymo sampratos pokyčius, dėl kurių tapo neįmanoma laikyti tapačiomis tautos (suvereno) ir jos atstovų reiškiamos valios, kas buvo įprasta manyti parlamento „hegemonijos" laikais. Kodėl? Todėl, kad konstitucijose buvo įtvirtintas valdžių padalijimo principas ir atsirado vieta Konstitucijos – steigiamosios valdžios valios akto – saugotojos institucijai. Kitaip sakant, demokratinėje politinėje sistemoje valdžių padalijimo principas suponuoja ir reguliatoriaus, prižiūrinčio, kaip politinės valdžios laikosi Konstitucijos numatytų kompetencijų ribų, egzistavimą. Pabrėžtina, kad konstitucinė valdžia yra apribota valdžia ir joje negali būti vietos jokiai suvereniai institucijai, jeigu suverenumas apibūdinamas kaip neribojama valdžia[3]. Kalbama apie teisinę valstybę, o konstitucinės justicijos institucija prisideda prie pačios konstitucinės demokratijos realizavimo bei teisinės valstybės konkretizavimo.

Konstitucinė kontrolė atsirado būtent kaip įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolė. Taigi konstitucinės justicijos santykis su įstatymų leidyba yra neabejotinas. Apžvelgus vyraujančią įstatymo sampratą legicentrizmo ir konstitucionalizmo doktrinose, konstitucinės justicijos formavimosi raidą ir jos vietą Prancūzijos ir Lietuvos valdžios sistemoje, aptarsime šiandienos Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos parlamento ir konstitucinės kontrolės institucijos santykius išimtinai per įstatymų leidybą. Visi kiti šios santykio aspektai šiame darbe yra antriniai. Antra vertus, visais aspektais nagrinėjant minėtus santykius būtų neįmanoma sutilpti į mokslinio darbo apimties rėmus.

Lietuvos Respublikos 1992 m. spalio 25 d. Konstitucija konstitucinės kontrolės misiją numatė specialiai konstitucinės kontrolės institucijai – Konstituciniam Teismui. Tuo tarpu 1958 m. spalio 4 d. Prancūzijos Respublikos Konstitucija – Konstitucinei Tarybai, kuri yra naujas

[1] „Konstitucija yra tuo pačiu dvasia, institucijos ir praktika".
[2] Mathieu B. La Loi. Paris: Dalloz, 1995. P. 26.
[3] Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 174.

Prancūzijos V Respublikos valdžios organas[4]. Naujas, nes tai yra pirmas kartas Prancūzijos istorijoje, kada įstatymo konstitucingumo kontrolės pareiga priskirta nepriklausomai teisminei institucijai. Kita vertus, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra 1992 m. Konstitucijos kūrėjų inovacija. Pažymėtina, kad tarpukariu nors ir 1938 m. Konstitucijos projekte buvo numatyta konstitucinės kontrolės institucija, vis dėlto Konstitucinio Teismo vizija nebuvo įgyvendinta. Tačiau apskritai Konstitucinio Teismo idėja buvo moderni, žvelgiant į ateitį[5].

Tiek Prancūzijoje, tiek Lietuvoje vyrauja įvairios politinių valdžių atstovų, teisininkų, konstitucionalistų bei kitų mokslininkų nuomonės dėl konstitucinės justicijos institucijos paskirties bei jos vietos valstybės valdžios sistemoje. Tuo labiau vakar dienos opozicija šiandieną sudaro parlamento daugumą ir atvirkščiai. Politinės daugumos, laimėjusios rinkimus, pozicija dažnai tampa neigiama po tam tikro konstitucinės priežiūros institucijos sprendimo, kas sukelia nevienareikšmiškus vertinimus. Dar daugiau, išgirstama ir tokių pareiškimų, jog „diskreciniai konstitucinės priežiūros institucijos įgaliojimai yra anomalija“, „teisėjų valdžia uždeda antrankius parlamento reiškiamai bendrajai tautos valiai“, „konstitucinės kontrolės institucijos įgaliojimai yra kėsinimasis į demokratiją, į tautos suverenitetą ir jo atstovavimą“[6]. Kita vertus, yra ir kita pozicija, kuri teigia, kad įstatymų konstitucingumo kontrolė įgyvendinama tiek Lietuvos, tiek Prancūzijos teisminės institucijos yra būtinas teisinės valstybės elementas moderniosiose demokratijose. Nevienareikšmiškai atsakoma į klausimus iš kur kilo konstitucinė kontrolės institucija ir kam ji atstovauja, ar gali būti cenzūruojama tautos atstovų valia ir kaip konstitucinės kontrolės institucija dalyvauja įstatymų leidyboje.

Be kita ko, pasirinkimą lyginti Lietuvos kaip „konstitucinės kontrolės naujoko“ ir Prancūzijos, kurios konstitucinės justicijos institucija turi 50-ies metų veikimo patirtį, paskatino dar keletas priežasčių: pirma, Prancūzijoje nuo pat 1959 m. įgyvendinama išimtinai prevencinė konstitucingumo kontrolė, tuo tarpu po 2008 m. Konstitucijos reformos šalia išankstinės buvo įtvirtinta ir paskesnioji konstitucingumo kontrolė, o naujasis mechanizmas bus pradėtas taikyti jau 2010 m. pradžioje. Kaip žinome Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas įgyvendina

[4] Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques, 2e édition. Paris: Economica, 2008. P. 405.
[5] Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. Pirmoji pusė). Monografija. Vilnius: Justitia, 2005. P. 267.
[6] Prancūzijos mokslininkai, kurie tyrinėja santykius tarp konstitucingumo kontrolės ir bendrosios valios iš principo sutaria, kad bendroji valia reiškia realią teisinę Tautos valią, ir tai yra demokratijos principas. Tokiomis sąlygomis jų analizes apibūdina šios trys pozicijos, formuluojamos konstitucionalisto M. Troper: 1. Demokratija (bendroji Tautos valia) yra sugriauta, jei egzistuoja konstitucingumo kontrolė; 2. Demokratija implikuoja konstitucingumo kontrolės egzistavimą; 3. Konstitucingumo kontrolė nėra būtina demokratijai, bet ir jos negriauna.

paskesniąją kontrolės formą, kuri, stebint įstatymų leidybos tempus, gali pasirodyti nepakankamai efektyvi. Be abejonės, čia nebandoma įrodyti to, kad paskesnioji kontrolės forma turi būti pakeista prevencine. Moksliniame darbe siekiama analizuojant konstitucinės justicijos institucijos formavimosi raidą, jos vietą valdžios sistemoje, jurisprudencinę doktriną ir jos įgyvendinimą parlamento įstatymų leidyboje, apžvelgti ir abiejų kontrolės formų privalumus bei trūkumus; antra, tiek Prancūzijoje, tiek ir Lietuvoje mokslininkų bei politikų tarpe neretai pasitaiko tokių, kurie šių šalių konstitucinės justicijos institucijas neigia esančias teisminėmis. Neretai teigiama, kad Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba nėra teisminė institucija. Neįsigilinę į institucijos teisės aktus, nustatančius kompetencijos turinį, į paskutines Konstitucijos reformas ir kt., tokią prielaidą galėtume padaryti, pavyzdžiui, atsižvelgdami vien į institucijos pavadinimą – „Konstitucinė Taryba“. Tačiau yra mokslininkų manančių, kad ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nėra teismas, esą „pagal pavadinimą – jis teismas, pagal funkcijas – ne teismas“. Teisinės bazės, konstitucinės jurisprudencijos, mokslinės doktrinos ir konstitucijų reformų fone tai ir analizuojama šiame darbe. Taigi abiejų valstybių konstitucinės kontrolės institucijų sprendimai, jų įgyvendinimas bei įvairialypė įtaka įstatymų leidybai, ir apskritai teisinei sistemai, skatina apžvelgti ir, apibendrinus, įvertinti Prancūzijoje ir Lietuvoje vyraujančią praktiką.

Parlamento bei konstitucinės kontrolės institucijos santykius, konstitucinės jurisprudencijos įtaką įstatymų leidybai vienokiu ar kitokiu aspektu ir laiku nagrinėjo Prancūzijos, Lietuvos, tiek ir kitų šalių mokslininkai. Moksliniame darbe bus remiamasi Lietuvos Konstitucinio Teismo idėjos pradininko Mykolo Romerio, dabartinių Lietuvos mokslininkų – Juozo Žilio, Egidijaus Kūrio, Gedimino Mesonio, Vytautas Sinkevičiaus, Egidijaus Jarašiūno, Petro Ragausko ir kitų darbais. Be kita ko, bus analizuojami tokių Prancūzijos mokslininkų kaip Michel Debré, Louis Favoreu, Dominique Rousseau, Giullaume Drago, Michel Troper, Dominique Turpin, Georges Vedel ir kitų moksliniai darbai bei publikacijos.

Mokslinio darbo tikslas. Išanalizuoti Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos ir parlamento santykius įstatymų leidybos aspektu: apžvelgsime įstatymų leidžiamosios valdžios įtakos ir įstatymo sampratos pokyčius legicentrizmo ir konstitucionalizmo koncepcijose; konstitucinės justicijos formavimosi raidą, paskirtį bei vietą valdžios sistemoje;

konstitucinės justicijos institucijos sprendimus (keletą sprendimų tipų) bei jų įgyvendinimą parlamento įstatymų leidyboje.

Mokslinio darbo uždaviniai:

- Įstatymo sampratos pokyčių legicetrizmo ir konstitucionalizmo doktrinose aptarimas; Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos parlamento ir jo įstatymų leidybos funkcijos analizė;
- Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos prigimties ir įsitvirtinimo Konstitucijoje (institucionalizavimo) analizė;
- Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės kontrolės institucijų vietos valdžios sistemoje nagrinėjimas;
- Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės priežiūros institucijos sprendimų ir jų įgyvendinimo įstatymų leidyboje studija.

Mokslinio darbo objektas. Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos ir parlamento santykis įstatymų leidybos aspektu.

Mokslinio darbo metodai. Atliekant pasirinktos temos tyrimą atliekami šie metodai – sisteminės analizės, lyginamasis teisės, apibendrinimo, dokumentų analizės, istorinis lyginamasis, teleologinis, įstatymo leidėjų ketinimų, bendrųjų teisės principų, loginis ir kt.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai ir išvados. Pirmajame skyriuje apžvelgiama įstatymo samprata legicentrizmo ir konstitucionalizmo doktrinose bei Lietuvos ir Prancūzijos įstatymų leidybos ypatumai. Antrajame skyriuje aptariama konstitucinės justicijos formavimosi raida Lietuvoje ir Prancūzijoje. Trečiajame – nagrinėjama Prancūzijos ir Lietuvos konstitucinės kontrolės institucijos vieta valstybės valdžios sistemoje. Ketvirtajame skyriuje analizuojama Prancūzijos ir Lietuvos konstitucinės kontrolės institucijų vykdoma parlamento priimamų įstatymų konstitucinė kontrolė, konstitucinės kontrolės institucijų sprendimai ir jų įgyvendinimas Prancūzijos ir Lietuvos įstatymų leidyboje. Mokslinio darbo pabaigoje pateikiamos išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir prancūzų kalbomis.

1. PARLAMENTAS IR ĮSTATYMŲ LEIDYBA PRANCŪZIJOJE IR LIETUVOJE

Šiuolaikinės valstybės valdžia organizuojama pagal valdžių padalijimo principą[7]. Šis principas reiškia, kad įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu tarp jų turi būti pusiausvyra, kad kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtį atitinkanti kompetencija, kad institucijos kompetencijos konkretus turinys priklauso nuo tos valdžios vietos bendroje valdžios sistemoje ir jos santykio su kitomis valdžiomis, nuo tos institucijos vietos tarp kitų institucijų ir jos įgaliojimų santykio su kitų institucijų įgaliojimais, kad Konstitucijoje tiesiogiai nustačius konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimus viena valdžios institucija negali iš kitos perimti tokių įgaliojimų, jų perduoti ar atsisakyti bei kad tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu[8]. Tokiu būdu įstatymų leidyba patikima parlamentui, kuris leisdamas įstatymus įgyvendina tautos suverenitetą ir taip išreiškia jos valią. Pagal Prancūzijos Konstitucijos 24 str. 2 d. parlamentą sudaro dveji rūmai – Nacionalinis susirinkimas ir Senatas, kurie įgyvendina įstatymų leidžiamąją valdžią. Lietuvoje įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso vienerių rūmų parlamentui – Seimui, kuris pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 str. 2 d. leidžia įstatymus.

Pažymėtina, kad parlamentas šiandien vykdo tradicines funkcijas: atstovauja tautai, priima įstatymus, kontroliuoja Vyriausybę ir kt. Pasak konstitucionalisto M. Guillenchmidt, Prancūzijos parlamentas prarado savo V Respublikos pradžioje turėtą „išskirtinumą“ dėl įstatymų leidybos funkcijos[9]. Be kita ko, reikia priminti, kad parlamentas Prancūzijoje išgyveno tikrąją revoliuciją V Respublikos metu lyginant su parlamento institucijos turėtu autoritetu III ir IV Respublikos laikais. Šiuose režimuose parlamentas, be abejonės, buvo „visų galių šaltinis“[10] ir remiantis konstituciniu reguliavimu nebuvo klausimo, kurio jis nebūtų galėjęs sureguliuoti

[7] Dar 1848 m. Prancūzijos Konstitucijos 19 str. teigė, jog „valdžių padalijimas yra pirmoji laisvo valdymo sąlyga“. Tiesa, reikėtų paminėti 1789 m. Deklaracijos 16 str., pagal kurį „kiekviena visuomenė, kurioje nėra garantuojamos žmogaus teisės ir neįtvirtintas valdžių padalijimo principas neturi Konstitucijos“. Viešųjų valdžių atskyrimo būtinybė buvo pradėta reikšti jau XVIII a. pabaigoje. Tačiau pats valdžių padalijimo principas negimė su 1789 m. Deklaracija. Šio principo ištakos siekia Didžiosios Britanijos konstitucinę evoliuciją XVII a. Tokiu būdu principo esmė buvo suformuluota ir susisteminta D. Locko, o vėliau ir C. Montesquieu, ir tapo tikra teorija.
[8] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 24 d. ir 2002 gruodžio 24 d. nutarimai.
[9] Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques, 2e édition. Paris: Economica, 2008. P. 360-361.
[10] Ibid., p. 359.

įstatymu[11]. Pripažįstama, kad įstatymo dominavimas atspindėjo ir parlamento dominavimą. Tuo tarpu V Respublika gimė „antiparlamentinės“ atmosferos įkarštyje, todėl 1958 m. Konstitucijoje buvo įtvirtinta specifinė įstatymo koncepcija, kuri gerokai skiriasi nuo kitų Europos žemyno šalių įstatymų sampratos, kitaip sakant, ši koncepcija – naujas įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios pusiausvyros modelis[12]. Vyriausybė, buvusi antraeile normų kūrėja, tampa lygiaverčiu parlamentui teisėkūros subjektu[13]. Tiesa, šiuo metu iš esmės situacija yra pasikeitusi nuo C. de Gaulle laikų parlamento kompetencijos plėtimo link, o tai dar labiau patvirtina paskutinioji 2008 m. Konstitucijos reforma. Reforma, pagal kurią siekta modernizuoti Prancūzijos Respublikos institucijas sustiprinant parlamentą bei įvedant didesnę kontrolę vykdomosios valdžios institucijų atžvilgiu[14].

Parlamentarizmo nuotaikos daugelyje Rytų ir Vidurio Europos valstybių, atsispindi šių šalių tarpukario pirmosiose konstitucijose, kurios daugeliu atvejų buvo Vakarų Europos konstitucinių valstybės valdymo formų sekėjos. Kitaip tariant, politinių institucijų pavidalas formuotas pagal vietines tradicijas (kur tokių būta) ir Vakarų Europos pavyzdžius. Lietuvos parlamentinę Respubliką (kurioje įsitvirtino iš Vakarų atėjusios legicentrizmo tendencijos) įtvirtinantį pamatinį teisės aktą pakeitė autoritarinis režimas ir jį reprezentuojančios 1928 ir 1938 m. konstitucijos, kitaip sakant, įstatymų leidėjo funkcijos perėjo iš Seimo į Prezidento rankas[15]. Po pusės amžiaus užsitęsusios okupacijos Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucija, įtvirtinusi parlamentinės respublikos valdymo formą[16], įstatymų leidybą patikėjo dviems subjektams – tautai ir Seimui. Prieš pradedant kalbėti apie įstatymų leidėjus Prancūzijoje ir Lietuvoje trumpai verta aptarti legicentrizmo bei konstitucionalizmo doktrinas, arba, perėjimą nuo įsigalėjusio įstatymo suvereniteto iki Konstitucijos suvereniteto – nuo klasikinės įstatymo sampratos, pagal kurią įstatymas buvo suprantamas kaip įstatymų leidėjo valios išraiška, iki principo, jog įstatymai

[11] Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 433.
[12] Ten pat., p. 428.
[13] Ten pat., p. 437.
[14] Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques, 2e édition. Paris: Economica, 2008. P. 326.
[15] Seimas buvo pripažintas vieninteliu įstatymų leidėju pagal 1922 m. rugpjūčio 1 d. Konstituciją. Tačiau padėtis tapo teisiškai neapibrėžta po 1926 m. gruodžio 16 d. perversmo ir ypač po to, kai 1927 m. balandžio 12 d. buvo paleistas Seimas. Nelikus Seimo ir nekonstitucionalizavus įstatymų leidėjo statuso, įstatymų leidimas buvo iš esmės paralyžiuotas. Belieka konstatuoti, kad Respublikos Prezidentas iki 1938 m. Konstitucijos priėmimo buvo vienintelis įstatymų leidėjas. Dar reikšmingesnis Prezidento, kaip įstatymų leidėjo vaidmuo buvo įtvirtintas 1938 m. Konstitucijoje. Daugiau: Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001. P. 44-51.
[16] Daugiau: Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

turi atitikti Konstitucijai[17], jų atitiktį kontroliuoja konstitucinės justicijos institucija. Be kita ko, jau įsteigus Konstitucijos saugotojos instituciją, pirmuoju veiklos dešimtmečiu pastebimas ne tik sprendimuose reiškiamas nuosaikumas ir santūrumas, bet ir tam tikros legicentrizmo apraiškos[18]. Tiesa, to nebelieka jau tuomet, kada konstitucinės justicijos institucijos veikla pripažįstama valstybės valdžios institucijų ir tautos, kada kreipimasis dėl teisės akto konstitucingumo tampa toks pat įprastas, kaip parlamento teisė leisti įstatymus. Įstatymus, kurie gali būti ir teisės nepaisančios politinės valios norminė išraiška[19].

1. 1. Legicentrizmo ir konstitucionalizmo doktrinos

Daugelis prancūzų konstitucionalistų sutaria, kad Prancūzijos parlamentarai remdamiesi 1789 m. rugpjūčio 26 d. Prancūzijos Žmogaus ir Piliečio Teisių Deklaracijos (toliau – Deklaracija) 6 str.[20] („Įstatymas yra bendrosios valios išraiška“) savaip transformuota interpretacija, įstatymą pavertė lygiaverčiu bendrajai tautos valiai. Pastarasis Deklaracijos straipsnis įkūrė parlamento valios visagalybę[21], dėl ko įstatymas tapo ne tautos valios, o parlamento daugumos valios išraiška. Tokį legicentrizmo koncepcijos paplitimą XIX-XX a. Europos kontinente iššaukė „iškreiptojo“ parlamentarizmo[22] evoliucija, prasidėjusi būtent

[17] Tai patvirtina ir daugelis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų, pvz.: „Seimas – Tautos atstovybė. Jis įgyvendina įstatymų leidžiamąją valdžią valstybėje. Seimas, laikydamasis Konstitucijoje ir Seimo statute nustatytos tvarkos, gali priimti bet kokį įstatymą. Leisdamas įstatymus, Seimas yra saistomas Konstitucijos“. Daugiau: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl referendumo įstatymo pataisų“; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo nuostatų“.

[18] Prancūzijos Konstitucinės Tarybos keletas sprendimų, kuriuose įstatymas buvo laikytas įstatymų leidėjo valios išraiška. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmaisiais veiklos metais galima rasti panašių nuostatų: „Įgyvendindamas valstybės valdžią, įstatymų leidėjas leidžia įstatymus, kurie yra pirminiai teisės aktai, išreiškiantys įstatymų leidėjo valią ir turintys aukščiausią teisinę galią“ (Konstitucinio Teismo nutarimai: 1994 m. sausio 19 d.; 1994 m. birželio 27 d.; 1994 m. liepos 22 d.; 1997 m. gegužės 29 ir kt.).

[19] Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės // Jurisprudencija, 2008. Nr. 7 (109).

[20] „Įstatymas yra bendrosios valios išraiška. Visi piliečiai turi teisę asmeniškai ar per savo atstovus prisidėti prie įstatymo formavimo“ (Deklaracijos 6 str.). Pirmasis Deklaracijos 6 str. sakinys pasiskolintas iš filosofo Jean-Jacques Rousseau (1712-1778). Tai dėl lygaus visų dalyvavimo bendrojoje valioje ir gimsta kiekvieno laisvė. Įstatymo bendrumas yra laisvės sąlyga. Tokia yra šio straipsnio reikšmė, kuri neapsiriboja apibrėždama įstatymą, bet kuri kartu skelbia, kad ten, kur nėra valios bendrumo, nėra ir įstatymo, ir kad valia yra bendra tik lygiom teisėm dalyvaujant piliečiams asmeniškai arba per savo atstovus. Pastarasis šio straipsnio papildymas yra įtakotas konstitucionalisto Sieyès minčių, nes J. J. Rousseau teigė, jog valia negali būti atstovaujama. Daugiau: Rousseau J. J. Du Contrat Social. Paris: Garnier-Flammarion, 1966; Bastid P. Sieyès et sa pensée. Paris: Hachette, 1970.

[21] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 31.

[22] Mykolo Romerio „Seimokratijos“ terminu pavadinta konstitucinė sistema ir buvo prancūziškojo parlamentarizmo evoliucijos vaisius.

Prancūzijoje[23]. Prancūziškasis parlamentarizmas įsivyravo konstitucinėje Europos praktikoje ir buvo kartojamas naujose pokarinėse (po I Pasaulinio karo) respublikų konstitucijose, tarp jų ir Lietuvos 1922 m. Konstitucijoje. Visa konstitucinės konstrukcijos mintis buvo pagrįsta tąja vyriausiąja idėja, jog parlamentas esąs tikras šalies šeimininkas[24].

Konstitucionalizmas[25] skiriasi nuo legicentrizmo koncepcijos, nes čia parlamento priimtas įstatymas išreiškia tautos valią tik tuomet, jei atitinka Konstituciją. O Konstitucija tai – aktas-kūrėjas, kuris iškelia principus ir normas dėl kurių yra įmanoma gyventi kartu[26]. Konstitucijos viršenybės užtikrinimo misija jau jokiu būdu nepaliekama parlamento ar kitos politinės institucijos žiniai. Konstitucija yra steigiamasis aktas, kurio pamatinis tikslas – žmogaus teisių garantija, ir tik paskiau – valdžių padalijimas. Tai dvi idėjos, kurių pirmoji yra ypač svarbi kaip principas, o antroji – įrankis pirmajai realizuoti. Realiai įgyvendinant valdžių padalijimą įmanoma sustiprinti žmogaus teisių garantijas. Pabrėžtina, kad visų teisėkūros subjektų diskreciją riboja aukščiausioji teisė – Konstitucija[27], o jos sergėtojo vaidmenį steigiamoji valdžia patiki teisinei institucijai. Taip atitinkamos valstybės konstitucingumo priežiūra užsiimanti institucija steigiamosios valdžios vardu kontroliuoja įstatymo leidėją, kad jis neperžengtų Konstitucijoje nustatytų kompetencijos ribų.

---

[23] Nuo III Prancūzijos Respublikos (1870) įkūrimo laikų, tiksliau, nuo 1879 m., kai galutinai valdžioje įsitvirtino respublikonai, kurių koncepcija rėmėsi idėja, jog išskirtinis valdžios centras privalo būti parlamente, nes pastarasis esantis vienintelis tiesioginės tautos valios reiškėjas.

[24] Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius, 1994.

[25] Prancūzijos konstitucinės teisės žodynas šį terminą apibūdina taip: „Konstitucionalizmas reiškia istorinį Konstitucijų atsiradimo procesą, ir apibrėžia Konstituciją kaip valdžios apribojimo techniką. Jis reiškia ir pradinę konstitucinės teisės filosofiją. Filosofiją, kuri buvo liberali, ir ištikimybėje Montesquieu mokymams, kurią 1789-ųjų steigiamoji valdžia išreiškė Deklaracijos 16 str. „Kiekviena visuomenė, kurioje nėra garantuojamos teisės ir nėra valdžių padalijimo principo, neturi Konstitucijos“. Ši liberali reikšmė vėliau galėjo sudaryti vaizdą, kad visa tai kartu su šiuolaikinių demokratinių principų triumfu nuėjo į antrą planą: tuo pat metu pareiškiama, kad „bendroji valia yra visada teisi“ (J. J. Rousseau), tačiau iškyla klausimas, kas ją turėtų riboti. Tauta yra suverenas, bet jos atstovai yra pakankamai silpni mat sprendimai, kuriuos jie priima gali būti engiantys. Perfrazuojant garsiąją Montesquieu frazę, kiekviena dauguma, kuri turi valdžią yra linkusi ja piknaudžiauti. Be to, 20-asis amžius jau parodė kaip galima prisidengiant visuotinių rinkimų organizavimu nuslėpti tikrąsias diktatūras. Konstitucionalizmo dvasia buvo iš naujo atskleista, daugelyje šalių pasirodžius konstitucingumo kontrolės institucijoms, į kurias galima kreiptis su tikslu pažaboti Konstitucijos pažeidimus. Čia svarbus 1958 m. rugpjūčio 23 d. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimas, kuriame teigiama, kad „priimtas įstatymas išreiškia bendrąją valią tik tuo atveju, jei atitinka Konstituciją“. Tokiu būdu konstitucionalizmas XX a. pabaigoje konstitucinę demokratiją priešpastatė absoliutinei demokratijai, XVIII a. pabaigoje, konstitucinę monarchiją – absoliutinei monarchijai.“ Daugiau: Villiers M. Dictionnaire du droit constitutionnel. 3e édition. Paris: Armand Collin, 2001. P. 53-54.

[26] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 65.

[27] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas “Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams”. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.

Konstitucionalizmo eros pradžią tikriausiai reikėtų laikyti specialios konstitucinės kontrolės institucijos įsteigimo (Europoje), arba šios misijos priskyrimo bendrosios kompetencijos teismams (JAV), momentą. Nederėtų pamiršti, kad viena iš priežasčių, nulėmusių specializuotų konstitucinės justicijos institucijų koncepcijos atsiradimą ir išplitimą (ji įdiegta ir Lietuvoje), susijusi su įsitikinimu, jog teismų vaidmuo teisminės konstitucinės priežiūros gimtinėje – JAV – iškreipia normalų valdžių balansą ir teismą paverčia „dominuojančia valdžia“[28]. Vis dėlto, įstatymų konstitucingumo kontrolė nei JAV, nei Prancūzijoje neišplaukė iš šių valstybių Konstitucijų kūrėjų tiesioginės valios. Tai kilo iš konstitucinės jurisprudencijos[29]. Iš tiesų, jei ir yra aiškiai išreikštas federalinės Konstitucijos viršenybės principas JAV Konstitucijoje, tai nėra kalbama apie Aukščiausiojo Teismo vykdytiną įstatymų konstitucingumo kontrolę. Tai pats Teismas, kuris 1803 m. *Marbury c. Madison* bylos sprendime, iškėlė amžiams šią Teismo prerogatyvą. Prancūzijos Respublikos 1958 m. Konstitucijos kūrėjai[30] numatė įstatymų konstitucingumo kontrolę, tačiau pagal kūrėjų intenciją ši kontrolė buvo apribota. Reikėjo sulaukti, kaip ir JAV, tinkamos progos, kad Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba 1971 m. liepos 16 d. priimtų savo *Marbury c. Madison* sprendimą[31]. Šiuo požiūriu prisimintina tuometinio Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko E. Kūrio mintis, esą 2003 m. gegužės 30 d. Teismo nutarimas, kuriuo interpretacinės kompetencijos „prisiėmimas“ įgavo formalaus absoliutinio doktrininio postulato išraišką, jurisprudencijoje deklaravus, kad įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstitucijos nuostatas turi tik Konstitucinis Teismas, lygintinas su aptartąja JAV byla, tačiau padarytas „švelniau“ nei Aukščiausiojo Teismo garsiosios bylos sprendime[32]. Be kita ko, kalbant apie Konstitucinio Teismo nutarimus ir jose plėtojamą konstitucinę doktriną, verta paminėti keletą Teismo veiklos pradžioje nutarimuose naudotų formuluočių. Nors daugumoje nutarimų buvo skelbiama, kad įstatymų leidėjas yra

[28] Ragauskas P. Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 32.
[29] Toinet M. Et la Constitution créa l'Amerique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988. P. 54.
[30] Charlles de Gaulle ir Michel Debré buvo pagrindiniai V Prancūzijos Respublikos Konstitucijos autoriai. Pirmasis, kategoriškai pasisakantis prieš III ir IV Respublikų konstitucines sistemas, kurias jis vadino „partijų režimais“. Antrasis, daugiau nei dešimtmetį buvęs Senato nariu, buvo labiau prisirišęs prie parlamentinės naujosios Konstitucijos interpretacijos. Prezidentu tapęs De Gaulle pasirinko M. Debré Vyriausybės vadovu. Tarp jų nuolat vykdavo beveik teisinės diskusijos dėl vienokio ar kitokio Konstitucijos taikymo, dėl Vyriausybės vaidmens, santykių tarp valdžių ir kitais klausimais. Dažniausiai diskusija pasibaigdavo M. Debré posakiu „*...ne, Konstitucijos dvasia yra visai kas kita...*“. Daugiau apie tai: Institut Charles de Gaulle, Association Francaise de Science Politiques. De Gaulle et ses Premiers ministres 1959-1969. Paris: Ploin, 1990.
[31] Toinet M. Et la Constitution créa l'Amerique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988. P. 55.
[32] Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41). P. 13.

savarankiškas tiek, kiek jo galių neriboja Konstitucija[33], kad įstatymas yra Konstitucijos ir kitų įstatymų nustatyta tvarka išleistas pirminis teisės aktas[34] ir pan., kartu pastebime ir tokių formuluočių kaip „įstatymas yra pirminis teisės aktas, išreiškiantis įstatymų leidėjo valią ir turintis aukščiausią teisinę galią“[35]. Vis dėlto tai buvo pirmieji Lietuvos konstitucinės justicijos gyvavimo metai, kuomet tik pradėjo formuotis Lietuvoje neturėjusios analogo institucijos konstitucinės doktrinos pamatai. Be to, Konstitucijos kūrėjų konstitucinės teisinės sistemos „naujadaras“ realybėje siekė pamažu išsikovoti deramą vietą tarp kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, kas byla po bylos ir buvo pasiekta. Tai rodo vėlesni Konstitucinio Teismo nutarimai ir juose formuluojama konstitucinė doktrina. Antai, nuo Teismo veiklos pradžioje naudotų formuluočių, pvz., „įstatymas yra aukščiausios teisinės galios aktas“, pereita prie tokių kaip „Konstitucija – tai aukščiausios teisinės galios aktas“[36] ir pan. Konstatuotina, kad legicentristinę teisės sampratą išstūmė konstitucionalistinė ir kalbėti apie parlamento suverenitetą galima tik prisimenant XIX-XX a. sandūroje sėkmingai gyvavusią doktriną. Legicentrizmo erą keičia konstitucionalizmo laikai, kai nauja Konstitucijos reikšmė ir vieta teisės sistemoje reiškia, kad įstatymas atsiduria antroje vietoje[37]. Šiandien konstitucionalizmas vis giliau įsišaknija ne tik Europoje, bet ir trečiosiose valstybėse, o Konstitucija pripažįstama aukščiausiu teisės aktu.

1. 2. Įstatymų leidyba Lietuvoje ir Prancūzijoje

Parlamentas ir jo svarbiausia funkcija – įstatymų leidyba. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 str. 2 d. nustatyta, kad Seimas leidžia įstatymus. Pagal Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 24 str. įstatymų leidybos funkcija patikėta parlamentui. Galima sakyti, kad tai ne šiaip „svarbiausia“ funkcija, bet funkcija, per kurią reiškiasi valstybės suverenitetas. Jos įgyvendinimas dažniausiai patikimas parlamentui (ankstesniais laikais ir valstybės vadovui), ir tautai. Be kita ko, reikia atskirti kelias su įstatymų leidyba susijusias sąvokas, t. y. „įstatymų leidėjas“ ir „įstatymų leidybos proceso dalyvis“. Tokiu būdu galima išsiaiškinti, kas dar, be įstatymų leidėjo, turi reikšmingų galių įstatymų leidyboje. Tai gana nuosekliai yra aptaręs P. Ragauskas, kuris terminu „įstatymų leidėjas“ vadina subjektą, kuriam suteikta galia pareikšti

[33] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. spalio 1 d. nutarimas.
[34] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas.
[35] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 1997 m. gegužės 29 d. irk t. nutarimai.
[36] Pvz.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas ir kt.
[37] Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 438.

galutinę ir neginčijamą valią dėl įstatymo priėmimo. Ši galia lemia esminį atitinkamo subjekto vaidmenį įstatymų leidyboje. Lietuvoje įstatymų leidėjas yra ne tik Seimas, bet ir tauta. Tiesa, tauta yra suverenas, o Seimas suverenui atstovauja. Vis dėlto referendumų ir jų inicijavimo rezultatai akivaizdžiai rodo, kad *de facto* tauta[38] iš įstatymų leidybos Lietuvos Respublikoje apskritai eliminuota[39]. Anot P. Ragausko, tauta kaip įstatymų leidėjas *de facto* nefunkcionuoja[40]. Tuo tarpu Seimo įstatymų leidybos tempai yra itin dideli, pvz., per vienuolika metų po Konstitucijos priėmimo (1992 m. spalio 25 d. – 2005 m. sausio 1 d.) priimta per 4420 įstatymų. Beje, kalbant apie įstatymų leidybos proceso dalyvius, išskirkime, pirmiausia, vykdomosios valdžios subjektus. Nors pagal Lietuvos Konstituciją nei Prezidentas, nei Vyriausybė jokiomis sąlygomis negali leisti įstatymų galią turinčių aktų, įstatymų leidyboje tam tikrą vaidmenį jie vaidina. Abi vykdomosios valdžios institucijos gali teikti Seimui svarstyti įstatymų projektus, kitaip tariant joms priklauso įstatymų leidybos iniciatyvos teisė[41]. Be to, Prezidentas dar ir pasirašo (vetuoja) bei skelbia įstatymus. Be jau paminėtų įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinčių subjektų, Vyriausybės ir Prezidento, Lietuvos Konstitucija numato dar du – Seimo narius ir 50 000 aktyviąją rinkimų teisę turinčius Lietuvos Respublikos piliečius.

Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 24 str. teigiama, kad parlamentas priima įstatymus[42]. Pagal Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 39 str. įstatymų leidybos iniciatyvos teisė priklauso premjerui įstatymo projekto forma ir parlamento rūmų (Nacionalinio susirinkimo ir Senato) nariams įstatymo pasiūlymo forma[43]. Be to, parlamento nariai ir Vyriausybė turi teisę

[38] Daugelis pripažįsta nemažai tiesioginės demokratijos trūkumų. Net vienas didžiausių jos šalininkų J. J. Rousseau teigė, jog iš visų piliečių sudarytos įstatymų leidžiamosios institucijos neįmanoma papirkti (ko nepasakysi apie tautos atstovus), bet ją nesunku apgauti. (Daugiau: Ruso Ž. Ž. Rinktiniai raštai. Vilnius, 1979.) Tačiau nepaisant trūkumų, bene didžiausias referendumu tautos patvirtintų įstatymų privalumas – maksimalus jų legitimumas (jis ypač ryškus tuomet, kai tauta ratifikuoja parlamento sprendimus, t. y. derinama parlamentarų „kompetencija“ ir piliečių „asmeninis dalyvavimas“). Daugiau: Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. P. 89-97.

[39] Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 195.

[40] Ten pat., p. 101.

[41] Vertinant esamą situaciją Lietuvoje galima teigti, kad Vyriausybė apskritai formuoja Lietuvos teisinę politiką, mat dauguma įstatymų projektų „plaukia“ būtent iš Vyriausybės.

[42] Prieš priimant 2008 m. liepos 23 d. Konstitucijos reformą, Konstitucijos 34 str. skelbė, kad „Parlamentas priima įstatymus“, tuo tarpu po minėtos reformos, apie tai kalbama Konstitucijos 24 str. Be kita ko, Prancūzijos IV Respublikos 1946 m. Konstitucijos 13 str. numatė, jog Nacionalinis susirinkimas *vienintelis* priima įstatymą. Daugiau: Rials S. Textes constitutionnels francais. 22e édition. Paris: Presses Universitaires de France, 2009. P. 68.

[43] Išskiriami įstatymų projektai (projets de loi), kurie yra kilę iš vyriausybinės iniciatyvos, ir įstatymų pasiūlymai (propositions de loi) – parlamentinės iniciatyvos vaisius. Jeigu žiūrėsime tarkime 1988-2002 m. įstatymų leidybos produktyvumą, tai pastebėsime, kad iš 1252 įstatymų net 1089 yra kylantys iš projektų (prieš 163 parlamentinės iniciatyvos įstatymų pasiūlymus). Tuo tarpu tikrieji skaičiai pasirodo, kai apžvelgiame įstatymų pataisų skaičių. Nuo

pateikti įstatymo pataisą (Konstitucijos 44 str.). Beje, parlamento įstatymų leidimo funkcija yra tam tikra prasme apribota. Kalbama labiausiai apie įstatymu reguliuojamų santykių srities apribojimą Konstitucijos 34 str.[44], taip pat Konstitucijos 40 str., apribojantis su finansiniais įstatymais susijusius parlamento įgaliojimus ir pan. Parlamentas V Respublikos laikais nėra vienintelis įstatymų leidėjas, kitaip sakant, įstatymo leidimo funkcija Prancūzijoje gali būti tam tikromis aplinkybėmis įgyvendinama tautos[45], Vyriausybės[46] ir Respublikos Prezidento[47]. Pažymėtina, kad visi Prancūzijoje leidžiami įstatymai nėra identiški: Konstitucija išskiria referendumu ir parlamento priimamus įstatymus, pastarieji skirstomi į ordinarinius, organinius, konstitucinius įstatymus[48] ir kt., kurie skiriasi savo priėmimo procedūra[49]. Organiniai įstatymai yra tam, kad neperkrauti Konstitucijos teksto (kuris daro nuorodą į šiuos įstatymus patikslinant daugiau nei trisdešimt Konstitucijos straipsnių) ir nustatyti keletą viešųjų valdžių organizavimo aspektų[50]. Steigiamoji valdžia nustatydama organiniams aktams privalomą išankstinę konstitucingumo kontrolę norėjo garantuoti, kad visi be išimties būtų atitinkantys Konstituciją[51]. Po 2008 m. Konstitucijos reformos devyni nauji straipsniai mus nukreipia į juos papildančius

---

1970 iki 2003 m. per abejus parlamento rūmus suskaičiuojama per 135 000 siūlytų įstatymų pataisų, priimta – beveik 59 000 pataisų.

[44] Pastarasis Konstitucijos straipsnis (34 str.) išskiria tam tikras įstatymu reguliuojamas sritis, kuriomis įstatymus fiksuoja taisykles ir tas, kuriose įstatymas fiksuoja fundamentalius principus. Štai kelios su įstatymo reguliuojamų santykių srities nustatymu susijusios pasekmės: pirma, pagal Konstitucijos 37 str. „visa kita, kas nepatenka į įstatymu reguliuojamų santykių sritį, yra reglamentinio pobūdžio“. Legislatyvinės formos tekstai, įsiterpiantys į reglamentinę sritį, gali būti pakeisti dekretu po Valstybės Tarybos išsakytos nuomonės. Antroji pasekmė glūdi Konstitucijos 41 str., pagal kurį, jei nustatoma legislatyvinės procedūros metu, kad įstatymo pasiūlymas ar pataisa išeina už įstatymu reguliuojamų santykių srities ribų, Vyriausybė arba parlamento rūmų prezidentas gali tam pasipriešinti. Nesutarimo tarp Vyriausybės ir atitinkomų parlamento rūmų atveju, Konstitucinė Taryba, vieno iš paminėtų subjektų prašymu, turi pasisakyti per aštuonias dienas.

[45] Referendumu priimti įstatymą tauta gali remdamasi Konstitucijos 11 str.

[46] Prancūzijos V Respublikos įkūrėjai Konstitucijos 38 str., konstitucionalizavo dekretų-įstatymų praktiką, naudotą III ir IV Respublikos laikais. Kalba eina apie tai, kad Vyriausybė, vykdydama savo programą, gali prašyti parlamento per tam tikrą laiką leisti ordonansais tam tikras priemones, kurios įprastai yra įstatymo srities ribose.

[47] Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 16 str. susijęs su išskirtinių įgaliojimų perdavimų Prezidentui, įtvirtina įstatymų leidybos funkcijos delegavimą Prezidentui.

[48] Konstitucinė Taryba, skirtingai negu pvz., Vokietijos konstitucinė kontrolės institucija, nepripažįsta konstitucinių įstatymų kontrolės. Tarybos 2003 m. sprendime (CC 2003-469 DC du 26 mars 2003) aiškiai buvo ispręstos visos abejonės del konstitucinių įstatymų, konstitucinių revizijos patikros galimybės. Pasak Tarybos, Konstitucija yra griežtai apribojusi jos kompetenciją, tai reiškia, jog ji gali pasisakyti tik dėl tų teisės aktų, kurie pagal Konstituciją yra kontrolės objektas. Kompetentinga vertinti organinių ir ordinarinių įstatymų konstitucingumą, ir jokia kita Konstitucijos norma nekalba apie Konstitucijos revizijos, pataisos ar konstitucinio įstatymo galimą konstitucingumo kontrolę. Taigi, Konstitucinė Taryba pareiškė esanti nekompetentinga kontroliuoti Konstitucijos pataisų, revizijų ar konstitucinių įstatymų. Pasak G. Drago, tai logiškai išplaukia iš Tarybos (1962 ir 1992 m.) atsisakymo vertinti referendumu priimtų įstatymų konstitucingumo, kas sudaro tiesioginę suvereniteto išraišką. Daugiau: Drago G. Contentieux constitutionnel francais. 2e édition. Paris: Presses Universitaires de France, 2006. P. 351-352.

[49] Avril P. Gicquel J. Droit Parlamentaire. 3e édition. Paris: Editions Montchrestien, 2004. P. 152.

[50] Formery S. La Constitution commentée article par article. 12e édition. Paris: Hachette livre, 2008. P. 96.

[51] Mathieu B.Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004. P. 735.

organinius įstatymus. Kai kurie mokslininkai būkštauja, kad po truputį organinių įstatymų leidėjas užima konstitucinio reguliavimo erdvę taip suteikiant progą pasisakyti organiniuose įstatymuose priešingai negu nustatyta konstitucinio reguliavimo. Vis dėlto veltui baiminamasi, kadangi visiems be išimties organiniams įstatymams taikoma, kaip minėta, privaloma konstitucingumo patikra prieš jiems įsigaliojant. Tuo tarpu paprastieji (ordinariniai) įstatymai sudaro pagrindinį skaičių priimamų įstatymų ir jų konstitucingumo patikra nėra privaloma.

Pasak A. Vaišvilos, niekas negali panaikinti ar pakeisti įstatymo, išskyrus jį išleidusią instituciją, o konstitucinės justicijos institucija, pripažinusi konkretų įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai, jį ne panaikina, o „tik“ pripažįsta neturinčiu juridinės galios ir netaikomu[52]. Be abejonės su tuo negalima nesutikti, nes kiekviena valdžią įgyvendinanti institucija turi Konstitucijos nustatytą kompetenciją, kurios negali peržengti. Kitaip sakant, Lietuvos ir Prancūzijos konstitucinės kontrolės institucijos nesiekia savo sprendimais pakeisti įstatymų leidėjo. Konstitucinė įstatymų leidėjo kontrolė yra būtina Konstitucijos laikymosi garantija. Be to, pripažįstama, kad ji yra ir efektyviausia iki šiol egzistavusi tautos atstovų leidžiamų įstatymų kontrolė. Jau aptarus ilgą laiką vyravusią legicentrizmo ir ją pakeitusią konstitucionalizmo doktriną, be abejonės, konstatuotinas pastarosios pranašumas dėl įkurtos konstitucinės justicijos institucijos atliekamos įstatymų kontrolės.

2. LIETUVOS IR PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS FORMAVIMOSI RAIDA

Nėra tokio požiūrio, papročio, įstatymo ar net įvykio, kurių nebūtų galima lengvai paaiškinti remiantis ištakomis[53]. Be abejonės, konstitucinės kontrolės ištakos yra JAV teisinėje sistemoje. Teisės aktų konstitucingumo patikros sistemą suformavo JAV Aukščiausiasis Teismas dar 1803 m., jau minėtoje, byloje. Šioje byloje buvo paskelbta, kad bendrosios kompetencijos teismai atlieka konstitucinę kontrolę[54]. Konstitucinėje teisėje išskiriami du konstitucinės

[52] Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 248.
[53] Tocqueville A. Apie demokratiją Amerikoje. Vilnius: ALK Amžius, 1996. P. 39.
[54] Alexis de Tocqueville – Prancūzijos politikas, sociologas, istorikas, II Respublikos užsienio reikalų ministras. Jo svarbiausias veikalas „Apie demokratiją Amerikoje“ parašytas 1835-1840 m. Jo įžvalgomis buvo remtasi ir kuriant Prancūzijos II Respublikos 1848 m. Konstituciją, be to ir jis pats vienas iš minėtos Konstitucijos rengėjų. Rašydamas apie Amerikos sistemą, jis nuolatos ją lygino su Europoje vyraujančiomis santvarkomis, o labiausiai – su Prancūzija. Apie Amerikos išradimą – konstitucingumo kontrolę, kurią įgyvendina JAV teismai jis rašė taip:

justicijos modeliai – europietiškas ir amerikietiškas. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse paplitęs europietiškas konstitucinės kontrolės modelis, kai Konstitucijos viršenybę užtikrina specialiai sukurta institucija (Italija, Vokietija ir kt.). Bendrosios teisės tradicijos valstybėse – amerikietiškos kontrolės modelis, kada konstitucingumo kontrolę atlieka bendrosios kompetencijos teismai (Kanada, Estija ir kt.). Nesuklysime pasakę, jog konstitucingumo kontrolė tai – daugiau nei šimtą metų (XIX-XX a.) buvusi pusiau utopine idėja Europoje. Tik nuo XX a. antrosios pusės Europoje (pradedant Vakarų) prasideda jos klestėjimo ir plitimo visame kontinente laikai, dar vadinami „konstitucinės justicijos triumfo laikais“. Iš esmės vertėtų pradėti istorinį diskursą nuo XVIII a. Prancūzijos, mat čia ne tik, kad konstitucinės kontrolės institucija įsteigta daugiau nei trisdešimtmečiu anksčiau negu Lietuvoje, bet ir idėjos susijusios su būtinybe kontroliuoti parlamentą aptinkamos jau rengiant 1791 m. Konstituciją.

2. 1. Konstitucinės kontrolės užuomazgos ir formavimosi raida Prancūzijoje

Pagal Montesquieu, iš trijų valdžių, teisminė tam tikra prasme nėra valdžia[55]. Vėliau, jau vykstant ginčams dėl pirmosios Prancūzijos Konstitucijos (1789-1791), vyravo revoliucinė koncepcija dėl būsimų institucijų, kuri rėmėsi dviejų institucijų egzistavimu[56]. Tai gali būti grindžiama tuo, kad XVII a. Prancūzijos parlamentai (teisminės institucijos) buvo tapę tikraisiais suvereniais teismais[57]. Nors atrodė, kad vieningai pasisakoma dėl valstybės funkcijų dualumo, Steigiamojo Nacionalinio susirinkimo mažuma siūlė ir kitą variantą, t. y. nepriklausomos nuo

---

„Amerikos teisėjas turi didelę politinę galią. Nes amerikiečiai suteikė jam teisę skelbiant sprendimus remtis daugiau Konstitucija negu įstatymais. Kitaip sakant leido nesivadovauti įstatymais, kurie, jo nuomone, prieštarauja Konstitucijai... Jei Prancūzijoje teismai galėtų nesilaikyti įstatymų, remdamiesi tuo, kad šie prieštarauja Konstitucijai, valdžia, įgaliota priimti konstituciją, iš tikrųjų būtų jų rankose, nes tik jie vieni turėtų teisę aiškinti konstituciją, kurios teiginių niekas negali pakeisti. Taigi jie užimtų tautos vietą ir viešpatautų visuomenėje tiek, kiek leistų tai daryti kiekvienai valdžiai būdingas bejėgiškumas. Žinau jog neduodami teisėjams teisės įstatymus skelbti nekonstituciniais, įstatymų leidybos organui mes netiesiogiai suteikiame galią keisti Konstituciją, nes nebelieka teisinės užkardos, kuri jį sulaikytų. Bet verčiau galią keisti Konstituciją suteikti žmonėms, netobulai atstovaujantiems tautos valiai, negu žmonėms, atstovaujantiems tik patiems sau“. (Daugiau: Tocqueville A. Apie demokratiją Amerikoje. Vilnius: ALK, Amžius, 1996. P. 112-113).

[55] Montesquieu C. Apie įstatymų dvasią. Vilnius: Mintis, 2004. P. 148.

[56] Anot tuometės Prancūzijos steigiamosios valdžios atstovo Cazales, kiekvienoje politinėje visuomenėje tėra dvi valdžios. Toji, kuri kuria įstatymus, kita – vykdanti įstatymus. Teisinė valdžia yra paprasčiausia funkcija, kadangi jai lieka taikyti įstatymą, o taikymas yra vykdomosios valdžios kompetencijos dalis.

[57] Kalbant apie teisminę valdžią, jos priešininkai nuolat darydavo aliuziją Senojo Režimo parlamentų aktyvią veiklą, kada XVII a. parlamentai savavališkai išvystė kišimosi į įstatymų leidžiamąją valdžią būdus. Šios teisinės institucijos nepasitenkino vien tik karaliaus įsakų ir ordonansų registravimu, ji reikalavo karališkųjų aktų kontrolės ir taisymo teisės. Tai, kas iš pradžių atrodė esant paprastu kanceliariniu formalumu, virto tikrąja galimybe teisėjams dalyvauti formuojant įstatymų leidybos aktus. Kas, be abejonės, nepatiko karaliui.

įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių institucijos įsteigimą. Nuo 1789 m. vasaros daugelis kėlė Konstitucijos garantijos problemą. Buvo ir siūlymų institucionalizuoti pastovų Konstitucijos saugotoją. Konstatuotina, kad šiuolaikinės prancūzų viešosios teisės tėvai ieškojo būdų institucionalizuoti trečiąją valdžią, prižiūrinčią įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją valdžią suvereno vardu. Iš visos siūlymų gausos, galime išskirti tris siūlymus, kaip reikėtų kontroliuoti parlamentą: kai kurie pasisakė už Nacionalinio susirinkimo cenzoriaus sukūrimą pagal antikinių respublikų modelį[58]; kiti teikė pirmenybę šią misiją suteikti karaliui[59]; pagaliau, steigiamosios valdžios atstovai pasisakė ir už tai, kad tautai priklausytų išreikšti šią funkciją[60]. Pabrėžtina, kad tuomet nebuvo projektų su siūlymu įkurti paties parlamento savikontrolę! Dėl šio nutylėjimo, darytina prielaida, kad steigiamoji valdžia buvo įsitikinusi dėl tokios kontrolės neveiksmingumo. Vis dėlto institucinėje architektūroje panašiai instancijai vietos neliko[61].

Konstitucingumo kontrolės teorinės apraiškos Prancūzijoje siejamos su Emmanuel-Joseph Sieyès[62] vardu. Toje pačioje Prancūzijoje, kuri įstatymų konstitucingumo kontrolę griežtai atmetė, buvo kilusi tokia idėja. Šią mintį iškėlė būtent Sieyès, Mykolo Romerio pavadintas – klasikinės reprezentacinės demokratijos tėvu[63]. „Konstitucinio žiuri“ vardu pavadintos institucijos, kuriai pavesta užtikrinti Konstitucijos viršenybę, funkcija yra parlamento rūmų[64] aktų konstitucingumo patikra. Kreipimosi teisė suteikta vieniems ir kitiems parlamento

[58] Terminas „cenzorius“ neatsirado atsitiktinai. Tai kilę iš romėnų Respublikos cenzorinės institucijos ir jai priskirtų socialinės tvarkos funkcijų. Be to, šio žodžio naudojimas leido niekaip nesupainioti Konstitucijos saugotojo su Senojo Režimo parlamentais. Cenzoriaus samprata buvo naudojama Pensilvanijos 1776 m. rugsėjo 28 d. Konstitucijoje, pagal kurią įsteigta Cenzorių Taryba, skirta sankcionuoti Konstitucijos pažeidimus tiek iš įstatymų leidžiamosios, tiek ir vykdomosios valdžios pusės. Kai kurie Steigiamosios valdžios atstovai siūlė būtent tokios Tarybos modelį. Tarkime pasiūlymas įsteigti Revizijos Tarybą iš 15 narių su suspensyvinio veto teise prieš parlamento aktus.

[59] Dauguma šių siūlymų iniciatorių buvo monarchijos šalininkai. Buvo siūlyta karaliui suteikti veto ir sankcijos teisę. Karaliui suteikus sankcijos teisę pagal priimtą Konstituciją iš dalies jam buvo suteikta Konstitucijos saugotojo funkcija, tai sukuriant neteisinę įstatymų leidėjo kontrolės formą.

[60] Tai Viešosios Nuomonės Tribunolo idėja. Šis Nuomonės Tribunolas neturi būti „matomas tribunolas“, kadangi jo galia ir valdžia egzistuoja visur, tai yra ši instancija neturi būti institucionalizuota. Idėja iškelia viešosios nuomonės įtaką įstatymo kūrimui.

[61] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 197.

[62] Trečiojo luomo atstovas Generalinių luomų susirinkime, vienas iš 1789 m. Deklaracijos ir 1791 m. Konstitucijos rengėjų, Konvento narys, Direktorijos (vykdomosios valdžios institucijos) narys nuo 1795-1797 m. Vienas iš pagrindinių (be Bonaparto) 1799 m. valstybės perversmo dalyvių. Vis dėlto būsimasis imperatorius jam tepaskyrė antraeiles pareigas. Prancūzijos konstitucinės teisės istorijos ekspertai paradoksu laiko dviejų visiškai skirtingų asmenybių – konstitucionalisto ir karininko – dialogą rengiant 1799 m. Konstituciją. Daugiau apie tai: Morabito M. Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958). 10e édition. Paris: Montchrestien, 2008.

[63] Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius, 1994. P. 99.

[64] 1795 m. Konstitucija (kitaip dar vadinama „baimės konstitucija“, mat stengtasi išvengti tiek įstatymų leidžiamosios galimos diktatūros, buvusios nuo 1792 m. pabaigos Konvento rankose, tiek vykdomosios valdžios visagalybės, siautėjusios Robespierre valdymo metu; ją sudaro 377 straipsniai – ilgiausia Prancūzijos Konstitucija)

rūmams, parlamento mažumai (tikrasis opozicijos teisės pripažinimas!) arba piliečiams. Jei Konstitucinis žiuri pripažįsta nekonstitucingu parlamento aktą, jis yra anuliuojamas. Siūlytos institucijos sudėtį sudaro 108 nariai, kuri atnaujinama kasmet vienu trečdaliu. Parlamento rūmai kasmet skiria 36 parlamentarus eiti Konstitucinio žiuri nario pareigas[65]. Galima teigti, jog Konstitucinio žiuri projektas buvo to meto didžiausias konstitucionalistų pasiekimas, kurio atgarsiai atsispindi vėlesnių amžių konstitucionalizmo evoliucijos laimėjimų autorių argumentacijoje ginant konstitucingumo kontrolės būtinybę. Vis dėlto, idėja, pralenkusi savo laikmetį, praktikoje nebuvo realizuota. Anot, tuomečių parlamentarų, jei Konstitucinis žiūri, kurio funkcijos būtų apibrėžtos Konstitucijoje, peržengtų savo ribas, nežinia kas begalėtų pažaboti jo uzurpaciją[66]. Buvo teigiama, kad neįmanoma numatyti šios „monstriškos instancijos“ įsteigimo pasekmių. Kita vertus, apriboti evoliuciją dalykais, kuriuos galime numatyti, matyt reikštų sustabdyti pažangos procesą[67].

Reikėjo laukti 1799 m. Konstitucijos, kuri Senatui pavedė fiksuoti ir anuliuoti visus Konstitucijai prieštaraujančius teisės aktus. Dėl konstitucingumo patikros į konservatorišką Senatą galėjo kreiptis Vyriausybė bei Tribūnatas (Konstitucijos 21 str.)[68]. Negalima sutikti su P. Ragausko nuomone, kai jis teigia, jog Sieyès „Konstitucinio žiuri“ idėja buvo realizuota šioje Konstitucijoje[69]. Nors Senatas gavo pagal 1799 m. Konstituciją tam tikrus konstitucinės kontrolės įgaliojimus, tačiau niekada jų nenaudojo nekonstitucinių Napaleono aktų atžvilgiu, tik 1814 m. balandžio 3 d. paskelbė Imperatoriaus teisės netekimą[70]. Pagaliau, įsimintina paskutinė XVIII a. Prancūzijos Konstitucija dar ir todėl, kad pagal ją buvo įsteigta Valstybės Taryba,

---

pirmą kartą Prancūzijos istorijoje įsteigė dviejų parlamento rūmų sistemą – Penkių šimtų Taryba, kurią sudaro 500 narių (amžiaus cenzas – nuo 30 m.), ir Senolių Taryba iš 250 narių (pasyvioji rinkimų teisė - nuo 40 m.). Renkami to paties elektorato, abiejų rūmų įgaliojimų trukmė – 3 metai, trečdaliu atnaujinami kiekvienais metais.

[65] Pirmoji Konstitucijos sergėtojos sudėtis būtų sudaryta po 36 iš steigiamosios valdžios, naujai išrinktos naujosios atstovaujamosios valdžios ir buvusio Konvento narių.

[66] Morabito M. Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958). 10e édition. Paris: Montchrestien, 2008. P. 118.

[67] Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 234.

[68] Naujosios Konstitucijos inovacija ta, kad renkamų institucijų skaičius išaugo iki trijų: Tribūnatas, Įstatymų leidžiamasis organas ir Senatas. Pirmieji du – įstatymų leidžiamosios institucijos, tuo tarpu Senatas nedalyvauja įstatymo kūrime. Tribūnatas – pastovūs rūmai, o Įstatymus leidžiančio organo sesija susideda iš 4 mėn. ir gali būti pratęsta tik Vyriausybės sprendimu. Įstatymų iniciatyvos teisė priklauso tik Vyriausybei, Tribūnatas diskutuoja dėl įstatymų projektų, po to nusiunčia juos Įstatymus leidžiančiam organui arba juos atmeta be teisės projektus koreguoti. O Įstatymų leidžiamasis organas be diskusijų priima arba atmeta įstatymą. Per 10 d. įstatymas pateikiamas Senatui dėl galimo jo nekonstitucingumo, jei per Konstitucijos numatytą terminą niekas nesikreipia į Senatą, Pirmasis Konsulas jį promulguoja.

[69] Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 185.

[70] Mekhantan J. Droit politique et constitutionnel. Paris: Editions ESKA, 1997. P. 165.

kurios ilgaamžiškumas ir pastovumas laikomas „konstitucinės biologijos stebuklu“[71]. Minėtoji institucija turėjo dvigubą funkciją. Pirma, Valstybės Tarybai konstitucijos pavesta pasisakyti (rekomendacinės nuomonės teikimas) dėl įstatymų projektų ir svarbiausių reglamentų projektų (vykdomosios valdžios). Antra, ji privalo spręsti sunkumus, kurie kyla dėl administracijos klausimų. Valstybės Taryba, kuri yra šiuolaikinio Lietuvos Administracinio Teismo analogas, gimė konstitucionalisto Sieyès sukurtos Konstitucijos pagrindu. Tik po daugiau negu 150-ies metų, Karališkieji Rūmai, kuriuose nuo seno buvo įsikūrusi Valstybės Taryba, priėmė savo naująjį kaimyną – Konstitucinę Tarybą.

Prancūzijos 1852 m. Konstitucijos 25 str. skelbia, kad „Senatas yra pamatinio susitarimo ir visuomenės laisvės saugotojas. Joks įstatymas negali būti promulguotas nepateikus jo Senatui“. Ši institucija vaidino šiek tiek svarbesnį vaidmenį nei jos pirmtakė I Imperijos laikais[72]. Tuo tarpu Prancūzijoje nuo pat III Respublikos įsteigimo laikotarpio iki šią dieną galiojančios Konstitucijos priėmimo dienos, pats Prancūzijos parlamentas išsikėlė parlamento suverenumo idėją, kuria remdamasis buvo neribotos valdžios „savininku“[73]. Lietuva, kaip ir dalis kitų Europos valstybių (Lenkija, Latvija ir kt.), savąsias konstitucijas pagrindė ta pačia absoliutinio parlamentarizmo dvasia. Europos žemyne tuo laiku (po Pirmojo pasaulinio karo) žymiausios įtakos turėjo Prancūzija, todėl atstatytų ir naujai susikūrusių valstybių santvarkoje atsispindėjo vadinamas prancūziškas parlamentarizmas[74]. Nuo tol tokia konstitucinė santvarka tapo ne

[71] Pacteau B. Le Conseil d‘Etat et la fondation de la justice administrative francaise au XIXe siecle. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2003. P. 1.

[72] Ashworth A. Le contrôle de la constitutionnalité des lois par Senat du Second Empire. Paris: RPD, 1994. P. 45.

[73] Kalbama apie Prancūzijos III Respubliką (1870-1940). Čia reikia patikslinti, kadangi po Respublikos paskelbimo iki Konstitucijos (nevienalytės, o susidedančios iš trijų konstitucinių įstatymų) paskelbimo (1875 m.) praėjo beveik penkeri ginčų metai tarp Respublikos ir Monarchijos šalininkų. Būtent kompromisas ir kaina, kurią turėjo sumokėti respublikonai, mainais į tai, kad priešinga stovykla eitų į kompromisą įtvirtinti Respubliką, leido antirespublikonams įdiegti dvi institucijas, vaidinusias centrinę rolę 1875 m. kompromise: Respublikos Prezidentas ir antrieji parlamento rūmai – Senatas. Pvz., Prezidentas, norėdamas paleisti Deputatų rūmus turėjo gauti Senato pritarimą. Tuometis Prezidentas P. De Mac-Mahon buvo dualistinės sistemos šalininkas, tai yra ministrų kabinetas, anot jo, atsakingas ne tik parlamentui, bet ir Prezidentui. Tai Prezidentas bandė parodyti atstatydindamas savo nuožiūra premjerą J. Dufaure, o tam negavus Deputatų Rūmų pritarimo, jis su Senato palaiminimu paleido ir pačius Deputatų rūmus. Visą situaciją pakoregavo rinkimai, pirma, į Deputatų rūmus, kur respublikonai gavo daugumą, antra, rinkimai į didžiausią monarchijos idėjinį rėmėją Senatą, kuriame keleto balsų persvara laimėjo taip pat respublikonai. Tai privedė prie to, kad ir Prezidento institucija galų gale atiteko respublikonams. Po P. De Mac-Mahon atsistatydinimo jį pakeitė parlamentaras J. Grevy. Paradoksalu, bet jis prieš 30 metų buvo vienas aršiausių šios institucijos priešininkų. Jo pasakyta kalba (1879 m. sausio 30 d.) dar vadinama „Grevy Konstitucija”, kurioje svarbiausias šis sakinys: „... aš niekada neprieštarausiu ir nekovosiu prieš parlamento reiškiamą nacionalinę valią“. Taip, patvirtinus parlamento viršenybę, valstybės vadovo pareigos (iki pat 1958 m. spalio 4 d.) tapo nominalios. Be to, visas valdžios centras pasistūmėjo parlamento (Deputatų Rūmų) ir jo vadovo link. „Visagalis” parlamentas, arba, įkurtasis absoliutinis parlamentarizmas, paskatino vyriausybių nestabilumo eros pradžią.

[74] Švoba J. Seiminė ir prezidentinė Lietuva. Vilnius: Vyturys, 1990. P. 179.

valstybės valdžių pusiausvyros garantu, bet vieninteliu dominuojančio valstybės organo, kylančio iš visuotinių rinkimų, vienvaldyste. Kalbėti apie konstitucinės kontrolės realią institucionalizavimo galimybę beveik beprasmiška.

Konstitucingumo kontrolės klausimui skirtos diskusijos įsiplieskė rengiant 1946-ųjų Konstituciją. 1946 m. balandžio 19 d. Konstitucijos projektas, pagal kurį parlamentinis suverenitetas netoleravo konstitucingumo kontrolės, buvo tautos atmestas tų pačių metų gegužės mėnesį. Tiesa, keli konstitucingumo kontrolės būdai buvo siūlomi[75], nors steigiamosios valdžios atstovai išsakė ir tokių nuomonių, kad „parlamento nariai per daug gerbia Konstituciją, kad ją pažeistų“. Išsiskyrus nuomonėms konstitucingumo kontrolės procedūros vis dėlto buvo atsisakyta. Kaip buvo vėliau tautos atsisakyta ir paties Konstitucijos projekto. Jį pakeitė gerokai pakoreguotas ir tų pačių metų spalį referendumui pateiktas Konstitucijos projektas, kuriam buvo pritarta. Tikėtina, kad įvesti pakeitimai, kaip antai dėl konstitucingumo kontrolės institucionalizavimo, įstatymų leidybos organo struktūros ir Respublikos Prezidento vaidmens pakoregavimo, buvo esminės priežastys, dėl ko tauta šiam projektui pritarė. Pagal priimtos Konstitucijos 91 str. konstitucingumo kontrolės funkcija patikima Konstituciniam Komitetui[76]. Pagal Konstituciją, Komitetas neturi jokios teisės skelbti įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai. Iš tikrųjų, jis gali tik konstatuoti, kad įstatymas implikuoja Konstitucijos pataisą. Dar kartą pakartotas konstitucingumo kontrolės ir Konstitucijos revizijos sumaišymas[77]. Ir tik po beveik 12 metų trukusios valdžios krizės dėl Vyriausybių nestabilumo, dėl nesugebėjimo išspręsti Alžyro krizės, dėl politinių partijų grumtynių vardan valdžios, Prezidentas R. Coty buvo priverstas paskutinės IV Prancūzijos Respublikos Vyriausybės vadovu paskirti C. de Gaulle. Taip pagal 1958 m. birželio 3 d. konstitucinį įstatymą įgaliojimai parengti naująją Konstituciją atiteko

[75] Trijų rūšių siūlymai: pirma, jokios konstitucingumo kontrolės nebuvimas kaip ir III Prancūzijos Respublikos laikais.; antra, specialios politinės instancijos sukūrimas; trečia, kontrolės sistema referendumo būdu, kai šis iššaukiamas specialaus organo. Trečiasis siūlymas buvo originaliausias ir sulaukęs daugiausia pritarimo. Pagal jį, parlamentas sudaro specialią komisiją ir iškilus abejonei dėl įstatymo konstitucingumo, į ją galėtų kreiptis Respublikos Prezidentas arba trečdalis Nacionalinio susirinkimo narių. Jei, nepaisant komisijos nuomonės dėl įstatymo prieštaravimo Konstitucijai, parlamentas priima įstatymą, pastarasis neatidėliotinai bei automatiškai turėtų būti pateiktas referendumui. Jei tauta pritaria, nekonstitucingumo klausimas sprendžiamas peržiūrint įstatymą ir taisant Konstituciją. Reikia pasakyti, kad šis mechanizmas supainioja konstitucingumo kontrolę ir Konstitucijos peržiūrėjimą.

[76] Respublikos Prezidento vadovaujamas, Komitetas apima Nacionalinio susirinkimo Prezidentą, Respublikos Tarybos (antrieji parlamento rūmai) Prezidentą ir išrinktus parlamentarus proporcingai septynis iš pirmųjų rūmų ir tris iš antrųjų. Viso Komitetą sudaro 13 narių. Jis sušaukiamas promulgacijos termino metu bendru Respublikos Prezidento ir Respublikos Tarybos Prezidento prašymu. Komitetas egzaminuoja, ar Nacionalinio susirinkimo priimti įstatymai reikalauja Konstitucijos peržiūros.

[77] Morabito M. Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958). 10e édition. Paris: Montchrestien, 2008. P. 389.

Vyriausybei[78]. Naujoji Konstitucija buvo priimta trimis etapais ir pagaliau pristatyta tautai tų pačių metų rugsėjo 4 d.[79]. Aišku, kad pagal šią Konstitucija buvo baigta su parlamentinio suvereniteto dogma[80]. „Visagalis“ parlamentas kelia grėsmę individo laisvei – prieš beveik du amžius tai suprato amerikiečiai, šiuokart tai oficialiai pripažino 1958 m. spalio 4 d. Konstitucijos kūrėjai. Tuo pačiu, Konstitucinės Tarybos sukūrimas išreiškė valią subordinuoti įstatymą, t. y. parlamento priimtą aktą, aukščiausiajai normai – Konstitucijai. Taip Konstitucinė Taryba tapo konstitucinių teismų ir tribunolų, kurie buvo po Antrojo pasaulinio karo Europoje, pirmiausia Vokietijoje, Austrijoje ir Italijoje, šeimos dalimi. Vėliau Ispanijoje, Portugalijoje, Belgijoje ir dar labiau - griuvus Berlyno sienai, kai procesas apėmė Vidurio ir Rytų Europos valstybes.

2. 2. Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos formavimosi raida

Lietuvos, kaip ir kitų Vidurio ir Rytų Europos, valstybė kaip savarankiška ir nepriklausoma gyvavo labai trumpai. Vis dėlto konstitucinės raidos kelias buvo turtingas. Tiesa, kas susiję su konstitucinės kontrolės apraiškomis tarpukario Lietuvos konstitucijose, tegalime kalbėti apie konstitucijose (1922, 1928 ir 1938 m.) numatytas deklaratyvias nuostatas, jog neturi galios joks įstatymas, kuris prieštarauja Konstitucijai[81]. Tačiau konstitucinės justicijos pradininkas M. Romeris neatsitiktinai abejojo, jog vargu, ar užtenka tik uždraudimo liesti Konstituciją. Pasak M. Romerio, jei steigiamoji galia, nustačiusi, ilsisi ir nebėra veikli, jei ji įsteigtosios sistemingai neprižiūri ir neturi veikėjo, kuris sudraustų įsteigtąją, o pati Konstitucija be šio gyvo veikėjo apsidrausti ir reaguoti nepajėgia, įsteigtoji gi turi visą veiklumo monopolį, tai kuo gi, kaip ne pačios įsteigtosios valingu autonominiu susivaldymu, bus praktikoje apsaugotas konstitucinis teisinis įsteigtosios valdžios pobūdis[82]. Tiesa, iš tarpukario laikotarpio būtina

[78] Stengiantis apriboti De Gaulle steigiamosios valdžios potencialią diktatūrą pastarasis konstitucinis įstatymas numatė sąlygas, kuriomis remiantis turi būti parengta naujoji Konstitucija: vienintelis valdžios šaltinis – visuotiniai rinkimai; efektyvus įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atskyrimas; Vyriausybės atsakomybė prieš parlamentą; teisinės valdžios nepriklausomumas; santykių su tauta organizavimas konstituciniu lygiu.

[79] III Prancūzijos Respublika įkurta 1870 m. tą pačią rugsėjo mėnesio dieną. Pristatant 1958 m. Konstitucijos projektą tautai A. Malraux šią dieną pavadino „*Respublikos ir Istorijos susitikimu*“.

[80] Morabito M. Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958). 10e édition. Paris: Montchrestien, 2008. P. 401.

[81] 1922 m. Konstitucijos 3 str.: „Lietuvos valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai”; 1928 m. Konstitucijos 3 str.: „Lietuvos valstybėje neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai”; ir 1938 m. Konstitucijos 106 str.: „Įstatymai, kurie yra priešingi Konstitucijai, neturi galios”.

[82] Romeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė, II d., Konstitucinės institucijos, I t., Suverenitetas. Vilnius: Pradai, 1995. P. 195.

paminėti Vyriausiojo Tribunolo, Valstybės Tarybos bei Statutinio teismo institucijas[83]. Nors Valstybės Taryba nelaikytina administracinio ir tuo labiau Konstitucinio Teismo pirmtaku, tačiau ypač reikšmingos šios, pagal 1928 ir 1938 m. konstitucijas įtvirtintos, institucijos nuomonės, kurias ji pateikdavo dėl teisės aktų atitikimo įstatymams. Šiose nuomonėse visapusiškai interpretuotos Konstitucijos ir įstatymų normos[84]. Svarbią reikšmę turėjo ir Vyriausiojo Tribunolo aktai baudžiamosiose ir civilinėse bylose, kuriose buvo interpretuojamos Konstitucijos nuostatos. Vyriausiojo Tribunolo konstitucinių normų aiškinimas buvo svarbus teisinis reiškinys formuojant vienodą Konstitucijos supratimą ir taikymą[85]. Statutinis teismas dėl įvairių priežasčių veikti nepradėjo, bet įstatyme įtvirtintos teismo prerogatyvos tikrinti, ar teisės aktai atitinka Konstituciją, buvo artimos konstitucinės justicijos sampratai[86]. Be abejo, svarbu šioje vietoje paminėti 1938 m. Konstitucijos projektą, kuriuo norėta įtvirtinti Konstitucinio Teismo instituciją[87]. Tačiau projekto nuostatos dėl konstitucinės kontrolės institucijos buvo išbrauktos dėl nežinomų priežasčių. Taip įstatymų konstitucingumo klausimai palikti įstatymus leidžiančios valdžios prerogatyvai. O įstatymai visuomet susiduria su įstatymo leidėjo aistromis ir prietarais. Kartais jie tik perima iš pastarųjų šiokį tokį atspalvį, kartais su jais susilieja[88].

Vidurio ir Rytų Europoje XX a. pabaigos konstitucinis renesansas neatsiejamas nuo konstitucinės justicijos sukūrimo: po fasadinio konstitucionalizmo dešimtmečių konstitucinės santvarkos įtvirtinimą patikėti vien politikams buvo ne tik nepopuliaru, bet ir nesaugu, taigi neracionalu[89]. Pažymėtina, kad Lietuvos Konstitucijos rengėjų nuomonės nesutapo ne tik dėl Prezidento institucijos statuso, bet ir konstitucingumo kontrolės institucijos. Buvo siūlyta konstitucingumo kontrolės instituciją pavadinti ir „Konstitucine Taryba“, suteikti institucijai daugiau ar mažiau galių, konstitucingumo kontrolės misiją patikėti Aukščiausiajam Teismui, ar

[83] Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001. P. 51-80.
[84] Ten pat., p. 179.
[85] Ten pat., p. 178.
[86] Ten pat., p. 179.
[87] Konstitucinis Teismas, pagal projektą, turėjo būti savarankiška institucija, kuri susidėtų iš pirmininko, jo pavaduotojo ir trijų teisėjų. Visus juos septyneriems metams turėjo skirti Respublikos Prezidentas. Teisė teikti Teismui spręsti įstatymo ar jo dalies konstitucingumo klausimą buvo numatyta Ministrų Tarybai, Vyriausiajam Tribunolui, administraciniam teismui, bent trečdaliui Seimo narių ir Respublikos Prezidentui. Tikrinamas galėjo būti tik tokio įstatymo ar jo nuostatos konstitucingumas, nuo kurių įsigaliojimo dar nėra praėję treji metai. Daugiau apie tai: Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. Pirmoji pusė). Monografija. Vilnius: Justitia, 2005. P. 265-268.
[88] Montesquieu C. Apie įstatymų dvasią. Vilnius: Mintis, 2004. P. 611.
[89] Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003. Nr. 3 (41). P. 9.

net visiškai atsisakyti šios institucijos įsteigimo. Šiuokart, skirtingai negu 1938 m., institucijai atsirado vieta Konstitucijoje[90]. Pasak, pirmojo Konstitucinio Teismo pirmininko J. Žilio, kuriant konstitucinės priežiūros instituciją vadovautasi Prancūzijos, Italijos konstitucinės justicijos modelių pavyzdžiais. Po diskusijų konstitucingumo kontrolės institucija – Konstitucinis Teismas – buvo įsteigta pagal Lietuvos Respublikos 1992 m. spalio 25 d. Konstituciją, o Konstituciniam Teismui skirtas VIII skirsnis (102-108 str.). Taip Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucijos kūrėjai (kaip ir Prancūzijos – 1958 m.) pirmą kartą savo šalies istorijoje įdiegė Konstitucijos saugotojos instituciją. Taip dar XVIII a. gimęs postulatas „Įstatymas yra bendrosios valios išraiška“, yra įspraudžiamas į konstitucinės teisinės valstybės koncepcijos, kurios pagrindas yra Konstitucijos viršenybė, rėmus. Tiek Prancūzijos, tiek ir Lietuvos konstitucinės kontrolės institucijos pradėjo naują, legicentrizmo koncepcijai priešingą, konstitucionalizmo eros pradžią, kuriai būdinga po teisinės minėtų valstybių konstitucijų revoliucijos, t. y. jų priėmimo, pereiti prie jurisprudencinės Konstitucijos evoliucijos.

2. 3. Konstitucingumo kontrolės prigimtis (kilmė) ir įstatymo sampratos kitimas

Konstitucijos tikslas – net įstatymų leidėjams uždrausti nustatinėti kokius nors savavališkus ribojimus[91]. Ji nustato aiškią ribą tarp suverenios steigiamosios ir įsteigtosios valdžios. Pirmoji savo valios akte išreiškia pageidavimą įkurti atstovaujamąją instituciją, kuri yra įpareigota funkcionuoti pagal Konstitucijos jai suteiktus įgaliojimus – Konstitucijos ribose. Prižiūrėti, ar savo įgaliojimais parlamentas neperžengia pamatinio valstybės akto ribų, yra įgaliota konstitucine kontrole užsiimanti institucija. Pabrėžtina, jog ši kontrolė yra teisinės valstybės garantija tam, kad būtų laikomasi Konstitucijos, ir tam, kad įstatymas nevirstų šiandienos parlamentinės daugumos valios išraiška. Kitaip sakant, tai yra (turėtų būti) dialogo

[90] Lietuvos Respublikos konstitucinės kontrolės modelis pradėtas kurti (1988-1990 m.) Atgimimo laikotarpiu. Svarbus politinis dokumentas buvo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamojo suvažiavimo 1988 m. spalio 23 d. priimta rezoliucija „Dėl Konstitucinio Teismo įsteigimo”. Pagal ją, pagrindinė teismo funkcija – „įstatymų ir įstatyminių aktų konstitucinė priežiūra, šiuo klausimu gautų skundų sprendimas”. 1990 m. pradžioje susiformavo nuostata, kad būsimoje valstybės konstrukcijoje konstitucinio teisingumo institucija turės būti labai svarbus veiksnys kuriant demokratinę teisinę valstybę. 1990 m. sausio 31 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas sudarė darbo grupę Konstitucinio teismo įstatymo projektui parengti, tačiau nė vienas iš keleto projektų nebuvo priimtas. Platesnė diskusija dėl konstitucinės kontrolės institucijos įkūrimo Lietuvoje atsinaujino po to, kai 1990 m. lapkričio 7 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas sudarė Lietuvos Respublikos Konstitucijos projekto rengimo grupę. Parengtose Konstitucijos koncepcijos metmenyse buvo rašoma apie Konstitucinį Teismą ar Konstitucinę Tarybą.

[91] Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 159.

garantas tarp politinių daugumos veikėjų ir opozicijos priimant įstatymus. Pažymėtina, kad išsiskiria nuomonės dėl konstitucinės justicijos prigimties, t. y., iš kur kyla ši kontrolė; kaip neatstovaujanti tiesioginės tautos valios institucija gali kontroliuoti suvereno atstovą; kaip pasikeitė įstatymo – bendrosios tautos valios išraiškos – samprata, pradėjus teisminei institucijai tikrinti jų atitiktį Konstitucijai. Išanalizuokime keleto Prancūzijos konstitucionalistų (D. Rousseau, M. Troper ir kt.) netiesioginę diskusiją minėtais kl. Po ko pereisime prie Prancūzijos ir Lietuvos konstitucinės priežiūros institucijos vietos valstybės valdžios sistemoje nagrinėjimo.

2. 3. 1. Konstitucija yra bendrosios tautos valios išraiška

Pabrėžtina, kad siekiant išvengti įstatymo ir tautos valios tapatinimo tradicijos įkurta konstitucinės kontrolės institucija, tikrinanti jų atitiktį Konstitucijai. Konstitucijos viršenybė yra pagrindinė konstitucinės kontrolės egzistavimo sąlyga. Jei priimtas įstatymas privalo atitikti Konstituciją, kad išreikštų tautos valią, galime daryti prielaidą, kad toks įstatymas gali ir neišreikšti tautos valios, t. y. įstatymo leidėjo valia gali „nukrypti“. Kita vertus, anot prancūzų mokslininko R. Carré de Malberg, balsavimas yra suvereniteto aktas, kuris suteikia įstatymui visus reikiamus atributus, kad jis taptų suvereno valią išreiškiančiu aktu[92]. Legicentrizmo diskurse parlamentinis balsavimas yra aukščiausios juridinės valios pasireiškimas valstybėje, o priimtas įstatymas yra reali bendrosios tautos valios išraiška, kylanti iš piliečių visumą atstovaujančių reprezentantų. Jei balsavimas sudaro momentą, kada susikuria bendroji valia, tai jis yra vienintelis įstatymo kūrimo būdas. Tokiu būdu R. Carré de Malberg daro išvadą, kad balsavimas tai – procedūra, per kurią susikonstruoja bendroji valia, nes įstatymas ir yra bendroji valia[93]. Tačiau šioji įstatymo viršenybė pagimdo teisinio skirtumo tarp įstatymų leidžiamosios valdžios normos ir Konstitucijos nebuvimą. Tokiu būdu legicentristinės valstybės valdymas implikuoja pačios Konstitucijos sampratos neigimą[94].

Nuo 1958 m. Prancūzijoje egzistuoja jau du bendrosios tautos valios išraiškos būdai: tradicinis legicentristinis, pagal kurį įstatymas išreiškia bendrąją valią ir nepatikrinus jo konstitucinei kontrolės institucijai. Kitas, kompleksiškesnis būdas, vadinamas

[92] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 37.
[93] Daugiau apie R. Carré de Malberg suformuotą koncepciją skaityti čia: Carré de Malberg R. Contribution à la theorie generale de l'Etat specialement d'apres les donnees fournies par le droit constitutionnel francais. Librarie du Recueil Sirey, 1920, t. I, CNRS, 1985. P. 350-381.
[94] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 58.

konstitucionalistiniu bendrosios valios išraiškos būdu, kuriuo įstatymas yra procedūros, susidedančios iš balsavimo parlamente ir konstitucinės kontrolės institucijos įsikišimo, rezultatas. Deklaracijos 6 str. „Įstatymas yra bendrosios valios išraiška“ – legicentristinis bendrosios valios išraiškos būdas, o Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos formulė, paskelbta 1985 m. rugpjūčio 23 d. sprendime[95], „priimtas įstatymas išreiškia bendrąją valią tik tuo atveju, jei atitinka Konstituciją“, deklaruoja konstitucionalistinės koncepcijos apibrėžimą. Konstitucinės Tarybos minėtas sprendimas puikiai papildo Deklaracijos 6 str. Dar daugiau, galima įžvelgti tam tikrą tęstinumą tarp Deklaracijos 6 str. ir minėtos Tarybos formuluotės. Pereinant į šiuolaikinę terminologiją Deklaracijos 6 str. mums skelbia postulatą, kad „*Konstitucija yra bendrosios valios išraiška*“! Vadinasi, pati Konstitucija ir yra nacionalinio suvereniteto išraiška[96]. Tiesą sakant, pirmą kartą Konstitucinė Taryba oficialiai pripažįsta, kad konstitucinė kontrolė yra integrali įstatymo kūrimo proceso dalis. Taip, anot konstitucionalisto L. Favoreu, teisinės valstybės principas pagaliau virto realybe. Ankstesnėje jurisprudencinėje politikoje Konstitucinės Tarybos nariai stengėsi užmaskuoti savo diskrecinus įgaliojimus, o jau 1985 m. sprendime pripažino aktyvų konstitucinės jurisprudencijos dalyvavimą bendrosios valios reiškime[97]. Tai – įgaliojimų revoliucija prancūzų teisės tradicijoje[98]. Kitaip sakant, sulaužomas tam tikras „tabu“, nes nuo 1789 m. buvo įsišaknijęs draudimas teisėjams įtakoti įstatymų leidėjų aktų ruošimo procesą. Reikia pripažinti, ši revoliucija prasidėjo ne nuo 1985 m. sprendimo, bet jau nuo 1971 m.[99], kai daugelyje savo sprendimų Taryba pasisakė, kad įstatymų leidėjas atlikdamas kompetencijai priskirtus uždavinius privalo laikytis Konstitucijos.

Jei priimtas įstatymas išreiškia bendrąją tautos valią tik atitikdamas Konstituciją, konstitucinė kontrolė tampa būtina bendrosios valios išraiškai, nes be realaus atitikimo Konstitucijai elemento nebuvimo, įstatymas neišreiškia visuotinės tautos valios. Vadovaujantis 1985 m. sprendimo formuluotėmis, vienareikšmiškai paskelbiama, jog bendroji tautos valia gali būti išreikšta tik laikantis Konstitucijos[100]. Po minėto Konstitucinės Tarybos sprendimo oficialiai pereinama iš įstatymo suvereniteto į Konstitucijos suvereniteto sistemą, arba, iš legalios

[95] Konstitucinės Tarybos sprendimas: 85-197 DC, du 23 aout 1985, decision sur la Nouvelle-Caledonie.
[96] Mathieu B. Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004. P. 713.
[97] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 27.
[98] Gauchet M. La revoliution des pouvoirs. La souveraineté, le peuple et representation, 1789-1799. Paris: NRF Gallimard, coll. Bibliotheques des histoires. 1995. P. 35.
[99] Visų pirma Konstitucinės Tarybos sprendimas: 71-44 DC du 16 juillet 1971, Loi d'association.
[100] Turpin D. Contentieux constitutionnel. 2e édition. Paris: Presses universitaires de France, 1993. P. 33.

valstybės į teisinę valstybę[101]. Aišku, kad didelė dalis įstatymų išvengia konstitucinės patikros. Taip preziumuojama, kad jie atitinka Konstituciją. Antra vertus, akivaizdus yra ir įstatymo[102] sampratos kitimas. Kadangi po to, kai ilgą laiką įstatymas buvo laikomas ne tik bendrosios valios išraiška, bet ir bendrąja valia, buvo įkurtos konstitucinės kontrolės institucijos. Vietoje legicentrizmo iškeltos monologinės koncepcijos, kai parlamentas buvo vienintelis valdžios „monopolininkas“, konstitucionalizmas įnešė trigubo nario reiškiant bendrąją valią poziciją – įstatymo leidėjo, steigiamosios valdžios ir konstitucinės kontrolės institucijos, kuriai pavesta steigiamosios valdžios vardu tikrinti, ar įstatymų leidėjas laikosi Konstitucijos. Galima pritarti minčiai, jog kiekvienas taikus dialogas reikalauja trečiosios pusės įsikišimo[103]. Prielaida, kad konstitucinės justicijos institucija išreiškia bendrąją valią, kada ji tikrina įstatymo konstitucingumą, keletą autorių verčia klausti, ar nederėtų pakeisti šios institucijos pavadinimo į „Atstovaujamoji institucija“[104], „Trečioji valdžia“[105] ar pan. Kyla abejonės, kaip tautos neišrinkti konstitucinės kontrolės institucijos teisėjai gali pretenduoti išreikšti bendrąją valią, arba, kokią teisę turi devynių asmenų instancija „cenzūruoti“ tautos atstovų valią.

2. 3. 2. Nuo atstovaujamosios iki nepertraukiamosios demokratijos

Išskirkime dviejų Prancūzijos šiuolaikinės konstitucinės teisės mokslininkų, M. Troper ir D. Rousseau, požiūrius, kaip atspirties taškus, analizuoti išsikeltus klausimus. Šie du autoriai sutaria kalbėdami apie Prancūzijos Respublikos Konstitucinę Tarybą dėl to, kad: ji dalyvauja įstatymų leidybos procedūroje; šis dalyvavimas yra sprendžiamasis, kai (jei) prasideda konstitucingumo kontrolės mechanizmo procesas; Konstitucijos saugotoja aiškina Konstituciją.

[101] Mathieu B. Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004. P. 713.
[102] Įstatymas pateko į krizę XX a. pradžioje, kai Antrasis pasaulinis karas parodė, kad formalus įstatymas gali pateisinti totalitarinius režimus. Įstatymo sampratos pakitimas buvo užprogramuotas. Kadangi visuomenė negali apsieiti be įstatymo, privalu yra gerinti įstatymų kūrimo procesą. Kaip būti tikram, kad įstatymų leidėjas laikosi principų, pagal kuriuos piliečiai gyvena kartu visuomenėje? Į šį klausimą padeda atsakyti konstitucionalizmo koncepcija, pagal kurią reikia priversti įstatymų leidėją laikytis Konstitucijos, nes ji atstovauja vienintele ir tikrąją suvereno valią.
[103] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 61.
[104] Turpin D. Le juge est-il representatif? Reponse – oui. Commentaires, Nr. 58, 1992, P. 381.
[105] Gauchet M. La revoliution des pouvoirs. La souveraineté, le peuple et representation, 1789-1799. Paris: NRF Gallimard, Bibliotheques des histoires, 1995. P. 273.

Nuo čia abu konstitucionalistai ir nesutaria[106]. M. Troper teigia, kad Konstitucinė Taryba išreiškia bendrąją valią, nes ji yra suverenios tautos atstovė, tokia pat kaip ir paminėtieji 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos 3 str.[107] D. Rousseau, priešingai, atsisako Konstitucinę Tarybą kvalifikuoti kaip tai daro jo kolega. Anot jo, konstitucinė jurisdikcija leidžia politiniam atstovavimui funkcionuoti garantuojant Konstitucijos laikymąsi. Mokslininkas P. Blacher reziumuoja, jog konstitucinės kontrolės institucija iš tikrųjų yra atstovaujamasis organas, tačiau neatstovauja tos pačios tautos, kurią atstovauja išrinkti tautos atstovai. Šie gi reprezentuoja šiuolaikinę, aktualią tautą, o konstitucinės kontrolės institucija – amžiną, nuolatinę tautą – vienintelį suvereną[108]. Konstatuotina, kad tokiu atstovavimo būdu atskiriama išrinktųjų tautos atstovų valia nuo suvereno valios, o konstitucinės priežiūros institucija tampa trečiąja valdžia[109], kuriai pavesta tikrinti įstatymų atitiktį Konstitucijai.

Prancūzų mokslininkui M. Troper argumentu virsta 1791 m. Konstitucijos nuostata, suvereno atstovais skelbianti esančius parlamentą ir karalių[110]. Jis remiasi ir tų laikų (1789-1791 m.) steigiamosios valdžios debatais[111]. Pasak M. Troper, kaip karalius (per savo veto teisę) tuomet, taip konstitucinės justicijos institucija dabar dalyvauja įstatymų leidyboje, ir, skelbdama tautos konstitucinius principus bei teikdama konstitucinę sankciją priimtiems įstatymams, veikia kaip „atstovas“. Svarbiausia šios tezės pasekme galime laikyti tai, kad tautos atstovavimo kriterijus nėra tik rinkimai[112], nors tradiciškai rinkimai charakterizuoja politinį atstovavimą. Pagal Konstitucinės Tarybos jurisprudenciją, politinis atstovas – kiekvienas po nacionalinių ar vietos rinkimų tautos išrinktas organas[113]. Tačiau, jei egzistuoja kitos prigimties atstovavimo

[106] Daugiau apie mokslininkų priešingą doktriną: Michel Troper, „Quelques remarques à propos de l‘annalyse de Dominique Rousseau“ et Dominique Rousseau, „Reponse a Michel Troper“, dans „Legitimité de la jurisprudence du Conseil constitutionnel“, sous la dir. de G. Drago, B. Francois, N. Molfessis. Paris: Economica, 1999. P. 379.

[107] 1958 m. spalio 4 d. Konstitucijos 3 str. teigia: „Suverenitetas priklauso tautai, kuris įgyvendinamas per jos atstovus ir referendumo būdu.“ Daugiau: La Constitution. Textes mis à jour au 8 septembre 2008. Paris: La documentation Francaise, 2008.

[108] Blacher P. Contrôle de constitutionalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 174.

[109] Terminas, panaudotas mokslininko M. Gauchet. Daugiau: Gauchet M. La revoliution des pouvoirs. La souveraineté, le peuple et representation, 1789-1799. Paris: NRF Gallimard, Bibliotheques des histoires, 1995.

[110] 1791 m. Konstitucijos 2 str.: „Tauta, iš kurios vienintelės kyla visa valdžia, gali išreikšti, ją perduodama. Prancūzų Konstitucija yra atstovaujamoji: atstovai yra parlamentas ir karalius“.

[111] Troper M. remiasi steigiamosios valdžios atstovo Barnave argumentais, kuriais pastarasis gynė karaliaus kaip tautos atstovo kokybę. Daugiau: Troper M. publikacijoje „Justice constitutionnelle et democratie“. RFDC. Nr. 1, 1990. P. 29.

[112] Manin B. Principes du gouvernement representatif. Paris: Flammarion, Champs, 1996. P. 15.

[113] Konstitucinės Tarybos sprendimai: CC 76-71 DC, 29 et 30 decembre 1976 („...tik prancūzų tautos išrinkti atstovai gali būti laikomi dalyvaujančiais reiškiant nacionalinį suverenitetą...“); CC 85-196 DC, 8 aout 1985 („...organas, kad galėtų būti atstovaujančiu teritoriją ir jos gyventojus laikantis 3-iojo Konstitucijos str., turi būti išrinktas iš esmės demografiniu pagrindu...“). Prancūzų konstitucinės teisės žodynas pakartoja Konstitucinės

forma, tai implikuoja, kad rinkimai nesudaro vienintelio atstovavimo būdo. Anot M. Troper, nebūtina būti išrinktu rinkimuose, kad galėtum išreikšti bendrąją valią[114]. Tačiau, ar nėra tuometis karaliaus priskyrimas prie tautos atstovų tik aplinkybių verčiamas steigiamosios valdžios atstovų žingsnis[115]. Taip verčia manyti faktas, kad nuo pat 1789 m. birželio iki pat 1791 m. birželio steigiamoji valdžia nė nemanė karaliui suteikti „tautos atstovo“ statuso. Kaip teigia prancūzų istorikas F. Furet, svarbu sekti iš tų laikų išlikusių tekstų dvasia, kad suprastum 1791 m. pasikeitusias aplinkybes[116]. Darytina išvada, kad tai - du radikaliai skirtingi legislatyvinės procedūros dalyviai. Konstitucinės priežiūros institucija, skirtingai nei tuometinis karalius, veikia kaip jurisdikcinė institucija. Jos aktai išsiskiria teisiniu vertinimu ir teisine argumentacija.

Natūraliai kyla abejonės, kai lygiaverčiais (pagal 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos 3 str.) M. Troper laikomi atstovai (parlamentas ir konstitucinės priežiūros institucija) vis dėlto pasirodo esantys nevienodi, mat konstitucinės justicijos institucija tikrina paties parlamento aktų atitiktį Konstitucijai. Vadinasi ji išreiškia kitokią (kitokios prigimties) valią nei parlamentinis įstatymų leidėjas. Konstitucinės justicijos institucija yra suvereno atstovas. Įdomu tai, kad pagal konstitucinę jurisprudenciją suvereno valios yra ieškoma nuo pat 1789 m. tautos iškeltų ir taikytų principų. Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba pabrėžė, kad suvereno valia kuria teisinius padarinius nuo senų laikų[117]. Pažymėdama, kad 1958 m. Konstitucija skelbia prisirišimą tokioms žmogaus teisėms ir suverenitetui, kurie buvo apibrėžti 1789 m. Deklaracijoje, pabrėžti ir papildyti 1946 m. Konstitucijoje. Tokiu būdu pabrėžiama, kad suverenas, kurio valią konstitucinės kontrolės institucija deklaruoja, egzistuoja nuo 1789 m., o prancūzų tauta, kuri minima konstitucijos tekste, nebesutampa su aktualia tauta. Pasak mokslininko M. Gauchet,

---

Tarybos 1976 m. sprendimo minėtą teiginį ir sako, kad negali būti laikomi tautos atstovais asmenys, paskirti į valstybines pareigas, pvz., ministrai, Konstitucinės Tarybos nariai. Daugiau: Villiers M. Dictionnaire du droit constitutionnel. 3e édition. Paris: Armand Collin, 2001. P. 201.

[114] Troper M. Justice constitutionnelle et democratie. RFDC, nr. 1, 1990. Perspausdinta – „Pour une theorie juridique de l'Etat“. P. 340.

[115] Siekis įvesti konstitucinės monarchijos valdymo formą steigiamosios valdžios atstovus stūmė karaliui suteikti tautos atstovo statusą konstituciniu lygiu (kaip ir parlamentui). Tas laikas buvo atėjęs, kadangi karalius buvo susilpnintas po Varenės įvykių (priešiškos karaliui demonstracijos), taip, daugelio manymu, buvo geriausias metas įsteigti demokratinio tipo valdžią. Paradoksalu tai, kad apsaugoti deputatų valdžią (įgaliojimus), suteikiamas atstovo statusas karaliui. Tokiu būdu steigiamoji valdžia priverčia monarchą implicitiškai įsipareigoti laikytis Konstitucijos ir tuo pačiu įsteigia konstitucinę monarchiją.

[116] Furet F. Concepts juridiques et conjoncture revolutionnaire, debat avec Michel Troper, Annales (Economies; Societes; Civilisations), novembre-decembre 1992. Nr. 6.

[117] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 91-290 DC du 9 mai 1991.

aktuali tauta niekada nedisponuoja pilnu suverenitetu[118]. Pačiu „radikaliausiu ir pilniausiu suverenitetu“ naudojasi tik steigiamoji, bet jokiu būdu ne įstatymų leidžiamoji valdžia[119]. Galima sakyti, kad tauta yra abstrakcija, kuri apima ne tik visus gyvuosius aktualaus laikotarpio piliečius, bet ir tuos, kurie jau mirę ir tuos, kurie dar gims[120]. Konstitucinė jurisprudencija būtent ir deklaruoja amžinos tautos konstitucinius principus, kurie dažnai neatitinka didelės daugumos aktualios tautos nuomonės. Pvz., išskirkime kelis Konstitucinės Tarybos sprendimus. Vienu iš jų buvo pripažintos tokios pačios konstitucinės teisės reguliariai reziduojantiems asmenims Respublikos teritorijoje ir piliečiams[121]. Kitu sprendimu, prašantiems prieglobsčio buvo pripažintos specifinės teisės[122], kurioms suprantama nepritarė išrinktų tautos atstovų dauguma. Dėl pirmo sprendimo konstitucinės justicijos institucija buvo kaltinama norinti konkuruoti su įstatymų leidėju ar jį pakeisti, dėl antrojo – premjero kaltinimai taikant preambulės nuostatas, kurios, anot jo, tėra daugiau filosofinio pagrindo negu teisinio. Šie sprendimai iliustruoja tai, kad konstitucinės kontrolės institucija neišreiškia tos pačios valios kaip išrinktieji atstovai. Konstatuotina, kad konstitucinės priežiūros institucija kontroliuoja įstatymus leidžiančius tautos atstovus remdamasi steigiamosios valdžios iškeltais principais. Deklaruodama iš Konstitucijos kylančius konstitucinius principus ji veda į sutarimą aktualią tautą ir jos atstovus su steigiamosios tautos iškeltais pamatiniais principais[123].

Kontroliuodama įstatymo atitiktį Konstitucijai ši institucija tuo pačiu garantuoja ir steigiamosios valdžios atstovavimo pastovumą (nepertraukiamumą). Taigi, ne aktualios tautos, o steigiamosios tautos vardu, konstitucinės kontrolės institucija kontroliuoja įstatymų leidėją. Konstitucine jurisprudencija nėra papildomai atstovaujama aktuali tauta, nes ji liečia iš esmės amžino suvereno valią. Reika pasakyti, kad vienintelė galimybė priversti įstatymų leidėją laikytis pamatinių Konstitucijos principų yra įsteigti konstitucingumo kontrolės instituciją, be abejonės, be sprendimo ar identiško kaip parlamento svarstymo galios. Taip konstitucinės justicijos institucijos teisėjas netampa nei aktualiosios tautos įrankiu, nei parlamentinės mažumos instrumentu. Kitaip sakant, konstitucinės kontrolės institucija tarp daugumos priimto ir mažumos

[118] Gauchet M. La revoliution des pouvoirs. La souveraineté, le peuple et representation, 1789-1799. Paris: NRF Gallimard, Bibliotheques des histoires, 1995. P. 50.
[119] Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 35.
[120] Turpin D. Droit constitutionnel. Paris: PUF, Premiere cycle, 1997. P. 161.
[121] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 89-269 DC du 22 janvier 1990.
[122] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 93-325 DC du 13 aout 1993.
[123] Blacher P. Contrôle de constitutionalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 191.

ginčijamo įstatymo tampa trečiąja valdžia ir savo neutralia pozicija pritaiko Konstitucijos reikšmę šiandienai, kuri jai pasirodo esanti labiausiai atitinkanti steigiamosios valdžios valią.

Konstitucionalizmas gali būti suprantamas kaip esminė demokratijos „mutacija“. Kontroliuojant steigiamosios tautos vardu politinius atstovus konstitucinės kontrolės institucija transformuoja atstovaujamąją demokratiją į „nepertraukiamąją demokratiją“[124]. Šis D. Rousseau terminas reiškia, jog nepaisant politinių valdžių kaitos rinkimų metu, tautos atstovai išlieka konstitucinės justicijos institucijos kontroliuojami Konstitucijos vardu ir pagrindu. Tokioje valstybėje priimtas įstatymas yra nuolatinių viešų svarstymų rezultatas, o visų argumentai prisideda prie bendrosios tautos valios formavimo. Galima reziumuojant pasakyti, jog konstitucinė sankcija simboliškai ir teisiškai atspindi įstatymų leidėjui jo, kaip atstovo, kokybę ir garantuoja ryšį tarp nuolatinės tautos ir aktualios tautos bei jos atstovų valios[125].

3. LIETUVOS IR PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĖS KONTROLĖS INSTITUCIJA VALDŽIOS ORGANŲ SISTEMOJE

Prancūzija ir Lietuva yra pasirinkusios austrišką, arba europietišką, konstitucinės justicijos modelį, t. y. čia įkurtos specialiosios institucijos, kurioms pavesta konstitucingumo kontrolės misija. Tai institucija, kuri yra atskirta nuo bendrosios kompetencijos teismų, skirtingai negu amerikietiškąjį konstitucingumo kontrolės modelį pasirinkusiose valstybėse (Kanada, JAV, Indija ir kt.), kur šioji misija patikėta patiems bendrosios kompetencijos teismams. Specialiosios konstitucinės kontrolės institucijos naudojasi išskirtiniu konstituciniu statusu ta prasme, kad jos turi visas nepriklausomumo garantijas, kas apsaugo nuo bet kokios įtakos ar spaudimo. Išnagrinėkime Lietuvos ir Prancūzijos konstitucinės kontrolės institucijos konstitucinį statusą valdžios institucijų sistemoje. Atsakydami į šiuos klausimus, mes kartu pabandysime atsakyti ir į dar svarbesnįjį – konstitucinės justicijos institucijos formuojama jurisprudencija gali būti laikoma argumentu įstatymų leidyboje ar ne.

[124] Rousseau D. De la democratie continue. in La democratie continue. P. 5.
[125] Blacher P. Contrôle de constitutionalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 223.

3. 1. Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės kontrolės institucijos konstitucinis statusas

Specialus konstitucinis statusas apibrėžiamas Konstitucijoje arba mažiausiai vieninteliame įstatyminio lygio tekste, pvz., Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos statusas įtvirtintas ne tik Konstitucijoje (VII skyrius, 56-63 str.), bet ir organinio įstatymo tipo tekste. Kaip ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos (VIII skyrius, 102-108 str.) ir Konstitucinio Teismo įstatyme yra įtvirtintas Konstitucinio Teismo, kaip nepriklausomo ir savarankiško teismo, statusas. Taip siekiama apsaugoti šias institucijas nuo galimo politinių valdžių spaudimo, kuris keltų grėsmę institucijos nepriklausomumui. Kita vertus, šis statusas suteikia ypatingą (dominuojančią?) vietą demokratinių institucijų tarpe. Kai kuriems egzistuoja tikra priešprieša tarp pačios konstitucingumo kontrolės egzistavimo ir demokratinių principų[126]. Klausiama, ar įmanoma demokratine save laikančioje valstybėje ne rinktam, o paskirtam ir tikros demokratinės legitimacijos neturinčiam devynių teisėjų kabinetui, kontroliuoti ar net cenzūruoti parlamentą – aukščiausią demokratinę legitimaciją turinčią politinę tautos instituciją? Kad ir koks nevykęs būtų parlamentas, kad ir kokius jausmus mums keltų kai kurie jo nariai, tai vis dėlto yra aukščiausias politinės tautos organas. Arba, kaip pasakytų įstatymų leidžiamosios valdžios atstovas, konstitucinės kontrolės institucionalizavimas tolygus parlamento manevrų laisvės apribojimui bei dalies parlamento prerogatyvų nusavinimui. Kaip žinome parlamentarai periodiškai apšaukia konstitucinės justicijos instituciją dėl jos sprendimų, esą valstybėje vyrauja teisėjų valdžia. Kita vertus, sumažinus kontrolės tempą atsiranda grėsmė tapti pasyviuoju veikėju. Tuomet būtų galimybė apkaltinti, esą konstitucinės justicijos institucija tapo valdžios teisine garantija, negalinčia veiksmingai užtikrinti fundamentalių normų laikimosi. Sutinkama, kad reikia išvengti bet kokios teisėjų valdžios nors kiek panašios į tą, kuri reiškėsi per Aukščiausiąjį Teismą JAV tarp 1890 – 1937 m[127].

---

[126] Drago G. Contentieux constitutionnel francais. 2e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2006. P. 99.

[127] Tai periodas (1890-1937) pramintas „teisėjų valdymo“ pavadinimu. Sistematiškas JAV Aukščiausiojo Teismo priešinimasis socialiniams įstatymams, kas iššaukė profesinių sąjungų pyktį ir diskreditavo patį konstitucingumo kontrolės principą. Nuo Prezidento Ruzvelto prezidentavimo pradžios 1933 m. Teismo konservatizmas išprovokavo didžiulį konstitucinį konfliktą: Prezidento postas daugiau nei dvylika metų priklausė respublikonams ir Teismas buvo respublikoniškos bei konservatoriškos sudėties. Tuo tarpu Ruzveltas buvo demokratas ir išrinktas į postą dėl savo drastiškos programos, siekiančios išvesti JAV iš ekonominės krizės, kuri egzistavo nuo 1929 m. Nesutarimas tarp Teismo ir Prezidentūros palaikomos Kongreso įsibėgėjo, kada Teismas esą remdamasis steigiamosios valdžios 1787 m. idėja, pagal kurią nuo pat pradžių JAV buvo įkurtas liberalus režimas, kuris neleido jokios Valstybės intervencijos į ekonomikos tvarką, sistematiškai atmetė visus vadinamuosius New Deal įstatymus, tokiu būdu

Pažymėtina ir tai, kad teisės, kartu ir Konstitucijos kaip aukščiausios teisės, suverenumas ir parlamento suverenumas yra tarpusavyje nesuderinami dalykai. Parlamentas daugiau nėra toks teisės turėtojas, koks jis buvo suprantamas XIX-XX a. pradžioje, kai esą suverenitetas, kylantis išskirtinai iš tautos atstovų, yra neribotas, o Konstitucija jam nėra joks aukščiausias teisės aktas[128]. Tokia įstatymų leidėjo valia virto mitu[129]. Valdžia gauna įgaliojimus iš tautos ir niekada neprilygs tautai suverenumu[130]. Kadangi valstybės valdžia tegali veikti tik tai Konstitucijos ribose, ji yra aprėžta Konstitucijos nuostatais, kurių ji peržengti negali[131]. Nominaliai neribota (suvereni) viena ar kita aukščiausioji valdžios institucija neišvengiamai nuolat bus stumiama valdžios galių ekspancijos link[132]. To išvengiant būtina konstitucingumo kontrolės misiją atliekanti institucija. Pasak Prancūzijos 1958 m. Konstitucijos rengėjo M. Debré, joks valstybės organas negali savęs laikyti suverenu, tuo pačiu visi priešingi Konstitucijai įstatymai privalo galėti būti cenzūruojami[133]. Atrodo, kad konstitucingumo kontrolė nėra pavojus demokratijai, ji yra, priešingai, garantija, kad tautos reprezentantai neuzurpuos tautos valios. Demokratinėje teisinėje valstybėje demokratiškai išrinkta dauguma negali daryti visko, ji visada turi veikti paisydama ribų, kurias yra nustačiusi teisė, ir dar labiau aukščiausiojo lygio teisė, išreikšta Konstitucijoje. Konstitucinė justicija yra demokratijos papildinys, suprantant, jog vien formalių demokratinio balsavimo procedūrų nepakanka, kadangi reikia žiūrėti teisių turinio, esmės ir prasmės. Pabrėžtina ir tai, jog konstitucinės priežiūros institucija jokiu būdu nėra viršesnė už kitas tris – įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę – valdžias, greičiau yra paminėtų valdžių pusėje su jai priskirta steigiamosios valdžios misija užtikrinti Konstitucijos viršenybę.

---

kompromituodamas ekonomikos atsigavimo tikslus. Tauta palaikė Ruzveltą, kurį 1936 m perrinko dar vienai Prezidento kadencijai (beje, dar didesne balsų daugumą, nei pirmąjį kartą). Tokiu būdu palaikomas daugumos žmonių Prezidentas pagrasino Teismui naująja Teismo statuto reforma: Konstitucija neapibrėžia Teismo narių skaičiaus, kuris tėra fiksuotas paprastu įstatymu; Reformos tikslas laikinai padidinti Teismo narių skaičių nuo 9 iki 15 tam, kad sugriauti egzistuojančią Teisme daugumą. Šios grėsmės akivaizdoje Teismas nusileido dar prieš tai, kada turėjo dėl reformos balsuoti Senatas, kas leido Senatui atmesti reformą. Tokiu būdu Teismas kapituliavo, o jo prestižas krito amerikiečių akyse. Užsienyje, ši amerikiečių institucijų funkcionavimo krizė iki šiol dažnai cituojama kaip potencialaus konstitucingumo kontrolės pavojaus pavyzdys. Pažymėtina, kad aktyvaus periodo konstitucinės justicijos institucijų veikla Europoje dažnai yra vadinama teisėjų valdžios pasireiškimo faktu.

[128] Avril P. Gicquel J. Droit Parlamentaire. 3e édition. Paris: Editions Montchrestien, 2004. P. 146.

[129] Becane J. Couderc M. La Loi. Paris: Editions Dalloz, 1994. P. 77.

[130] Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P. 42.

[131] Romeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Konstitucinės institucijos. Suverenitetas. T. 1. Vilnius: Pradai, 1995. P. 191.

[132] Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 150.

[133] Drago G. Contentieux constitutionnel francais. 2e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2006. P. 181.

3. 1. 1. Ar Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas gali būti ne teismas?

Lietuvos Respublikos 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijoje įtvirtinta klasikinė valdžių padalijimo doktrina. „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Valdžios galias riboja Konstitucija“ (Konstitucijos 5 str.). Minėto straipsnio 2 d. nuostata, kad valdžios galias riboja Konstitucija, yra pažeidžiama, jeigu nustatomas toks teisinis reguliavimas, kad konstituciškai nepagrįstai išplečiamos Konstitucijos 5 str. 1 d. nurodytos valstybės valdžios institucijos galios[134]. Šis konstitucinės valdžios galių ribojimo prielaidų įtvirtinimas neatsiejamai susijęs su Konstitucijos 7 str., pagal kurį įtvirtinamas konstitucinio teisėtumo principas. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad visos konstitucinės nuostatos yra tarpusavyje susijusios taip, kad vienų nuostatų turinys neatsiejamai susijęs su kitų jos nuostatų turiniu, o visos Konstitucijos nuostatos sudaro darnią sistemą[135]. Išanalizavus minėtąsias normas galima teigti, kad taip suponuojama konstitucinės priežiūros institucijos galia tikrinti teisės aktų konstitucingumą. Ir atrodytų nebebūtų galima prikišti ar abejoti, Konstitucinio Teismo, kaip jurisdikcinės institucijos, paskirtimi ir su tuo susijusiais įgaliojimais. Valstybės valdžios institucija, kuri pačioje Konstitucijoje įvardyta kaip Teismas, savo konstitucine prigimtimi negali nebūti ne teismas, tai yra ne teisminė institucija[136]. Tačiau kai kurių politikų ar mokslininkų vis dėlto kartais teigiama, kad Konstitucinis Teismas nėra Teismas ir pan. Pvz., anot A.Vaišvilos, Konstitucinis Teismas nėra teismas: nors pagal pavadinimą – jis teismas, pagal funkcijas – ne teismas, nes nevykdo teisingumo[137].

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijoje. O Konstitucijos 102 str. 2 d. nustatyta, kad Konstitucinio Teismo statusą ir jo įgaliojimų vykdymo tvarką nustato Konstitucinio Teismo įstatymas. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą visus su Konstitucinio Teismo statusu, formavimu, įgaliojimų vykdymu ir jo garantijomis,

[134] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams”. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.

[135] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipnsio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

[136] Ten pat.

[137] Vaišvila A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose // Jursiprudencija, 2006. Nr. 8 (86). P. 12.

Konstitucinio Teismo teisėjų statusu, taip pat su Konstitucinio Teismo sprendimų vykdymu susijusius santykius reglamentuoti įstatymu. Konstitucinio Teismo įstatymo 1 str. įtvirtinta Konstitucinio Teismo paskirtis – garantuoti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Tai atliekama sprendžiant, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai, taip pat, ar Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Aptariamo įstatymo 1 str. iš esmės yra įtvirtintas Konstitucinio Teismo, kaip savarankiško ir nepriklausomo teismo, statusas. Šis, iš Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo kylantis, statusas buvo bandytas, užginčyti viename iš kreipimųsi į Teismą. Parlamentarų grupė suabejojo, Konstitucinio Teismo, ne tik kaip Teismo (motyvuojant tuo, kad Konstitucinis Teismas nėra įtrauktas į Konstitucijos IX skirsnį „Teismas“, kuriame nustatytas, anot pareiškėjų „baigtinis teismų sąrašas“), bet apskritai kaip valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos (mat Konstitucijos 5 str. nurodyta, jog valstybės valdžią įgyvendina Seimas, Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas, o Konstitucinis Teismas esą nėra teismas, vadinas jis nevykdo valstybės valdžios) konstituciniu statusu. Atsakydamas į tai, Teismas vienareikšmiškai atsakė, kad Konstitucija, jeigu ji būtų aiškinama vien taikant lingvistinį metodą, pažodžiui, negalėtų būti Lietuvos *aukščiausioji teisė*, nes būtų iš esmės sutapatinama su jos tekstine forma – būtų suabsoliutinama Konstitucijos raidė ir ignoruojama Konstitucijos dvasia[138]. Tiesa, teisės teoretikas A. Vaišvila abejoja dėl Konstitucijos dvasios ir dėl to, kad oficialiai aiškinti Konstituciją „leista“ tik Konstituciniam Teismui, savo aiškinimu esą kuriančiam Konstituciją, kurios tauta „referendumu nepriėmė“[139]. Abejotina pasirodo tai, kad A. Vaišvila priešpastato tautos referendumu priimtą Konstituciją (Konstitucijos tekstą) ir Konstitucinio Teismo perteikiamą Konstitucijos dvasią, kai tuo tarpu tai yra dvi, viena už kitą ne mažiau svarbesnės, sudedamosios Konstitucijos dalys.

Konstitucinis Teismas, spręsdamas, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, tai pat ar Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, užtikrina Konstitucijos viršenybės principą. Reikia pažymėti, kad tai nėra baigtinis teisės aktų sąrašas, kurių atitikties aukštesnės galios teisės aktams tyrimas ir

[138] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

[139] Vaišvila A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose // Jursiprudencija, 2006. Nr. 8 (86). P. 15.

sprendimų priėmimas Konstitucijoje yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai. Konstitucijos 102 str. 1 d. neminimi, pavyzdžiui, referendumu priimti įstatymai. Tačiau, aiškinti šios Konstitucijos normos taikant lingvistinį metodą negalima. Ši norma aiškintina paisant viso konstitucinio teisinio reguliavimo konteksto. Tik šitaip aiškinant Konstitucijos 102 str. 1 d. konstatuotina, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios teisės aktui, ir pirmiausia Konstitucijai. Tokią sampratą įkūnija Konstitucinio Teismo jurisprudencija, kurią nuo pat savo veiklos pradžios Konstitucinis Teismas formuoja diena iš dienos. Jeigu Konstitucijos minėtas straipsnis būtų aiškinamas pažodžiui būtų neįmanoma tirti ar Konstitucijai, konstituciniams įstatymams neprieštarauja referendumu priimti įstatymai ar jų nuostatos. Kitoks straipsnio aiškinimas reikštų, kad Konstitucija esą toleruoja savo pačios nepaisymą, kai pagal Konstituciją esą galima nepaisyti pačios Konstitucijos tada, kai, pavyzdžiui, įstatymai (jų nuostatos) ar kiti teisės aktai yra priimami referendumu[140]. Būtina pabrėžti, kad Lietuvoje ir Prancūzijoje yra susiformavusi skirtinga konstitucinė jurisprudencija susijusi su referendumu priimamų įstatymų konstitucingumo patikra[141].

[140] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

[141] Lietuvoje referendumu priimti įstatymai, skirtingai negu Prancūzijoje, neturi aukštesnės galios už parlamento priimtus teisės aktus. Tai, kad referendumu priimti įstatymai neturi aukštesnės teisinės galios už parlamento išleistuosius, pagrindžiama galimybė referendumu priimtus įstatymus kontroliuoti atitikties Konstitucijai požiūriu. Pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarime „Dėl referendumo įstatymo pataisų“ vienareikšmiškai pareikšta, jog referendumui teikiamas įstatymo ar jo nuostatų projektas turi būti derinamas su Konstitucija. Nei tautos atstovų įstatymai, nei pačios tautos (kas paneigs, kad tauta potencialiai negali priimti antikonstitucinio, žalingo ar populistinio įstatymo?) referendumu priimti aktai negali būti viršesni už Konstituciją, o tai reiškia, kad tiek vienos, tiek kitos prigimties teisės aktai negali išvengti konstitucingumo kontrolės patikros. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos jurisprudencija (po 1962 ir 1992 m. sprendimų) yra įtvirtinusi hierarchiją tarp tautos ir jos atstovų priimamų įstatymų. Konstitucinė Taryba dviem atvejais deklaravo esanti nekompetentinga kontroliuoti referendumu priimto teksto konstitucingumo, kadangi, anot jos, pagal Konstituciją tik parlamento balsuoti įstatymai gali būti patikros objektai, bet ne referendumu priimti pačios tautos, kas sudaro tiesioginę nacionalinio suvereniteto išraišką. (Žiūrėti Konstitucinės Tarybos sprendimus: 61-20 DC du 6 novembre 1962 ir 92-313 DC du 23 septembre 1992). Bet vis dėlto referendumu priimtų įstatymų konstitucingumo kontrolės nebuvimas gali privesti ir prie pačios Konstitucijos idėjos neigimo, kadangi niekas netrukdo referendumu prabalsuoti už įstatymą priešingą Konstitucijai. Galima sakyti, kad tokiu būdu Konstitucinė Taryba sukūrė hierarchiją tarp dviejų suvereniteto išraiškos būdų: parlamentiniu būdu ir referendumo keliu. 1958 m. spalio 4 d. Konstitucijos 3 str. teigia, kad suverenitetas priklauso tautai, kuris įgyvendinamas per atstovus arba referendumo keliu. Regis, steigiamoji valdžia neturėjo intencijos sukurti hierarchijos tarp tiesioginės tautos ir jos atstovų išraiškos: dvi Konstitucijoje paminėtos procedūros reiškia du bendrosios valios išraiškos būdus. Konstitucinės Tarybos argumentacija, pagal kurią referendumu priimtas įstatymas neturėtų būti konstitucingumo kontrolės

Pabrėžtina, kad Lietuvoje įgyvendinama paskesnioji konstitucingumo kontrolė, t. y. teisės aktas gali būti tikrinamas tik po to, kai jis įsigalioja, sukelia tam tikrus teisinius padarinius. Tuo tarpu Prancūzijos Konstitucija numato prevencinę teisės aktų kontrolę, kai teisės aktai pateikiami Konstitucinei Tarybai prieš pasirašant įstatymą Prezidentui. Pagal Lietuvos Konstituciją Vyriausybė, ne mažiau kaip 1/5 visų Seimo narių, taip pat teismai dėl įstatymų ir kitų Seimo aktų atitikimo aukštesnės galios teisės aktui, ir pirmiausia Konstitucijai. Dėl Prezidento aktų atitikimo aukštensės galios teisės aktui kreiptis gali vėlgi ne mažiau kaip 1/5 visų Seimo narių ir teismai. Dėl Vyriausybės aktų atitikties – 1/5 visų Seimo narių, teismai ir Prezidentas. Vadovaujantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija konstatuotina, jog teismų kreipimaisi į Konstitucinį Teismą yra ypatingi. Teismai suabejoję atitinkamo teisės akto (jo dalies) atitiktimi aukštesnės galios teisės aktui ne tik gali, bet ir privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą[142]. Be kita ko, Konstitucijos 105 str. 3 d. nustatyta, kad Konstitucinis Teismas teikia išvadas: ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Prezidento ar Seimo narių rinkimus; ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti savo pareigas; ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai; ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Beje, prašyti Konstitucinio Teismo išvados gali Seimas, dėl Seimo rinkimų ir tarptautinių sutarčių ir Prezidentas.

Teismai pagal Konstituciją vykdantys teisminę valdžią Lietuvoje yra priskirtini ne vienai, bet dviem ar daugiau teismų sistemų[143]. Šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę; Konstitucijos 111 str. 1 d. nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos Apeliacinis Teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; pagal Konstitucijos 111 str. 2 d. administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai, o šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų –

---

objektas, kadangi tai sudaro tiesioginę suvereniteto išraišką, yra abejotina. Jei, anot Konstitucinės Tarybos, bendroji valia išsireiškia tik tuo atveju, kai atitinka Konstituciją, būtina, kad abu bendrosios valios išraiškos būdai (per atstovus ar referendumo keliu) paminėti Konstitucijos 3 str. būtų jurisdikcinės konstitucingumo kontrolės objektais.

[142] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

[143] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

administracinių teismų sistema, kurią sudaro Lietuvos Respublikos Vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai. Konstitucinio Teismo, kaip teisminės valdžios sistemos dalies įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijoje. Pabrėžtina, kad nuo kitų valstybės valdžių teisminė valdžia skiriasi tuo, kad ji formuojama ne politiniu, o profesiniu pagrindu[144]. Be to, tarp bendrosios kompetencijos teismų bei administracinių teismų ir konstitucinės justicijos institucijos yra svarbių sąsajų. Pirma, kiekvienas bendrosios kompetencijos ir specializuotas teismas kaip pareiškėjas gali inicijuoti konstitucinės justicijos bylas Konstituciniame Teisme (taigi ne tik politinių valdžių atstovams – Seimui, Prezidentui ar Vyriausybei – palikta teisė kreiptis į Teismą), antra, visus be išimties teismus saisto Konstitucinio Teismo sprendimų (plačiąja prasme, mat išskiriami trijų rūšių Konstitucinio Teismo aktai – sprendimai, išvados ir nutarimai) galutinumas ir neskundžiamumas, trečia, visi teismai yra saistomi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotos konstitucinės doktrinos. Kita vertus, organizaciniu ir administraciniu atžvilgiais minėtos teismų sistemos Konstitucijoje yra atskirtos.

Pagal Konstitucijos 107 str. 1 d. įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Tai reiškia, kad kiekvienas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (ar jo dalis), pripažintas prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada negalės būti taikomas. Be to, Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį[145]. Lietuvos konstitucinės justicijos sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti atitinkamų teisės aktų (jų dalių) teisinę galią, jeigu jie

[144] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

[145] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildimo 88 (1) straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo” atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos” 9 straipsnio 1 daliai”. Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2361.

prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams. Kad galėtų Teismas nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus, tai yra savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą. Konstitucijos aiškinimo prerogatyvą išsikėlė pats Konstitucinis Teismas, kada viename iš nutarimų deklaravo poziciją, jog įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstitucijos nuostatas turi tik Konstitucinis Teismas[146]. Kitoks Konstitucinio Teismo įgaliojimų aiškinimas paneigtų pačią Teismo konstitucinę paskirtį[147]. Kitaip sakant, visi kiti, tarp jų ir politikų, aiškinimai tampa subordinuoti Konstitucinio Teismo oficialiajam aiškinimui. Pasak E. Kūrio, interpretacinė diskrecija yra konstitucinės kontrolės teisėtas kūdikis[148]. Taip konstitucinė interpretacinė kompetencija tapo ne tik faktiškai, bet ir formaliai išimtinė Teismo kompetencija. Konstitucinio Teismo aiškinimo funkcija yra vienodo Konstitucijos taikymo būtina prielaida ir nuoseklios bei prognozuojamos konstitucinės kontrolės esminė sąlyga[149]. Suprantama ir tai, kad aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus, kadangi tik visapusiškai aiškinant Konstituciją, galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir, kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją[150].

---

[146] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildimo 88 (1) straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos" 9 straipsnio 1 daliai". Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2361.

[147] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija" ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai". Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

[148] Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus" // Teisės problemos. 2004. Nr. 1 (43). 120.

[149] Ten pat.

[150] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1 (1) straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai". Valstybės žinios. 2004. Nr. 85-3094.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams". Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai". Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

Konstatuotina, kad tiek pagal konstitucinę jurisprudenciją, tiek pagal mokslinę doktriną išskyrus keletą išimčių, Konstitucinis Teismas yra laikytinas savarankišku ir nepriklausomu Teismu, vykdančiu konstitucinį teisingumą, garantuojančiu Konstitucijos viršenybę ir konstitucinį teisėtumą[151]. Institucija, Konstitucijoje įvardyta kaip teismas, savo konstitucine prigimtimi negali būti ne teismas, t. y. teisminė institucija. Parlamentarų siekis Lietuvos konstitucinės kontrolės instituciją priversti save „susinaikinti“[152] atsisuko prieš juos pačius. Teismas konstatavo, kad vien tai, jog Konstitucijoje yra atskyri skirsniai „Teismas“ ir „Konstitucinis Teismas“ nėra ir negali būti pagrindas aiškinti, esą, Konstitucinis Teismas nėra teismas – teisminės valdžios dalis, ir yra kažkur už teisminės sistemos ribų. Priešingai, tai ne paneigia Konstitucinio Teismo buvimo teismų sistemos dalimi, bet pabrėžia ypatingą jo statusą teisminės valdžios sistemoje, o kartu ir visų valstybės valdžią vykdančių institucijų sistemoje. Pabrėžiami ir išryškinami Konstitucinio Teismo konstitucinės paskirties ir kompetencijos ypatumai[153]. O tai, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus pripažinti kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų teisės aktus prieštaraujančiais aukštesnės galios teisės aktams ir taip panaikinti jų teisinę galią, pašalinant visam laikui iš teisės sistemos, ir tai, kad Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – teikti jos nuostatų sampratą, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias ir taikančias institucijas, akivaizdžiai liudija, kad Teismas negali būti ne valstybės valdžią įgyvendinančia institucija[154]. Konstitucinis Teismas kirto „iš peties“ sakydamas, kad pareiškėjo daroma prielaida pakerta paties pareiškimo prasmę, nes jei, Konstitucinis Teismas nėra teismas ir nevykdo valstybės valdžios, nesuprantama, kodėl pareiškėjas kreipėsi būtent į šį Teismą. Tai nesąmoningas politinio elito konstitucinio teisinio neišmanymo pasireiškimas ar sąmoningas „kerštо planas“ dėl paskutiniųjų visuomenėje didelio atgarsio susilaukusių ir politinių grupuočių interesus užgavusių nutarimų paskelbimo?[155]

---

[151] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl teisėjų darbo apmokėjimo įstatymo normų“. Valstybės žinios. Nr.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas „Dėl Vyriausybės sprendimo koncentruoti rinkos struktūras“. Valstybės žinios. **Nr.**

[152] Kūris E. Konstitucija kaip teisė be spragų // Jurisprudencija, 2006, Nr. 12 (90). P. 8.

[153] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400.

[154] Ten pat.

[155] Buvęs Lenkijos Konstitucinio Tribunolo pirmininkas Marek Safjan kalbėdamas apie Lenkijoje egzistuojantį konstitucinį sąmoningumo lygį tuo pačiu kalba ir apie Lietuvoje bei daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybių egzistuojančias tokias teisės ir Konstitucijos suvokimo problemas kaip: demokratinės kultūros kanonų nepaisymas, kuris juntamas politikų kalbose; politinių ir teisinių ginčų kokybė, tiksliau jų neegzistavimas; politinio elito ir intelektualų konstitucinis sąmoningumas. Suprantama, pastarasis Europos regionas dešimtmečiams nebuvo

3. 1. 2. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos evoliucija

1958 m. spalio 4 d. Konstitucijos priėmimas, daugelio konstitucionalistų vertinamas kaip teisiškai revoliucinis: iš esmės pakeitus valstybės valdymo formą vykdomoji valdžia konstituciniu lygmeniu tapo stipresnė už parlamentą, Konstitucijos inovacija – konstitucingumo kontrole užsiimanti institucija perėmė tam tikrą iki tol (III ir IV Respublikos laikais) parlamentui priklaususios kompetencijos dalį[156]. Iš prigimties vertinta kaip Konstitucijos apribota naujovė, Konstitucinė Taryba per pusamžį (1958-2008) tapo viena svarbiausių V Respublikos institucijų. Dar daugiau, jurisdikcinė Konstitucijos garantija – konstitucinė justicija tapo vienu iš Prancūzijos konstitucinės demokratinės sistemos fundamentalių elementų. Vis dėlto, kai kurie Prancūzijos mokslininkai mano, kad Konstitucinę Tarybą pagal sudarymo tvarką būtų galima priskirti politinių organų kategorijai. Tačiau jos narių statusas ir naudojamos procedūros artina Konstitucinę Tarybą prie teismo įstaigų sampratos[157]. Iš tiesų, Taryba nebuvo suvokiama kaip jurisdikcija klasikine šio žodžio prasme, kadangi jai buvo pavesta prižiūrėti bei saugoti Konstitucijoje įtvirtintą kompetencijų padalijimą tarp valdžios institucijų. Sekant 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos rengėjų mintimi, Konstitucinė Taryba turėjo tapti, kaip minėta, paprastu legislatyvinės ir reglamentinės srities ribų saugotoju[158]. Tai pažymi ir Konstitucijos kūrėjų idėjos. Konstitucinės Tarybos sėkmė išryškėjo ne C. de Gaulle prezidentavimo laikais (1959 -1969 m.), kai institucijos vaidmuo buvo iš principo mažas, ir tik vėliau buvo iš esmės praplėstos kompetencijos ribos. Anot G. Vedel, Tarybos kompetencija buvo beveik sukurta ir išplėsta „per neapsižiūrėjimą“. Kitaip tariant, pati Konstitucija nustatė iš principo apribotą Tarybos kompetenciją, tačiau tiek per interpretavimą, tiek ir po Konstitucijos

---

demokratinis, čia, skirtingai negu Vakarų Europoje, buvo nutrūkusi demokratinė tradicija, bei konstitucinės ir politinės teisės evoliucijos raida, tačiau kiek galėsime tuo teisinti politinio elito kalbas destruktyviai veikiančias pilietinę sąmonę. (Daugiau: Safjan M. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo pirmininkas. Konstitucija, Teisingumas ir Teisė // Konstitucinė jurisprudencija. Nr. 2 balandis-birželis 2006. P. 238-248). Tiesa, Egidijus Kūris pastebi, jog šiandien Konstitucija yra minima politiniame kontekste. Bet vien dažnas Konstitucijos minėjimas, juo labiau konstitucingumo eksploatavimas politiniame diskurse nereiškia, kad Lietuvos teisinis mąstymas jau yra grindžiamas konstitucionalistinėmis nuostatomis laisvomis nuo iš sovietinio kamufliažinio konstitucionalizmo paveldėtų mitų ir stereotipų, kuriuos, deja, „efektyviai“ palaiko gana žema mūsų visuomenės teisinė kultūra. (Daugiau: Kūris E. Konstitucija kaip teisė be spragų // Jurisprudencija. 2006, Nr. 12 (90).).

[156] Tarkime, deputatų ir senatorių įgaliojimų tikrinimo funkcija tradiciškai priklausė patiems Parlamento rūmams, kas kėlė daug nepasitenkinimo III-IV Respublikų laikais. Taip pat su rinkimų organizavimu susijusios funkcijos po 1958-ųjų Konstitucijos priėmimo atitekusios Konstitucinei Tarybai.

[157] Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001. P. 131.

[158] Dokhan D. Les limites du contrôle de la constitutionnalité des actes legislatifs. Paris: Librarie Générale de Droit et du Jurisprudence, 2001. P. 136.

revizijų Konstitucinė Taryba tendencingai virto į aukščiausiąją jurisdikcinę instituciją. Dažnai kuriamas Konstitucinės Tarybos kaip kuklios savo veiklos pradžioje institucijos paveikslas, esą josios evoliucija prasidėjo staiga po 1971 m. sprendimo. Vis dėlto pirmojo Tarybos veiklos dešimtmečio (1959-1969) archyvų atvėrimas parodė, kad buvo kantriai ir kartu veiksmingai einama link Tarybos ateities funkcijų išvystymo[159]!

Pirmiausia, 1971 m. liepos 16 d. Konstitucinės Tarybos sprendimas[160], kuris išprovokavo esminio institucijos ir jos rolės pasikeitimo procesą. Tačiau to nepakako. Prezidento G. d'Estaing pasiūlyta ir 1974 m. spalio 29 d. priimta reforma, po kurios į Tarybą buvo leista kreiptis Parlamento rūmų opozicijai dėl ordinarinių įstatymų (o nuo 1992 m. ir dėl tarptautinių sutarčių) pakeitė situaciją iš esmės. Tokią teisę įgavo ne mažiau kaip 60 Nacionalinio susirinkimo *ar* 60 Senato narių (ne 60 Nacionalinio susirinkimo *ir* Senato narių). Šios teisės naudojimas 1974-1981 m. buvo lemiamas, kadangi tai ne tik, kad parodė opozicijos suinteresuotumą naudotis kreipimosi į Konstitucinę Tarybą teise, bet taip pat padarė legitimia įstatymų konstitucingumo kontrolę. Iki tol kai kurios partijos (komunistai ir socialistai) buvo švelniai tariant santūrios Konstitucinės Tarybos atžvilgiu iš pradžių atmesdamos bet kokios reformos kaip valstybei nereikalingos galimybę. Suprantama, dauguma ilgą laiką valdžioje buvusiųjų ima tapatintis su valstybe[161]. Nepaisant to, toji legitimacija buvo tik sustiprinta po Konstitucijos keitimų, po parlamento daugumos pasikeitimų bei „sugyvenimo" laikotarpių. Nepamirškime ir Konstitucinės Tarybos 1985 m. rugpjūčio 23 d. sprendimo, kuriuo buvo paskelbta žymioji frazė: „Įstatymas yra bendrosios valios išraiška tik tuo atveju, jei atitinka Konstituciją". Teisėjas, iki tol vertintas kaip nulinė valdžia, nuo dabar oficialiai per savo konstitucinę sankciją prižiūri kaip tautos atstovai laikosi Konstitucijos nuostatų[162].

---

[159] Adekvačiai elgėsi ir Lietuvos Konstitucinis Teismas savo veiklos pradžioje. Lietuvos konstitucionalistas E. Jarašiūnas teigė: „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo veiklos pirmųjų kelerių metų praktika leistų daryti išvadą, kad Teismas pradiniame savo veiklos etape buvo sąmoningai pasirinkęs santūrią poziciją. Tai suprantama, nes naujai Lietuvos valstybės raidos institucijai reikėjo įgyti politinio elito ir visuomenės pripažinimą, išsikovoti autoritetą. Konstituciniam Teismui išsikovojus „vietą po saule" pastebimos ir kai kurios „aktyvistinės" jo veiklos saugant konstitucingumą tendencijos". Daugiau: Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003. P. 69-70.

[160] Įtraukdama 1958 m. Konstitucijos preambulę į konstitucinį bloką, kartu įtraukdama ir joje minimas nuorodas į atitinkamus tekstus bei fundamentalius principus pripažintus Respublikos įstatymų. Taip 1971 m. liepos 16 d. sprendime į konstitucinį bloką buvo įtrauktos 1789 m. Deklaracija bei 1946 m. Konstitucijos preambulė, joje minimi fundamentalūs Respublikos įstatymų pripažinti principai, t. y. Konstitucinė Taryba spręsdama dėl įstatymo konstitucingumo ne tik pačiai Konstitucijai, bet ir naujiesiems konstitucinio bloko komponentams, o visa tai ir sudarė Konstituciją, vėliau konstitucinio bloko samprata plėtėsi.

[161] Sakalauskaitė R. Politikos ringe. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009. P. 376.

[162] Blacher P. Contrôle de constitutionalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 129.

Nuo 1958 m. spalio 4 d. Konstitucijos įsigaliojimo iki 1974 m. spalio 29 d. konstitucinio įstatymo priėmimo, į Konstitucinę Tarybą tegalėjo kreiptis keturi valstybės aukščiausių politinių valdžių subjektai: Respublikos Prezidentas, premjeras, Nacionalinio susirinkimo ir Senato pirmininkai. Vienas svarbiausių Konstitucijos autorių, paskutiniosios IV Respublikos teisingumo ministras M. Debré teigė, kad kitu atveju kiltų nesuderinamumas tarp kreipimosi į Konstitucinę Tarybą ir parlamentinio režimo įgyvendinimo, todėl nei parlamento rūmai nei viešoji nuomonė nepripažintų teisės teisėjams nuolat dalyvauti politiniame gyvenime. Štai kodėl buvo aiškiai ir tiksliai apribota Konstitucinė Taryba ir skaičius subjektų, turinčių teisę kreiptis į ją[163]. Tuo pačiu kalbėdamas dėl piliečiams suteikimo teisės kreiptis tiesiogiai ar netiesiogiai į Tarybą, M. Debré pabrėžė, kad tai taip pat niekaip nesusiję su parlamentinio režimo dvasia, nei su prancūzų tradicija[164] - suteikti tokią teisę kiekvienam piliečiui – teisę tikrinti įstatymo reikšmę. Anot jo, reikia atsitraukti nuo panašių hipotezių, kaip suteikimo teisės kreiptis į Taryba parlamentinei opozicijai ar kiekvienam piliečiui[165]. Galima konstatuoti, jog tuokart kreipimasis į konstitucinės kontrolės instituciją buvo dvigubai politinis. Pirma, kreipimasis į Taryba dėl įstatymų nekonstitucingumo priklausė išskirtinai politinėms valdžioms, antra, kreipimasis dėl ordinarinių įstatymų tebuvo (ir yra) fakultatyvus, tai yra neprivalomas, kaip buvo (ir tebėra) dėl organinių įstatymų. Priminsime, kad Prancūzijoje iki pat 2008 m. liepos 23 d. buvo įtvirtinta išimtinai išankstinė teisės aktų patikra, vienų iš jų privaloma, kitų ne. Kas pasikeitė po paskutiniosios Konstitucijos reformos įtvirtinus ir paskesniąją kontrolės formą, suteikiančią galimybę į Tarybą kreiptis ir aukčiausiųjų instancijų teismams.

Galime spręsti iš skaičių, ar 1974 m. reforma paspartino šios institucijos evoliucijos procesą: tarp 1960 ir 2008 metų liepos mėnesio dėl ordinarinių įstatymų į Tarybą kreiptasi 381 kartą[166], tik dėl to, kad buvo leista kreiptis ir parlamento opozicijai. 1982 metais opozicijos

[163] Discours de Michel Debré devant le Conseil d'Etat le 27 aout 1958, document 00-100, in Didier Maus, „Les grands textes de la pratique institutionnelle de la Veme Republique", La documentation francaise, Notes et etudes documentaires, 5eme éd., 1990. P. 5.

[164] Yra manančių, kad pati konstitucingumo kontrolė bei Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos jurisprudencija nėra niekaip susijusi su prancūzų tradicija ir politine Prancūzijos realija. Daugiau Paryžiaus profesoriaus P. Malaurie straipsnyje, esančiame straipsnių rinkinyje: Drago G. Francois B. Molfessis N. La legitimité de la jurisprudence du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1999. P. 294.

[165] Discours de M. Debré devant le Conseil d'Etat le 27 aout 1958, document 00-100, in Didier Maus, „Les grands textes de la pratique institutionnelle de la V Republique", La documentation francaise, Notes et etudes documentaires, 5e ed., 1990. P. 5.

[166] Dar šiek tiek kreipimųsi dėl ordinarinių įstatymų, kurių konstitucingumo patikra nėra privaloma, statistikos: tik 10 kartų buvo kreipiamasi per laikotarpį nuo 1960 iki 1974 m. pabaigos, bet 12 kartų per 1995-uosius metus, 9 kartai 1996, 6 – 1997, 8 – 1998, 10 – 1999, 16 – 2004, 15 – 2005 ir 2006 ir 11 kartų 2007 m.

kreiptasi net 18 kartų, priešinantis parlamento daugumos sprendimams. Konstitucinė Taryba priėmė šią evoliuciją su malonumu, tokiu būdu tapdama vienu iš teisinės valstybės saugotojų[167]. Besikreipiančiųjų suinteresuotumas yra akivaizdžiausias tikėjimo naujosios institucijos teisėtumu ženklas[168]. Kitaip sakant, jei jie ginčija Taryboje tam tikrą priimtą spendimą, logiškai peršasi išvada, kad yra neabejojama, jog tai institucija, kompetentinga spręsti ir išspęsti atitinkamą ginčą. Paradoksalu tai, kad tie, kurie pradžioje buvo labiausiai skeptiškai nusiteikę Konstitucinės Tarybos atžvilgiu, vėliau aktyviausiai iš visų prisidėjo prie jos evoliucijos.

Devyni Konstitucinės Tarybos nariai iki šiol skiriami politinių valdžių atstovų: po tris Prezidento ir abiejų parlamento rūmų pirmininkų (Konstitucijos 56 str.)[169]. Šis paskyrimo būdas yra daugeliu atvejų kritikuotinas esą taip parlamentą sudarančios daugumos (jei dar ir Prezidentas yra šios stovyklos pusėje) prerogatyvoje nuspręsti dėl palankių personalijų paskyrimo. Pažymėtina, kad skyrimo procedūra buvo įgavusi kiekvienos institucijos grynai diskrecinį pasirinkimo tarp pretendentų pobūdį iki pat 2008 m. liepos 23 d. Konstitucijos reformos. Nuo šiol nuolatinės dviejų parlamento rūmų kompetentingos komisijos gali pasipriešinti siūlomai kandidatūrai (3/5 komisiją sudarančios daugumos balsais). Manytina, kad tai padės išvengti dažnų ginčų dėl tam tikrų kandidatų pasirinkimo nepagrįstumo.

Tiesa, kad Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos teisėjai neprivalo būti teisininkais. Apskritai, skirtingai nei pavyzdžiui Vokietijoje ar Italijoje, čia nėra keliama jokių profesinių sąlygų. Tarp jų buvo ir buvusių žymiausių politikų, pvz., 1998 m. vasarį išrinktas S. Veil. Sunku nesutikti su tuo, kad Tarybos nariai renkami politiniu pagrindu (juos renka politinių valdžių atstovai), tačiau juk tai nereiškia, kad jų, kaip teisėjų, veiksmai yra politiniai. Dar daugiau, galima teigti, kad savaiminės ir akivaizdžios priklausomybės tarp politinio narių išrinkimo akto ir sprendimų priėmimo iš esmės nėra. Iš tikrųjų Tarybos nariai yra politikos žmonės arba teisininkai (kartais abu iš karto), ir būtent tai leidžia pasiekti tam tikrą pusiausvyrą tarp kompetencijos ir nuomonių[170]. Tarkime, tarp 67 į Tarybą paskirtų personalijų (nuo 1959 m.)

[167] Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques. 2e édition. Paris: Economica, 2008. P. 414.
[168] Jan P. Roy J. Le Conseil Constitutionnel vu du Parlement. Paris: Ellipses, 1997. P. 59.
[169] Konstitucinės Tarybos nariai skiriami aukščiausiųjų politinių valdžių atstovų – Respublikos Prezidento ir abiejų parlamento rūmų pirmininkų. Galima paklausti, kodėl ši teisė nėra skirta ir Ministrui Pirmininkui. Visgi kreiptis į Tarybą palikta teisė ne tik parlamento rūmų pirmininkams, Respublikos Prezidentui, bet ir premjerui (po 2008 m. liepos 23 d Konstitucijos reformos į Tarybą gali kreiptis ir Valstybės Taryba ir Kasacinis Teismas). Paaiškinimas glūdi tame, kad pirmieji trys kyla iš tiesioginės demokratinės legitimacijos, tiesiogiai iš visuotinių rinkimų, ko nepasakysi apie premjerą. Tuo pačiu ir dėl trijų narių paskyrimo būtinybės, kad viso gautųsi paskirti devyneri nariai.
[170] Formery S. La Constitution commentée article par article. 12e édition. Paris: Hachette livre, 2008. P. 121.

suskaičiuojama 18 advokatų, 19 buvusių Valstybės Tarybos narių, 4 Kasacinio Teismo teisėjai, taip pat buvusieji Europos Žmogaus Teisių Teismo arba Europos Bendrijų Teisingumo Teismo teisėjai, taip pat 12 teisės arba politiko mokslų profesorių (pvz., G. Vedel). Taip pat buvusieji parlamentarai, kurie daugiausia yra parlamento rūmų pirmininkų skiriami asmenys. Daugelis jų buvo IV ir V Respublikos parlamento rūmų nariai. Pabrėžiama, kad tokia Konstitucinės Tarybos narių įvairenybė sudarė pusiausvyrą tarp to, kas kuria teisę, ir to, kas ją taiko. Sakoma, kad įvairių personalijų skirtingos patirtys, kuriomis naudojasi Taryba ir yra jos „varomoji jėga“. Įdomu tai, jog trečdalis nuo 1959 m. paskirtų Tarybos narių dalyvavo vienoje ar kitoje aktualios Konstitucijos rengimo stadijoje. Įdomu ir tai, kad šią instituciją sudaro ne tik 9 (devyneriems metams ir tik vienai kadencijai[171], kas tris metus atnaujinant) skiriami jos nariai, bet taip pat tokią teisę turi buvusieji prezidentai. Ši „konstitucinė keistenybė“ buvo įdiegta Konstitucijoje tam, kad leisti paskutiniajam IV Respublikos Prezidentui R. Coty toliau įgyvendinti viešąsias valstybės funkcijas po jo atleidimo iš Respublikos Prezidento pareigų[172]. Manytina, kad gali kilti abejonių dėl šių Tarybos narių nešališkumo, todėl 1993 m. spalio mėnesį konsultacinis komitetas dėl Konstitucijos reformos vadovaujamas G. Vedel siūlė panaikinti šią teisę. Dar kartą kilo diskusijos rengiant paskutiniąją 2008 m. Konstitucijos reformą, kai komitetas rengiantis Konstitucijos reformą ir vadovaujamas E. Balladur taip pat siūlė aptariamą teisę panaikinti. Vėlgi buvo pasirinktas *status quo* padėtis. Galbūt nenorėta būti nemandagiais buvusiųjų Respublikos prezidentų atžvilgiu, t. y. tų, kurie šiuo metu užima atitinkamas pareigas Taryboje[173].

Svarbu trumpai aptarti pareigas, kurios yra nesuderinamos su Konstitucinės Tarybos nario funkcijomis, o tai reguliuoja Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 57 str. Pagal jį, Konstitucinės Tarybos nario funkcijos nesuderinamos su ministro arba Parlamento nario pareigomis, visa kita fiksuoja organinis įstatymas. Visi nesuderinamumai su kitomis pareigomis yra tam, kad būtų garantuojamas konstitucinės kontrolės institucijos nepriklausomumas. Be to, siekiama sustiprinti Tarybos, kaip jurisdikcinės institucijos, pozicijas. Pabrėžtina, kad

[171] Tai viena iš Tarybos narių nepriklausomumo užtikrinimo garantijų, kurią dar 1986 metais buvęs Konstitucinės Tarybos pirmininkas pavadino „nedėkingumo pareiga skiriantiems Tarybos narius į pareigas“.
[172] Drago G. Contentieux constitutionnel francais. 2e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2006. P. 195.
[173] C. de Gaulle niekada nepasinaudojo šia teise. V. Auriol greitai nustojo dalyvauti Tarybos darbe, skirtingai nei Prezidentas R. Coty, kuris buvo nuolatinis Tarybos narys. Tuo tarpu Prezidentas V. Giscard d'Estaing ilgą laiką buvo deputatas, tad negalėjo užimti šių pareigų, tačiau po nesėkmės per 2004 m. pavasario rinkimus į parlamentą, jis tuojau pasinaudojo Konstitucijos jam suteikta teise ir tapo Konstitucinės Tarybos nariu. J. Chirac taip pat juo tapo tik pasibaigus jo, kaip Respublikos Prezidento, antrajai kadencijai. Konstatuotina, kad IV Respublikos buvusieji prezidentai dalyvavo Tarybos veikloje tik iki 1962 m. ir nuo tol, tik du prezidentai yra Konstitucinės Tarybos narais – V. Giscard d'Estaing ir J. Chirac.

Konstitucinės Tarybos narys negali eiti Vyriausybės nario (kai 1962 m. G. Pompidou buvo paskirtas premjeru, jis pasitraukė iš Konstitucinės Tarybos), parlamento ar Ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos Tarybos nario pareigų. Reikia pabrėžti, kad pagal 1995 m. sausio 19 d. organinį įstatymą Tarybos nario funkcijos tapo nesuderinamos ir su vietos valdžios institucijos pareigų atlikimu. Reikia suprasti, kad Taryba sprendžia atitikimo klausimus susijusius su decentralizaciją įtvirtinančiais įstatymais, o kai kurie jos nariai, kurie užimdami Tarybos nario pareigas būtų ir vietos valdžios atstovais iš tikrųjų rizikuotų atsidurti vienu metu teisėjo ir šalies pozicijoje[174]. Pažymėtina, kad Konstitucinės Tarybos narių paskyrimas yra dažnai kritikuojamas dėl esą egzistuojančio "politinio prielankumo" ir toji kritika tampa dar garsiau girdima, kada Tarybos narys užsiima politine veikla prieš arba po jo kaip Tarybos nario mandato. Arba, kai tai buvo įmanoma iki 1995 m. reformos, kada Tarybos narys tuo pačiu galėjo likti ir vietos valdžios asamblėjos nariu. Pastaroji 1995 m. korekcija, deja, nenutildė kritikos Tarybos narių atžvilgiu. Keleto Konstitucinės Tarybos narių dalyvavimas 2005 m. referendumo kampanijoje sulaukė neigiamos reakcijos.

Konstitucinės Tarybos kompetenciją išskirkime į dvi dalis: jurisdikcinę ir konsultacinę. Konstitucingumo kontrolė yra abstrakti[175] ir fakultatyvi (neprivaloma) ordinariniams įstatymams, tarptautinėms sutartims, privaloma – organiniams ir parlamento rūmų reglamentams. Tai pasireiškia kreipiantis į Konstitucinę Tarybą po parlamentinio balsavimo ir prieš įstatymo promulgaciją, tarptautinės sutarties ratifikavimą arba aprobavimą, ir prieš įsigaliojant parlamento rūmų reglamentams bei jų pataisoms. Taryba gali būti sušaukiama dėl įstatymo ir reglamento kompetencijos atskyrimo parlamentinių diskusijų metu Nacionalinio susirinkimo prezidento arba Vyriausybės, arba *a posteriori* premjero tam, kad „pertvarkyti" lesgislatyvinę nuostatą. Taip pat Konstitucinė Taryba gali būti sušaukta, tam kad atriboti valstybės ir užjūrio bendrijos statusą turinčio subjekto (pvz., Naujosios Polinezijos ir kt.) kompetencijas. Be kita ko, Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba yra ir rinkimų bei referendumo jurisdikcinė institucija, t. y. dėl Prezidento rinkimų, referendumo organizavimo bei parlamento rinkimų gali būti kreipiamasi į Tarybą. Taip pat atlieka konsultacines funkcijas, pvz., pagal Konstitucijos 16 str. į Tarybą turi

[174] Mathieu B. Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004. P. 583.

[175] Pagal formą konstitucinė kontrolė yra abstrakčioji ir konkrečioji. Konkrečiosios kontrolės sistemai yra priskiriamas amerikietiškasis konstitucinės justicijos modelis, t. y. kai teisės normos atitikimas Konstitucijai sprendžiamas konkrečios teisminės bylos kontekste, o sprendimas privalomas tik byloje dalyvaujančioms šalims. Abstrakčioji kontrolė atliekama valstybėse pasirinkusiose europietišką konstitucinės kontrolės modelį. Konstitucinę kontrolę šiuo atveju atlieka specialiosios institucijos – Konstituciniai teismai, tribunolai, tarybos. Šiai konstitucinės kontrolės formai būdinga tai, kad konstitucinės justicijos institucijų sprendimai turi visuotinai privalomą pobūdį.

teisę kreiptis parlamento rūmų mažuma arba parlamento pirmininkai po 30 dienų Prezidento ypatingų įgaliojimų naudojimo dėl paskelbtos ypatingos padėties valstybėje pagrįstumo.

Kad labiau priartinti Tarybą prie jurisdikcinės institucijos 2008 metais Senatas siūlė pakeisti jos pavadinimą į „Konstitucinis Teismas“, bet tam nebuvo pritarta, veikiausiai to ir nereikėjo. Nuo teisinės Konstitucijos revoliucijos pagaliau prieita ir prie Konstitucinės Tarybos evoliucijos aukščiausio taško, kada galime teigti, kad Konstitucinė Taryba, be abejonės, tapo nepriklausoma konstitucine jurisdikcine valstybės valdžios institucija. Tai mažąja vadinama 2008 metų revoliucija Konstitucinės Tarybos kompetencijoje. Kalba eina apie galimybę pagal Konstitucijos 61-1 str. kreiptis į Konstitucinę Tarybą teisminėms institucijoms. Kitaip sakant, Prancūzijoje šalia prevencinės konstitucingumo kontrolės įsitvirtino ir paskesnioji. Po 2008 m. liepos 23 d. reformos[176] Konstitucinės Tarybos evoliucija pasiekė savo viršūnę: piliečiai, per tam tikrą dvigubą filtrą, t. y. netiesiogiai, gali kreiptis į Konstitucinę Tarybą dėl Konstitucijos jiems garantuojamų teisių ir laisvių pažeidimo. Kaip tasai dvigubas filtravimas ir apskritai naujasis mechanizmas pasireikšti turėtų realybėje galime sužinoti išstudijavę organinio įstatymo projektą[177] susijusį su Konstitucijos 61-1 str. taikymu. Beje, pastarojo straipsnio pritaikymui yra skirtas skyrius pavadinimu „Dėl prioritetinio konstitucingumo klausimo“, kuriuo papildomas 1958 m. lapkričio 7 d. organinis įstatymas dėl Konstitucinės Tarybos. Prioritetinis konstitucingumo klausimas galės būti iškeltas visų instancijų administraciniuose bei bendrosios

[176] Respublikos Prezidento N. Sarkozy dekretu, pasirašytu 2007 m. liepos 18 d. buvo įkurtas komitetas, su užduotim parengti siūlymų planą dėl V Respublikos institucijų modernizavimo, siekiant tarp jų sudaryti glaudesnę pusiausvyrą. Kitaip sakant, prancūzų problema nėra vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios sukoncentravimo vienose institucijos rankose problema, tai daugiau balanso tarp valdžių stoka. Komitetui pirmininkavo E. Balladur. Komitetas tų pačių metų spalio 30 d. įteikė Respublikos Prezidentui 77 pasiūlymų paketą įvedantį korekcijas valstybėje trimis kryptimis: vykdomoji valdžia labiau kontroliuojama, sustiprintas parlamentas ir naujosios teisės piliečiams. Pagal pranešimą, komitetas siūlė Konstitucijoje pakeisti ar sukurti 41 straipsnį. Tačiau suprantama, kad visom pataisom nebuvo pritarta, kaip pavyzdžiui nebuvo pritarta atimti teisę buvusiems Respublikos prezidentams būti Konstitucinės Tarybos nariais. Taip pagal 2008 m. liepos 23 d. Konstitucijos reformą buvo sukurti 9 nauji straipsniai ir 38 pataisyti straipsniai. Be kita ko, pastaroji revizija skiriasi nuo buvusiųjų savo apimtimi. Nors per parengiamuosius darbus pritarė visi politiniai frontai, galiausiai balsuojant Kongrese (abiejų parlamento rūmų kvorumu) įsiplieskė ginčai tarp opozicijos ir daugumos, tačiau balsavus 539 už ir 357 prieš (arba tik vieninteliu balsu daugiau negu reikalaujama 3/5 balsų dauguma, kitaip sakant – 538 balsai) Konstitucijos reformai buvo pritarta. Prancūzų spauda pažymėjo parlamentaro J. Lang lemiamą balsą (jis balsavo priešingai nei jo partija) už reformą. Be to, už reformą balsavo ir parlamento rūmų vadovas B. Accoyer sulaužydamas nerašytą tradiciją parlamento rūmų vadovams nebalsuoti.

[177] Po 2008 m. liepos 23 d. Konstitucijos reformos praėjus tam tikram laikui buvo svarstomas klausimas dėl Konstitucijos 61-1 str. pritaikymui skirto įstatymo. Organinio įstatymo projektas buvo pristatytas Ministrų Taryboje 2009 m. balandžio 8 d., kuris tų pačių metų rugsėjo 4 d. buvo egzaminuotas Nacionalinio susirinkimo įstatymų komisijos ir priimtas po pirmojo svarstymo Nacionaliniame susirinkime rugsėjo 14 d. Naujasis mechanizmas įtvirtintas Konstitucijos 61-1 str. ir 1958 m. lapkričio 7 d. papildyto organinio įstatymo dėl Konstitucinės Tarybos antrajame skyriuje „Dėl prioritetinio konstitucingumo klausimo“ 2010 m. pradžioje bus pradėtas taikyti.

kompetencijos teismuose. Kitaip sakant, pirmasis filtravimas pasireiškia teisme, kuriame sprendžiamas atitinkamas ginčas. Iškilus klausimui pats teismas privalo patikrinti tris organiniame įstatyme numatytas sąlygas: iškelto klausimo įtaka bylos sprendimo rezultatui; ar nebuvo anksčiau priimtas Konstitucinės Tarybos sprendimas dėl ginčytinos legislatyvinės nuostatos; klausimo rimtumas. Tuo atveju, kada teismas neišsprendžia šių klausimų per du mėnesius, kiekviena bylos šalis turi teisę kreiptis tiesiogiai į Valstybės Tarybą ar Kasacinį Teismą. Jeigu minėtąsias tris sąlygas atitinka pareiškimas, kuriame ginčijama įstatymo nuostata, tuomet teismas perduoda klausimą spręsti atitinkamai, jei klausimas iškeltas administraciniame teisme, Valstybės Tarybai, arba, jei bendrosios kompetencijos teismuose – Kasaciniam Teismui, kurie per tris mėnesius nuo pareiškimo gavimo privalo pasisakyti atitinkamu klausimu. Taip pasireiškia antrasis filtras, kai Valstybės Taryba bei Kasacinis Teismas per minėtą terminą atsako į kelis klausimus: pirma, ar klausimas dėl ginčijamos legislatyvinės nuostatos yra naujas, t. y. dar nenagrinėtas Konstitucinėje Taryboje. Antra, dar kartą įvertinamas klausimo rimtumas. Tik tai atlikus, galima klausimą persiųsti nagrinėti Konstitucinei Tarybai, kuris per tris mėnesius privalo pasisakyti dėl ginčijamos legislatyvinės nuostatos konstitucingumo. Kai kurie konstitucionalistai teigia, kad Valstybės Taryba arba Kasacinis Teismas sutiks kreiptis į Konstitucinę Tarybą, jei nuspręs, kad jų kreipimasis turi šansų pasisekti[178]. Vienaip ar kitaip, pasak mokslininko B. Mathieu, naujasis mechanizmas, pirmiausia, leidžia išvalyti teisinę sistemą nuo nekonstitucinių legislatyvinių nuostatų ir garantuoti Konstitucijos pirmenybę prancūzų teisinėje sistemoje.

Reikia pasakyti, kad pastaroji reforma, įtvirtinusi visiškai naują konstitucingumo kontrolę *a posteriori*, sankcionuoja svarbiausią prancūzų konstitucinio bloko priedermę – saugoti fundamentalias piliečių teises ir laisves, taip pat ji primena, kad Konstitucija yra pirmoji iš visų teisinės sistemos normų, esanti aukščiau už įstatymus, tame tarpe ir už promulguotus įstatymus. Be to, visa tai pažymi Konstitucinės Tarybos evoliuciją link tikrosios konstitucinės jurisdikcijos, prieinamos kiekvienai teisminio ginčo šaliai. Pažymėtina, kad reforma pareikalavo žmogiškųjų išteklių didinimo pačioje Konstitucinėje Taryboje[179]. Be kita ko, Konstitucinė Taryba kaip tik ruošia savojo reglamento naująjį variantą, bet ji ne vienintelė, kuri pajus reformos naujoves. Paminėtini ir administraciniai bei bendrosios kompetencijos teismai, advokatai, kurie, pasak Teisingumo ministrės, naudosis naujuoju įrankiu viešųjų laisvių gynyboje. Apskritai kalbant, tai

[178] Chantebout B. Droit constitutionnel. 25e édition à jour aout 2008. Paris: Dalloz, 2008. P. 592.
[179] Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques. 2e édition. Paris: Economica, 2008. P. 423.

ši reforma yra gerokai pavėlavusi, t. y. net 30 metų buvo siekiama adekvačios reformos, ir šiandien daugelis mano, kad žmonės, kurių Konstitucijos garantuojamos teisės ir laisvės yra pažeidžiamos, kreipsis į Europos Žmogaus Teisių Teismą, kur įprato ginti savo pažeidžiamas teises[180]. Reikia tikėtis, kad Valstybės Taryba ir Kasacinis Teismas išmanys, kada patiems suteikti realią reikšmę naujai kreipimosi į Konstitucinę Tarybą galimybei, kuri dar kartą įdiegia prancūzų Konstituciją tarp Prancūzijos teismų taikomų normų![181] Vis dėlto, konstatuotina, kad tik po 2008 m. liepos 23 d. konstitucinės reformos mes galime Tarybos instituciją vadinti tikruoju Konstituciniu Teismu. Be kita ko, kai kuriems mokslininkams kyla abejonių, ar toji Konstitucija, kurią 1958 m priėmė tauta yra panaši į šiandienos Konstituciją, kuri po daugelio reformų bei politinės praktikos precedentų vis dar vadinama V Prancūzijos Respublikos Konstitucija. Anot jų, konstitucinės reformos yra mažesnis išbandymas V Prancūzijos Respublikai negu VI-ajai: kuo labiau V Respublika reformuojasi, tuo ji tik vėl ir vėl iškelia VI Respublikos galimybę[182]. Kita vertus, mums svarbi Konstitucinės kontrolės institucija ir jos evoliucija, dar labiau – konstitucinės jurisprudencijos evoliucija. Išnagrinėję tai, matome, kad Konstitucinę Tarybą šiandieną tvirtai galime vadinti teismine institucija, kuri per penkiasdešimt gyvavimo metų iš esmės pasikeitė ir tapo tikruoju Teismu. Nors šiandien jau ir nėra ginčijamasi dėl konstitucingumo kontrolės legitimumo, šią kontrolę atliekanti institucija susiduria su kitais apribojimais, kurie vadinami konstitucinėmis revizijomis, reformomis[183]. Kitaip sakant, jeigu nepatinka ar neįtinka oficiali konstitucinė doktrina, keičiama Konstitucija. Taip pasireiškia įstatymų leidėjo viršenybė konstitucinės justicijos institucijų atžvilgiu.

4. Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos institucijų vykdoma konstitucinė kontrolė ir priimamų sprendimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje

Pirmiausia sutarkime, kad anaiptol ne leidžiantis įstatymus atstovaujamasis organas ar konstitucinės justicijos institucija ir jos kompetencija yra svarbiausia, bet būtent Konstitucijos

[180] Chantebout B. Droit constitutionnel. 25e edition à jour aout 2008. Paris: Dalloz, 2008. P. 578.
[181] Ibid.
[182] 1958 – 2008 Cinquantienne anniversaire de la Constitution francaise. Paris: Dalloz, 2008. P. 787.
[183] Mathieu B. Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004. P. 719.

pradinė prasmė, kitaip sakant, jos autorių intencijos paieška. Ar taip yra, ar taip turėtų būti? Viena vertus, tai įstatymų leidėjo pretenzijos susikertančios su Konstitucijos raide ir, be abejonės, jos dvasia, kuri atskleidžiama konstitucinės kontrolės institucijos jurisprudencijoje. Aukščiausios galios aktas, t. y. Konstitucija ir konstitucinė jurisprudencija suprantami kaip du neatskiriami konstitucinės norminės tikrovės elementai[184]. Kita vertus, Konstitucijos pradinė prasmė konstitucinės kontrolės institucijoje negali būti suvokiama vienareikšmiškai. Iš tikrųjų, toji Konstitucijos pradžios intencija, galima sakyti, yra devynių savaip mąstančių šiandienos teisėjų kompromiso reikalas, kitaip sakant, virtusi subjektyviai objektyvia Konstitucijos prasme ir nebūtinai identiška tai tikrajai. Konstitucinės justicijos institucija kontroliuoja įstatymą remiantis steigiamosios valdžios įtvirtintais principais, t. y. toji intencija slypi principuose, kuriuos ji deklaruoja pritaikydama tam tikro laikotarpio realijoms. Kitas klausimas, ar konstitucinė justicijos institucija privalo deklaruoti tą pradinę praeityje priimto akto prasmę[185], tuo pačiu ir ją sudarančius fundamentalius principus. Būtent tai akcentavo JAV Prezidento Ronald'o Reagan'o teisingumo ministras Edwin Messe, kuris viešai pasisakė už pradinės intencijos jurisprudenciją, kada teisėjai atsižvelgia vien tik į konstitucinių nuostatų originaliąją reikšmę[186]. Bet argi jurisdikcinė konstitucinės kontrolės institucija interpretuodama „mirusios"

[184] Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija // Jursiprudencija. 2006. Nr. 12 (90). P. 32.

[185] Galbūt net ir nėra tos pradinės prasmės, o ji gimsta būtent Konstitucijos aiškinimo procese. Kitaip sakant, konstitucinės kontrolės institucija aiškindama diena iš dienos Konstitucija ir kuria jos prasmę.

[186] E. Messe oficialiai spaudoje pareiškė, jog aktyvistinė Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija, kuri nėra įtvirtinta Konstitucijoje, o tik atitinkamų juristų sąmonėje, yra „jurisprudencija-chameleonas", kaskart keičianti savo spalvą ir formą. Teisingumo ministras pasisakė esąs už jurisprudenciją, besiremiančią pirmine steigiamosios valdžios intencija. Kai tuo tarpu, reaguodamas į kritiką teisėjas William Brennan teigė, jog šiandieninis noras pretenduoti preciziškai laikytis steigiamosios valdžios intencijos taikant konstitucinius principus šiuolaikiniams specifiniams klausimams prilygsta „nuolankumo rūbais apvilktai arogancijai". (Daugiau: Toinet M. Et la Constitution créa l'Amerique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988). Konstitucijos tėvai jokiu būdu nebenorėjo, kad būtų nuolat grįžtama prie jų intencijų: Madisonas juk uždraudė savųjų Užrašų publikavimą iki jo mirties (tik 1840 m. Užrašai buvo išspausdinti), kadangi jis laikė Konstitucijos tekstą esantį vienintelį ir svarbiausią, o kiekvieno Konstitucijos kūrėjo intenciją neįdomia ir apgaulinga. Kita vertus, JAV Konstitucijos tėvai nesutarė dėl daugelio klausimų, todėl daugelis nuostatų ir liko neaiškios ir miglotos. Kada jie norėjo būti tikslūs, jie tokiais buvo, pvz.: „Prezidentu gali būti išrinktas asmuo ne jaunesnis nei 35 metų"; Kada jie nesutarė arba baimindamiesi vienokios ar kitokios Valstijų reakcijos, jie liko neapibrėžti, savanoriškai neapibrėžti: tarkime Konstitucijos tėvai dauguma atvejų pageidavo jurisdikcinės konstitucingumo kontrolės, tačiau ji liko neįtvirtinta Konstitucijos tekste. Kaip pasakė 1819 m. Aukščiausiojo Teismo teisėjas Johnas Marshalas (byloje *McCulloch c. Maryland*), „Konstitucija buvo parašyta kad išsilaikytų per amžius, pagaliau, kad būtų pritaikoma įvairiausiais žmonijos krizių laikotarpiais". Galima apgailestauti, kad JAV Konstitucija buvo sukurta kaip nelanksti ir nepreciziška, tačiau taip vargu ar ji būtų išgyvenusi daugiau nei du amžius, kuo atvirai žavėjosi ir stebėjosi Prancūzijos Prezidentas De Gaulle, svarstydamas JAV Konstitucijos ilgaamžiškumo priežastis. (Daugiau: Peyrefitte A. C'était de Gaulle. La France redevient la France. 1e volume. Paris: Editions de Fallois/Fayar, 1994). Tai ir yra jos lankstumo ir pritaikomumo atspindys bei jėga, o Aukščiausiasis Teismas yra to šaltinis ir garantas. Kaip pažymėjo Tocqueville, kad „Aukščiausiojo Teismo teisėjų rankose glūdi taika, gerovė ir pati Jungtinių Valstijų sąjunga. Be jų, Konstitucija būtų miręs kūrinys". Taigi skandalingai išsireiškusiam JAV teisingumo ministrui E. Messe dėl pradinės Konstitucijos kūrėjų intencijos galima

tautos Konstitucijos prasmę nekontroliuoja tais pačiais principais ir aktualios tautos[187]? Atsakytume neigiamai, kadangi tasai Konstitucijos dvasios aiškinimas yra visiškai hermetiškas šiems laikams[188]. Interpretuodamas konstitucinius principus, teisėjas sukuria tiltą tarp aktualios tautos ir jos pirmtakų iškeltų principų[189]. Antai, prisiminkime Konstitucinės Tarybos inicijuotą 1789 m. Deklaracijos normų integraciją į Prancūzijos 1958 m. Konstituciją sudarančių teisės aktų bloką, kuo yra remiamasi priimant sprendimus. Nejau manysime, kad tokiu būdu aktuali tauta yra priverčiama gyventi 1789 m. žmonių valioje? Žinoma, kad ne. Kadangi jurisdikcinė šio teksto interpretacija leidžia Revoliucijos metu išreikštas teises pritaikyti šiuolaikiniams santykiams. Tokiu būdu konstitucinės kontrolės institucija deklaruodama konstitucinius principus leidžia sugyventi aktualiai tautai ir jos atstovams su steigiamosios tautos iškeltais pamatiniais principais. Mokslinio darbo pradžioje buvo paminėta C. de Gaulle frazė, išsakyta prezidentavimo metu, esą „Konstitucija yra tuo pačiu dvasia, institucijos ir praktika“[190]. Vis dėlto praktika yra be abejonės svarbiausias elementas[191].

4. 1. Konstitucinė kontrolė ir įstatymų leidybos poveikio būdai

Pradėkime nuo P. Ragausko minčių apie Konstitucinį Teismą kaip įstatymų leidybos proceso dalyvį. Pasak jo, kadangi Lietuvoje nėra tokio dalyko kaip prevencinė konstitucingumo kontrolė (nurodomas Prancūzijos pavyzdys), konstatuojama, jog „mūsų Konstitucinis Teismas

priminti, kad JAV prezidentai neabejojo vienpusiškai pradėdami karinius veiksmus Vietname, Grenadoje ar Nikaragvoje be Kongreso sutikimo, nors tik šis organas pagal Konstituciją (ir jos pradinę intenciją) gali skelbti karą. (Daugiau apie tai: Zoller E. Grands arrets de la Cour supreme des Etats-Unis. Paris: PUF, 2000; Reagan R. The Reagan diaries. edited by Douglas Brinkley, Harper Perenial, New York, 2009).

[187] Blacher P. Contrôle de constitutionalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 190.

[188] Dar daugiau, manytume, kad Konstitucijos aiškinimas yra ne tik, kad hermetiškas šiems laikams, bet ir lenkiantis aktualios tautos gyvenamą laiko tarpą ir visuomenės konstitucinį teisinį sąmoningumą mažiausiai pusamžiu. Kalbama, savaime suprantama apie Vidurio ir Rytų Europos konstitucines kontrolės institucijas ir jų aiškinimus. Čiagi konstitucinės ir politinės tradicijos, demokratijos proceso tąsa buvo prievarta nutraukta, ko nepasakysi apie Vakarų Europą. Toks naujadaras, kaip Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstituciją vakarietiškos teisinės minties lygmenyje, viena vertus atrodo piešiantis perdėm idealistinę panoramą. Kita vertus, jis ne tik, kad negali, bet ir privalo nevaikščioti tarp pragmatiško gyvenimo „stulpų“. Tokia institucija yra itin svarbus konstitucinės demokratijos saugotojas, Konstitucijos principų skelbėjas, konstitucinio sąmoningumo kūrėjas, kas gyvybiškai svarbu ne daugiau nei dvidešimt ar trisdešimt metų egzistuojančioms demokratijoms.

[189] Blacher P. Contrôle de constitutionalité et volonté générale. Paris: Presses universitaires de France, 2001. P. 190.

[190] Institut Charles de Gaulle, Association Francaise de Science Politiques. De Gaulle et ses Premiers ministres 1959-1969. Paris: Ploin, 1990. P. 14.

[191] 1958 – 2008 Cinquantienne anniversaire de la Constitution francaise. Paris: Dalloz, 2008. P. 50.

nėra įstatymų leidybos proceso dalyvis“[192]. Reikia sutikti su E. Kūriu, kuris įžvelgia tam tikras P. Ragausko simpatijas išankstinei kontrolei. Buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas vienareikšmiškai pabrėžia, jog Lietuvoje, kur tik ką sukurti savos teisės sistemos pamatai, išankstinės kontrolės įvedimas būtų didžiulė klaida. Esą toks sprendimas būtų užkirtimas kelio tam, kad gyvenimas išryškintų išleistų ir taikomų teisės aktų ydas[193]. Dar daugiau, E. Kūris teigia, jog atsižvelgus į Lietuvos konstitucionalistų „skurdoką gausą“, taip pat įstatymų leidybos apimtis ir tempus, profesionali ir kartu efektyvi išankstinė kontrolė esą būtų fikcija ir ne daugiau[194]. Be abejonės, Lietuva, kaip konstitucinės kontrolės naujokas, yra pasirinkusi paskesniąją konstitucingumo kontrolę ir dar tik formuoja savosios konstitucinės justicijos tradicijas. Vis dėlto siekiant padidinti konstitucingumo kontrolės efektyvumą negali būti visiškai atmesta prevencinė kontrolė, kaip papildomas saugiklis prie egzistuojančios Lietuvoje paskesniosios (ir jokiu būdu ne „vietoj“) kontrolės formos. Atsižvelgiant į įstatymų leidybos tempus (vidutiniškai 400 per metus), Konstitucijai prieštaraujančių ir galiojančių įstatymų skaičių (jau nekalbant apie sukeliamas pasekmes) galime tik įsivaizduoti. Tad, jei ne visų, tai tam tikros dalies įstatymų išankstinė patikra, manytina, būtų efektyvi priemonė neleisti įsigalioti Konstitucijai prieštaraujantiems įstatymams[195], kurių nekonstitucingumą šiuo metu Konstitucinis Teismas gali konstatuoti tik tada, kai į jį kreipiasi tokią teisę turintys subjektai. Beje, nei Prancūzijoje nei Lietuvoje konstitucinė kontrolės institucija negali savo iniciatyva pradėti proceso. Teigiama, kad turėdamos tokias galias, konstitucinės priežiūros institucijos sutrikdytų valdžių pusiausvyrą ir taptų dominuojančia valdžia[196]. Daugelis prancūzų konstitucionalistų tokią idėją vertina kaip pavojingą, t. y. konstitucinės justicijos institucija, turėdama tokią „veto“ teisę galėtų savo iniciatyva dalyvauti politiniuose debatuose, kas nulemtų konstitucinės kontrolės proceso politizavimą ir, be abejonės, kritinį požiūrį į pačią Konstitucijos saugotoją[197].

[192] Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 155.
[193] Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 121.
[194] Ten pat.
[195] Pvz., neaiškumų keliantis parlamento priimtas įstatymo tekstas iš karto turėtų būti nukreiptas į konstitucinės kontrolės instituciją. Vertinimo teisė gelėtų būti suteikta nepriklausomam teisės departamentui ar pan. Taip pat tokia teisė galėtų būti suteikta prie Prezidento veikiančiam teisiniam korpusui, kuris kontroliuotų priimamų įstatymų atitiktį Konstitucijai. Kilus neaiškumams, arba nustačius nekonstitucinių nuostatų įstatyme, toks teisės aktas turėtų būti siunčiamas į konstitucinės kontrolės instituciją.
[196] Ragauskas P. Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos, 2004. Nr. 1 (43). P. 14.
[197] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses Universitaires de France, 2001. P. 82.

Jei palyginsime prevencinės kontrolės tipą su vadinamąja *a posteriori*, t. y. kuri taikoma po įstatymo įsigaliojimo, tai Prancūzijoje egzistuojanti konstitucingumo kontrolė atrodo esanti pirmiausia paprastesnė, nes legislatyvinė norma dar nėra įsigaliojusi, kitaip sakant, dar nesukėlusi galimai neigiamų pasekmių[198]. Prevencinė kontrolė skirta patikrinti, ar priimtas įstatymas (prieš jo promulgavimą) atitinka Konstituciją. Pastaroji kontrolė egzistuoja ne tik Prancūzijoje, bet ir Rumunijoje, Portugalijoje, Lenkijoje, Vengrijoje ir kt. Tačiau vienintelėje Prancūzijoje praktikuojama išskirtinai šioji kontrolė, kuri leidžia Konstitucinei Tarybai dalyvauti įstatymo kūrime. Esminis tikslas yra patikrinti įstatymo teksto atitikimą Konstitucijai prieš pradedant jį taikyti. Tuo pačiu, prireikus ir nurodyti įstatymų leidėjui, kur yra būtini pataisymai, be kurių legislatyvinė nuostata prieštarautų Konstitucijai[199]. Pažymėtina, kad po 2008 m. Konstitucijos reformos, Prancūzijos Respublikos Konstitucija įtvirtina ir paskesniąją konstitucingumo kontrolę. Tiesa, Konstitucinė Taryba dar neatlieka paskesniosios kontrolės formos, kadangi, kaip jau minėta, užsitęsė su jos taikymą nustatančio teisės akto (organinio įstatymo) priėmimu susijusi procedūra. Tačiau jau nuo 2010 m. pradžios kontrolės mechanizmas pradės veikti. Šalia Prancūzijoje tradicinės prevencinės įstatymų konstitucingumo patikros, egzistuos ir paskesnioji.

Prevencinės konstitucingumo kontrolės šalininkams konstitucionalistas P. Blacher primena, kad ši kontrolė tik iš dalies atitinka konstitucionalizmo reikalavimus. Tik iš dalies neleisdama įsigalioti nekonstituciniams įstatymams ji sustiprina teisinės sistemos apsaugą. Reikia pasakyti, kad Prancūzijoje nėra įkurta sisteminė visų įstatymų konstitucingumo kontrolė. Pastarasis sistematiškumas Konstitucijos numatytas tik organiniams įstatymams, t. t. nei vienas organinis įstatymas negali įsigalioti, kol jis nepraeina privalomos konstitucingumo kontrolės. Tačiau pozityvioji prancūzų teisė neįsteigė sisteminės (privalomos) konstitucingumo patikros ordinariniams, arba paprastiesiems, įstatymams. Tokia fakultatyvi kontrolė sukuria abejotiną arba netikrą Konstitucijos viršenybę įstatymų atžvilgiu[200]. Pasak P. Blacher, tokiu atveju, įstatymų leidėjo priimta legislatyvinė nuostata preziumuojama esanti konstitucinė, ir kaip III Prancūzijos Respublikos laikais, ordinarinius įstatymus leidžiantis parlamentas įgauna „suvereno rangą“, kadangi niekas negali paprieštarauti, kad įstatymų leidėjas priima nekonstitucingus

[198] Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 15.
[199] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses Universitaires de France, 2001. P. 78.
[200] Ibid., p. 79.

įstatymus[201]. Galima išskirti keletą prevencinės kontrolės nepakankamumo pavyzdžių. Pirma, 1997 m. spalio 29 d. senatorių kreipimasis[202] į Konstitucinę Tarybą iliustruoja abejonę *a priori* kontrolės forma, kai 62 senatoriai prieštaraudami nekonstituciniam įstatymui viena diena pavėlavo, mat Respublikos Prezidentas diena anksčiau promulgavo įstatymą. Antra, Taryba pasisako dažniausiai tik dėl tų legislatyvinių nuostatų, dėl kurių yra kreipiamasi. Kitaip sakant, daugelis įstatymo nuostatų paliekamos nepatikrintos. Sprendimuose, kurie buvo priimti 1998-1999 m. sprendimuose nurodoma atitinkama nuostata: „Atsižvelgiama į tai, kad dėl kitų įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijai nebuvo iškelta jokių klausimų“[203]. Pagaliau, konstitucingumo kontrolė *a priori* negarantuoja, kad neprieštaraujančiu Konstitucijai pripažintas įstatymas po jo įsigaliojimo netaps nekonstituciniu. Šie ir daugelis kitų pastebėjimų leidžia įžvelgti paskesniosios kontrolės privalumų. Be abejonės, kontrolė *a posteriori* garantuoja konstitucinių teisių tiesioginį taikymą. Be kita ko, priimtų teisės aktų ydos gali atsiskleisti tik po tam tikro laiko įstatymą taikant realybėje. O kur dar besikeičiančios gyvenimo realijos, Konstitucijos reformos bei pataisos ir pan. Manytina, kad nuo 2010 m. Prancūzijoje pradedama taikyti paskesnioji konstitucingumo kontrolė padės išvengti išankstinės kontrolės trūkumų.

Aptarę konstitucinės kontrolės formas sugrįžkime prie mokslininko P. Ragausko požiūrio analizės. Nors mokslininkas padaro prielaidą, kad Konstitucinis Teismas su įstatymų leidyba nesusijęs, vėliau pripažįsta, kad tai nėra teisingas požiūris ir kalba apie tam tikrą Teismo sprendimų (plačiąja prasme) įtaką[204]. Anot P. Ragausko, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas įstatymų leidyboje dalyvauja dvejopai: tiesiogiai – kaip negatyvusis įstatymų leidėjas ir netiesiogiai – formuluodamas nuostatas, kurios ateityje gali paveikti įstatymų sistemą. Tiesioginis Teismo „dalyvavimas“ įstatymų leidyboje galimas tik nutarimais, kuriuose konstatuotas įstatymo (jo nuostatos) prieštaravimas Konstitucijai. Šis dalyvavimo būdas, kaip minėta, dažnai vadinamas negatyviąja įstatymų leidyba. Netiesioginis dalyvavimas gali reikštis keliais būdais, kuriuos išskiria P. Ragauskas: darant įtaką ir formuojant įstatymų leidybos proceso dalyvių teisinę sąmonę; įstatymo panaikinimo grėsme neformaliai darant įtaką įstatymų leidėjo valiai; „patariant“ įstatymų leidėjui (pvz., pažymint, kokia praktika labiau atitiktų

[201] Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses Universitaires de France, 2001. P. 79.
[202] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 97-392 DC du 7 novembre 1997.
[203] Konstitucinės Tarybos sprendimai: Pvz.: CC 98-405 DC du 29 decembre 1998; CC 99-409 DC du 15 mars 1999; CC 99-414 DC du 8 juillet 1999; CC 99-411 DC du 16 juin 1999.
[204] Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 156.

Konstitucijos dvasią)[205]. Darydamas išvadą P. Ragauskas nedviprasmiškai teigia, kad Konstitucinis Teismas, vykdydamas negatyviąją įstatymų leidybą ne tik realiai garantuoja, kad Seimas nepiknaudžiaus turimais įgaliojimais ir nepažeis Konstitucijos, bet ir tampa *suis generis* įstatymų leidėju (pagal sprendimų teisinę galią ir jų poveikį teisės sistemai)[206].

P. Ragauskas prieštarauja potencialiam Konstitucinio Teismo nutarimų būsimo teisinio reguliavimo gairių nustatymui. Anot jo, jei Konstitucinis Teismas pretenduoja daryti įtaką būsimiems įstatymų leidėjo sprendimams, riboti jo *laisvę* savarankiškai vertinti Konstitucijos prasmę ir reaguoti į pasikeitusią situaciją, - viršija Konstitucijos jam pavestą funkciją ir ima kištis į iš esmės naujus procesus[207]. P. Ragauskas apeliuoja į Konstitucinio Teismo teisę nubrėžti būsimo teisinio reguliavimo gaires savuosiuose nutarimuose ir taip įtakoti būsimus įstatymų leidėjo sprendimus. Tačiau ar įmanoma, kad Konstitucijos saugotojos ir oficialaus aiškintojo formuojama konstitucinė jurisprudencija neįtakotų būsimų įstatymų leidėjo sprendimų? Dar daugiau, mokslininkas kalba apie neva neliečiamą parlamento „laisvę“ savarankiškai vertinti Konstitucijos prasmę (P. Ragauskas kalba apie 1922 ar 1992 m. Konstituciją?). Be abejo, tikriausiai neverta priminti, kad P. Ragauskas savo darbuose atvirai abejoja Konstitucinio Teismo, kaip vienintelės valstybės valdžios institucijos, teise pateikti oficialųjį Konstitucijos aiškinimą[208]. Konstitucijos nuostatas vertina visos valstybės valdžios institucijos, t. y. ir parlamentas priimdamas tam tikrą sprendimą, ir Prezidentas, spręsdamas klausimą vetuoti Seimo pateiktą įstatymą ar jį pasirašyti ir pan. Tačiau visi šie vertinimai, aiškinimai(si) ir interpretacijos yra subordinuoti Konstitucinio Teismo aiškinimui. Kitaip sakant, alternatyvių aiškinimų gali būti, o demokratinėje visuomenėje – negali nebūti, bet jie visi subordinuoti tam aiškinimui, kurio autorius – Konstitucinis Teismas[209]. Panašiai kalba ir prancūzų konstitucionalistų dauguma. Tarkime, aptardamas Prancūzijos Respublikos Prezidentui suteikiamą teisę aiškinti pamatinį valstybės teisės aktą, prancūzų konstitucionalistas G. Drago kalba apie šio aiškinimo

[205] Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005. P. 163-164.
[206] Ten pat., p. 195.
[207] Ragauskas P. Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos, 2004. Nr 1 (43). P. 37.
[208] Anot, P. Ragausko, perdėtas ir nepagrįstas atrodo Konstituciniam Teismui priskiriamas vienintelio oficialaus Konstitucijos aiškintojo statusas. Čia mokslininkas ne tik kritiškai vertina E. Kūrio straipsnyje „Konstitucija ir jos aiškinimas“ iškeltai minčiai, kad „vienintelė institucija, kurios prerogatyva yra Konstitucijos aiškinimas, yra Konstitucinis Teismas“. Mokslininkas taip pat kvestionuoja Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimo nuostatai, jog „pagal Konstituciją tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją“.
[209] Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 121.

subordinavimą Konstitucinės Tarybos atliekamam oficialiajam Konstitucijos aiškinimui. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos 5 str. Prezidentą laiko pačios Konstitucijos saugotoju[210] ir tas pats straipsnis suteikia jam plačius įgaliojimus ją aiškinti. Tačiau šioji interpretacija yra apribota Konstitucinė Tarybos interpretacijos[211]. Kitaip tariant, nors Prancūzijos Respublikos Prezidentas disponuoja Konstitucijos interpretavimo įgaliojimais ir jais dalinasi su Konstitucine Taryba, tačiau valstybės vadovo aiškinimas yra subordinuotas konstitucinės kontrolės institucijos aiškinimui, dėl ko Prezidentas tampa vienu iš Konstitucinės Tarybos sprendimų įgyvendintoju[212].

Kartais teigiama, kad Konstitucinis Teismas yra negatyvus įstatymų leidėjas, tačiau jis neturi pozityvaus įstatymų leidėjo galių, todėl jo argumentai (konstatuojamoji nutarimo dalis) nėra įstatymas ir nėra juridiškai saistantys[213]. Reikia pasakyti, kad teikti nutarimo rezoliucinei daliai pirmenybę prieš konstatuojamoje dalyje išdėstomą konstitucinę doktriną, būtų klaidinga. Žymiai didesnę įtaką daro ne pati nutarimo rezoliucija, kuria pripažįstama, kad tikrintas teisės akta prieštarauja arba ne Konstitucijai. Nutarimo rezoliucija tik koreguoja esamą reguliavimą, o nutarime suformuluota konstitucinė doktrina ne tik pagrindžia priimtą sprendimą, bet ir nubrėžia atitinkamų santykių reguliavimo kryptį, turinį bei pobūdį[214]. P. Ragausko teigimu, jei Konstitucinis Teismas pretenduoja daryti įtaką būsimiems įstatymų leidėjo sprendimams, riboti jo *laisvę* savarankiškai vertinti Konstitucijos prasmę ir reaguoti į pasikeitusią situaciją, - viršija Konstitucijos jam pavestą funkciją ir ima kištis į iš esmės naujus procesus. Pastebėtina, kad Konstituciją atskleidžianti Konstitucinio Teismo jurisprudencija gali įtakoti įvairias teisinio gyvenimo sritis tik tuo atveju, jei įvairių teisės sričių specialistai – tiek mokslininkai, formuluojantys atitinkamos srities doktriną, tiek specialistai, rengiantys ir dalyvaujantys rengiant teisės aktus, tiek teisės taikytojai-praktikai – supranta jos tikrąją reikšmę[215]. Atsakymo pasirinkimą lemia požiūris į tai, kokia Konstitucijos ir ordinarinės teisės santykio koncepcija yra vadovaujamasi. Mes jau aptarėme legicentristinės ir konstitucionalistinės koncepcijos aspektus, ir vis dėlto P. Ragausko mintys ir yra legicentristinės teisės sampratos atspindys.

Kyla klausimas, kaip Konstitucinio Teismo formuojama ir byla po bylos plėtojama konstitucinė jurisprudencija ir joje esantys postulatai gali nors minimaliai nepaveikti būsimų

[210] Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 52-53.
[211] Ibid.
[212] Ibid., p. 70.
[213] Vilkickas E. Konstitucinio Teismo išaiškinimai: imperatyvas ar rekomendacija // Justitia. 1998, Nr. 2. P. 17.
[214] Jarašiūnas E. Konstitucinio Teismo įtaka teisės šakoms. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo ir Lietuvos Konstitucinio Teismo VII konferencija. Sieniava, 2002. P. 150.
[215] Ten pat., p. 154.

įstatymų leidėjo sprendimų. Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinės dalies galia nukreipta į praeitį, tačiau motyvuojamosios dalies argumentų – į ateitį[216]. P. Ragauskas kritiškai vertina E. Kūrio nuostatą, esą Teismas nubrėžia būsimo teisinio reguliavimo gaires, kuriomis vadovaujasi įstatymų leidėjai[217]. Dar daugiau, net Teismo pretendavimas daryti tokią įtaką būsimiems įstatymų leidėjo sprendimams, pagal P. Ragauską, viršija jam Konstitucijos pavestą funkciją. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas ne priešas kitoms institucijoms, o jų sąjungininkas, nes jis gindamas Konstituciją sergi ir tų institucijų konstitucinius įgaliojimus. Kita vertus, konstitucinės kontrolės institucijos nesiekia priimti sprendimus adekvačius įstatymų leidėjo sprendimams. Kaip viename iš sprendimų teigė Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba, konstitucinės kontrolės institucijos tikslas nėra priimti sprendimus vietoj įstatymų leidėjo, bet interpretuoti Konstituciją tam kad leisti įstatymų leidėjui jos laikytis. Atskleidžiant Konstitucijos principus bei normas, konstitucinės justicijos institucija perteikia Konstitucijos prasmę, kuria vadovaujasi įstatymų leidėjai priimdami įstatymus ir kitus teisės aktus. Kitaip tariant, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose neretai suformuoja ir būsimo reguliavimo konstituciniu parametrus, „pasufleruoja“ galimus reguliavimo modelius. Ir neabejotina, kad įstatymų leidėjas, tiek rengdamas, tiek svarstydamas įstatymus gali ir turi reaguoti į Konstitucinio Teismo nutarimuose išdėstytą konstitucinę doktriną[218].

4. 2. Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos konstitucinės justicijos institucijos sprendimai ir jų įgyvendinimas įstatymų leidyboje

Pirmiausia aptarkime Prancūzijos teisės šaltinius, kurie apibrėžia Konstitucinės Tarybos sprendimų įgyvendinimo principus. Išskirkime Prancūzijos Respublikos Konstituciją ir ypač jos 62 str.[219]. Kitas formalusis šaltinis yra 1958 m. lapkričio 7 d. organinis įstatymas dėl

[216] Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).

[217] Pasak E. Kūrio, konstitucinės jurisprudencijos paskirtis nėra tik antikonstitucinių aktų šalinimas iš teisės sistemos; konstitucinėje jurisprudencijoje formuluojama oficiali konstitucinė doktrina ne tik pagrindžia Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucinėje dalyje formuluojamą sprendimą, bet ir *nubrėžia būsimo teisinio reguliavimo gaire.* Taigi ji atlieka ir prevencinę funkciją, nes visada galima kvestionuoti kokiu nors „alternatyviu“ Konstitucijos nuostatų aiškinimu grindžiamo teisinio reguliavimo konstitucingumą.

[218] Jarašiūnas E. Konstitucinio Teismo įtaka teisės šakoms. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo ir Lietuvos Konstitucinio Teismo VII konferencija. Sieniava, 2002. P. 157-158.

[219] Būtent 62 str. apima elementus, kurie fiksuoja Konstitucinės Tarybos sprendimų įgyvendinimo principus. Šio straipsnio 1 d. iškelia Konstitucinės Tarybos deklaruotos nekonstitucine nuostatos promulgacijos draudimą. Tuo

Konstitucinės Tarybos. Šie skirtingi formalūs šaltiniai tesudaro dalį šaltinių. Prancūzijos Respublikos Prezidentas, vykdydamas savo kaip Konstitucijos saugotojo funkcijas, taip pat savo privilegijuotame dalyvavime Konstitucinės Tarybos sprendimų įgyvendinime per promulgaciją, gali sudaryti tai, kuo linkstama vadinti organiniu Konstitucinės Tarybos sprendimų įgyvendinimo teisės šaltiniu[220]. Kitaip tariant, jis ne tik Konstitucinės Tarybos sprendimų vykdytojas, bet ir sprendimų priėmimo dalyvis. Prezidentas, per savo sprendimus ir tam tikrą diskrecinį įgaliojimų vykdymą, kaip promulgavimo kompetencijos įgyvendinimą, pasirodo kaip Tarybos sprendimų įgyvendinimo šaltinis. Prezidentas vadinamas sprendimų įgyvendinimo raktu mat naudodamasis promulgavimo funkcija jis visados sąlygoja vienokius ar kitokius Konstitucinės Tarybos sprendimų įgyvendinimo būdus[221]. Kalba eina apie dvi Prezidento prerogatyvas po Konstitucinės Tarybos sprendimo – įstatymo grąžinimą arba jo promulgavimą. Konstitucinė Taryba patikslino, jog įstatymo grąžinimas yra tam, kad realizuoti atitikimą su Konstitucija, pakeičiant priešingas jai nuostatas į naujas, remiantis Tarybos sprendimu[222]. Čia nekalbama apie naujojo įstatymo priėmimą, tik apie papildomą legislatyvinės procedūros fazę. Galima tvirtinti, kad Prezidentas tėra instrumentas, leidžiantis įstatymų leidėjui savo tekstą pakoreguoti pagal Tarybos sprendimą[223]. Kitaip sakant, naujojo svarstymo prašymas yra įstatymo atitikimo Konstitucijai garantija[224], kai Taryba jį buvo paskelbusi iš dalies atitinkantį Konstitucijai. Tačiau negali būti kalbos apie Prezidento laisvę pasirinkti tarp dviejų prerogatyvų ir tada, kai Taryba skelbia, kad įstatymas visiškai atitinka arba neatitinka Konstitucijai. Pirmu atveju, jei Taryba skelbia, kad įstatymas neprieštarauja Konstitucijai, toks sprendimas tik sustiprina pareigą promulguoti įstatymą. Kita vertus, jei skelbiamas verdiktas dėl akto absoliutaus neatitikimo Konstitucijai, Prezidentui kaip Konstitucijos saugotojui (Konstitucijos 5 str.) lieka pritarti ir nekvestionuoti Tarybos sprendimo.

Priimdama vienokį ar kitokį sprendimą, Konstitucinė Taryba naudojasi „konstitucinių aktų bloką“ sudarančiais teisės aktais ir principais, kurių pagrindu yra kontroliuojami įstatymai ir

---

tarpu 3 d. iškelia Tarybos sprendimų viršenybės principą visų valstybės valdžių atžvilgiu, nes sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami bei saistantys tiek teisę kuriančias tiek ir taikančias institucijas. Beje, antroji straipsnio dalis įtvirtinta po paskutinės Konstitucijos reformos, ir kalba apie paskelbimą prieštaraujančia Konstitucijai nuostata remiantis naujuoju 61-1 str., pagal kurį tapo įmanoma ir paskesnioji kontrolė.

[220] Drago G. L‘Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 23-24.

[221] Ibid., p. 47.

[222] Prancūzijos Konstitucinės Tarybos sprendimas: 85-197 DC, du 23 aout 1985, decision sur la Nouvelle-Caledonie.

[223] Drago G. L‘Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 61.

[224] Prancūzijos Konstitucinės Tarybos sprendimas: 85-197 DC, du 23 aout 1985, decision sur la Nouvelle-Caledonie.

kiti teisės aktai. Pastarasis konstitucinių aktų blokas, arba Konstituciją sudarančių aktų sąrašas, išsiplėtė dėka diena iš dienos plėtojamos konstitucinės jurisprudencijos. Sąrašas gana platus: pati Konstitucija susidedanti iš savo straipsnių, 1789 m. Deklaracija[225], fundamentalūs principai pripažinti Respublikos įstatymų[226], 1946 m. Konstitucijos preambulėje[227] įtvirtinti principai, reikšmingi šiems laikams ir konstitucinės reikšmės principai[228]. Vien tik pats Konstitucijos tekstas neleistų pilnavertiškai Tarybai kontroliuoti įstatymų ir tai yra viena iš priežasčių, kodėl 1958 m. preambulei ir tekstams, į kuriuos ji palieka nuorodą, buvo suteikta oficialiojoje jurisprudencijoje Konstitucijos galia[229].

Konstitucinės Tarybos integracija įstatymo kūrimo procese gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio paradoksali, mat atrodytų, kad Taryba čia jau pavėluotai įsikiša į procesą, kai įstatymas jau prabalsuotas parlamente. Vis dėlto, Prancūzijos konstitucinės justicijos institucijos sprendimas dėl įstatymo konstitucingumo gali pareikalauti iš parlamento pakartoti įstatymo teksto egzaminą. Taip atsitinka dėl daugelio Tarybos priimamų sprendimų tipų, ir ne tik paskelbus įstatymo absoliutų neatitikimą Konstitucijai. Pažymėtina, Prancūzijoje iki pat 2008 m. egzistavo išimtinai prevencinė privaloma organinių[230] ir neprivaloma paprastųjų įstatymų

[225] Konstitucinės Tarybos sprendimu (CC 73-51 DC, du 27 dec. 1973) 1789 m. Deklaracijai suteikta Konstitucinė galia. Be kita ko, pradžioje buvo abejota dėl šio teksto konstitucingumo dėl jo keleto nuostatų, kurios nesisiejo arba nepalietė nei žmogaus teisių, nei suvereniteto principų ir pan. Tačiau jau nuo Tarybos sprendimo (CC 81-132 DC, 16 janv. 1982), kuriame pasakyta, jog „...atsižvelgiant į tai, kad 1946 m. spalio 13 d. ir 1958 m. rugsėjo 28 d. referendumuose prancūzų tauta pritarė tekstams, suteikiantiems konstitucinę reikšmę principams ir teisėms skelbtoms 1789 m Deklaracijoje....“, vadinas kiekvienas iš 17-os Deklaraciją sudarančių str. turi konstitucinę galią.

[226] Ši sudėtinė konstitucinio bloko dalis – fundamentalūs principai pripažinti Respublikos įstatymų - iš pradžių kėlė daug klausimų, kaip pvz., kokios Respublikos, kokie įstatymai, ir kas per fundamentalūs principai. Pirma, tai yra 1946 m. Konstitucijos preambulės teiginys, esą „dar kartą iškilmingai išreiškiamos žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės įtvirtintos 1789 m. Deklaracijoje ir fundamentalūs principai pripažinti Respublikos įstatymų“. Politinės jėgos siekė tai įtraukti į preambulę, turėdamos omeny visa tai, kas susiję su III Respublikos įstatymais įtvirtinančiais tam tikras laisves. Tik 1988 m. Tarybos sprendime (CC 88-244 DC, 20 juil., 1988) buvo atsakyta į mūsų minėtus klausimus, iki tol, buvo po truputį jurisprudencijoje įtvirtinami vis nauji fundamentalūs pricipai, kuriems pripažįstama konstitucinė galia. Taigi kalba eina apie respublikinių valdymo laikų įstatymų leidybą (atmetama monarchijų ir imperijų laikais priimti teisės aktai ir jų reikšmė), tiksliau sakant, tai įstatymai, priimti prieš įsigaliojant 1946 m. preambulei. Beje, konstitucinę reikšmę įgauna ne visas įstatymas o tik toji jo nuostata, kuri išreiškia fundamentalų principą. Kuris principas yra fundamentalus, o kuris ne, galima sakyti laisvai nusprendžia Konstitucinė Taryba. Aišku, kad būtų paskelbtas fundamentaliu principu, jis privalo būti įtvirtintas ne viename įstatyme, bet daugelyje. Be to, šie konstitucinės reikšmės fundamentalūs principai skiriasi nuo Konstitucijos 34 str. minimų. Pirmieji, kaip sakyta, turi konstitucinės galios, antrieji yra tik įstatymo galios, tai yra gali būti pakeičiami įstatymo leidėjo. Pvz., asociacijų laisvės principas, įtvirtintas 1901 m įstatyme.

[227] Tarybos sprendimu (CC 71-44 DC 16 juil. 1971) 1946 m. preambulei buvo suteikta konstitucinė reikšmė.

[228] Tai politiniai, ekonominiai ir socialiniai principai būtini šiems laikams, kurie išvardinti 1946 m. preambulėje, pvz., lyčių lygybės principas ir pan.

[229] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 104.

[230] Visi organiniai įstatymai buvo priimti Vyriausybės per pirmuosius 1958 m. Konstitucijos galiojimo 4 mėnesius, kada parlamento rūmai nedalyvavo jų kūrime, o ir Konstitucinė Taryba buvo dar neveikianti ir taip ji negalėjo vykdyti privalomos kontrolės (Konstitucijos 46 str.) organinių įstatymų atžvilgiu. Nors šie aktai yra minimi

kontrolės forma, t. y. Taryba įstatymų konstitucingumo klausimą iškeldavo tarpinėje stadijoje tarp parlamento įstatymo priėmimo ir Prezidento promulgacijos, po kurios įstatymas įsigalioja. Reikia pasakyti, jog pagal Konstitucijos 10 str. Prezidentas turi pasirašyti įstatymą per 15 dienų, vadinas toks pat terminas skirtas ir kreiptis į Tarybą dėl ordinarinių įstatymų konstitucingumo. Prezidentui paliekama prerogatyva jį promulguoti ir anksčiau, tarkime 5 dienos po įstatymo priėmimo parlamente, ir taip jis gali sutrukdyti galimam kreipimuisi į Konstitucinę Tarybą, į kurią galima kreiptis tik iki Prezidentui pasirašant įstatymą[231]. Kita vertus, dažnai susitariama pozicijos ir opozicijos politikų tarpe dėl tam tikro įstatymo, kurio konstitucingumas jiems neva nekelia abejonių. Kontrolė *a priori*, tiesą sakant, ribojo įstatymo konstitucingumo patikros galimybes, mat politinių klasių sutarimas dėl tam tikro įstatymo negarantuoja jo konstitucingumo, priešingai, tik užkerta kelią akto patikrai Taryboje. Taip dar iki 2008 m. Konstitucijos reformos buvo agituojama už paskesniosios kontrolės formos įvedimą, pagal kurią teismai (netiesiogiai - byloje dalyvaujančios šalys) galėtų kreiptis į Tarybą. Tai ir buvo įgyvendinta po paskutinės reformos, kas leidžia užtikrinti įsigaliojusio ir taikomo įstatymo atitikimą Konstitucijai.

Parlamento įstatymo kūrimo procesas Prancūzijoje, reikia pasakyti, yra surištas su Konstitucinės Tarybos sprendimais. Savaime suprantama, sąsajos atsiranda tuomet, kada į ją yra kreipiamasi. Manytina, kad tai ir sudaro pirminį Tarybos įtakos normos kūrimo procesui apribojimą. Pabrėžtina, kad santykiai tarp parlamento ir Tarybos nuolat pristatomi esantys konfliktiniais, esą Konstitucinė Taryba kaskart yra pasiruošusi pažaboti įstatymo leidėjo valią. Bet vis dėlto toks „karikatūrinis“ santykių apibūdinimas nekyla nei iš Konstitucinės Tarybos realijų, nei iš sprendimų įgyvendinimo mechanizmų[232]. Jei ir įstatymo leidėjas randasi nuolatiniame Konstitucinės Tarybos stebėjimo lauke, tai tie patys parlamentarai dažniausiai ir

---

Konstitucijoje, kurie papildo ją nukreipdami tam tikrą ypatingą reguliavimą į organinį įstatymą, visgi jie neįtraukti į konstitucinio bloko aktų sąrašą, t. y. jiems nesuteikta konstitucinė galia. Tiesa, pati Tarybos jurisprudencija yra prieštaringai vertinama. Dar 1960 m. sausio 15 d. sprendimu ji atsisakė kontroliuoti šių aktų konstitucingumą, kai yra sušaukiama dėl tam tikrų šio tipo aktų pataisų. Jau 1966 m. liepos 8 sprendimu, Taryba nagrinėdama parlamento rūmų reglamento atitikimą Konstitucijai, pareiškė nagrinėsianti jo atitikimą Konstitucijai, ir joje numatytų organinių įstatymų atžvilgiu. O 1978 m. liepos 27 d. sprendime aiškiai pasakyta, jog organinių įstatymų nuostato neturi būti suprantamos kaip lygiavertės pačios Konstitucijos nuostatoms. Galiausiai, anot mokslininko D. Rousseau, organiniai, kaip ir ordinariniai įstatymai yra subordinuoti Konstitucijai, ir organiniai įstatymai nėra konstitucinių aktų bloko sudedamoji dalis.

[231] Konstitucinės Tarybos sprendimu (CC 97-392 DC 7 novembre 1997), kuriuo Taryba teigė esanti nekompetentinga pasisakyti jau promulguoto įstatymo atžvilgiu, mat kreipimasis įvyko tų pačių metų spalio 29, o Prezidentas aktą promulgavo spalio 28 d., užkirsdamas kelią akto patikrai Taryboje.

[232] Drago G. L‘Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 91.

išprovokuoja įstatymo konstitucingumo kontrolę. Galima sakyti, kad santykiai arba ryšiai tarp pastarųjų dviejų institucijų labiau pasižymi bendradarbiavimu nei išskirtiniu prieštaringumu. O tai, kad nuolat sulaukiama tam tikrų reakcijų į priimamus Tarybos sprendimus tik rodo, jog konstitucingumo patikros mechanizmas efektyviai veikia valstybėje, kurioje negali būti vieningai teigiamos arba neigiamos nuomonės dėl konstitucinės kontrolės institucijos veiklos. Kita vertus, Konstitucinės Tarybos sprendimų tipų įvairovė atsiskleidžia šių sprendimų įgyvendinimo būduose, kurių įvairovė taip pat plati.

Kas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, tai vienu laikotarpiu Konstitucinis Teismas yra aktyvesnis, kitu – santūresnis. Tai būdinga ir daugeliui kitų valstybių konstitucinės justicijos institucijoms, pvz., Vengrijos, Lenkijos ir kt. Kaip minėta, kai Konstitucinis Teismas pripažįsta normą prieštaraujančia aukštesnės galios teisės aktui, jis veikia kaip negatyvusis įstatymų leidėjas. Tačiau negatyviąja įstatymų leidyba Teismas nedalyvauja tiesiogiai įstatymų leidyboje dėl to, kad, jis neturi įstatymų leidybos iniciatyvos teisės. Vadinasi, jis dalyvauja netiesiogiai, eliminuodamas įstatymus ar jų nuostatas iš teisės sistemos, kitaip sakant, panaikindamas jųjų teisinę galią, ir orientuodamas įstatymų leidėją tam tikru būdu veikti ateityje. Vis dėlto negalima nepastebėti ir to, kad Konstitucinis Teismas veikia ir kaip pozityvusis įstatymų leidėjas. Šioji teisėkūra, kurią netrukus apibūdinsime, be jokių abejonių, turi būti suprantama ne tradicine parlamento pamatinės funkcijos – įstatymų leidybos – prasme. Kita vertus, Konstitucinio Teismo jurisprudencijos poveikio įstatymų leidybai negalime negrinėti vien žvelgiant į Teismo formuojamą doktriną. Svarbi yra Konstitucijos (tiksliau, Konstitucinio Teismo formuojamos konstitucinės jurisprudencijos) poveikis parlamento įstatymų leidybai.

Pirmiausia sutikime, kad Konstitucinis Teismas priimdamas tam tikrą nutarimą formuoja oficialiąją konstitucinę doktriną, kuri nupiešia tam tikras gaires teisėkūrai. Kaip nutarimai yra įgyvendinami jau yra kitas klausimas, bet jis yra visuomet vykdomas tuo aspektu, kad, jei rezoliucinėje Teismo nutarimo dalyje yra nutarta, kad įstatymas prieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, jis negali būti ir nėra taikomas. Pastebėtina, kad Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti ne patį teisės aktą, bet teisės aktų ar jų dalių teisinę galią, jeigu jie prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams. Kad galėtų Teismas nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus, t. y. savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos

nuostatų sampratą, oficialią konstitucinę doktriną. Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamos doktrinos matome, kad net jei ir Konstitucijai prieštaraujantis įstatymas būtų priimtas absoliučiai tautos daugumai referendume, Teismas turėtų įgaliojimus ir moralinę pareigą konstatuoti tokio įstatymo prieštaravimą Konstitucijai. Antra, kai Teismas tam tikrą teisės aktą paskelbia neprieštaraujančiu Konstitucijai, jis iš tikrųjų sankcionuoja įstatymų leidėjo veiklos rezultatą. Galiausiai, iš Konstitucinio Teismo konstitucinės jurisprudencijos pastebime, kad kartais pasirinkus vieną iš galimų teisės akto aiškinimo alternatyvų, Teismas suteikia tam aktui šiek tiek kitokią prasmę negu jam buvo teikiama ankstesnėje to akto taikymo praktikoje, tuo pačiu konstatuoja, kad tik tokiu būdu aiškinamas aktas neprieštarauja Konstitucijai[233]. Paskesniosios konstitucingumo kontrolės didžiausias privalumas turbūt tas, kad iš teisės akto taikymo praktikos galima nustatyti jo neigiamas pasekmes, ko nebūtų įmanoma padaryti Teismui įgyvendinant vien tik prevencinę teisės aktų konstituicingumo kontrolę[234]. Svarbu pabrėžti, kad pagal Lietuvos Konstitucinio Teismo įstatymo 22 str., Konstitucinis Teismas priima trijų rūšių teisės aktus, t. y. nutarimus, išvadas ir sprendimus. Priimdamas nutarimus, Teismas bylą išsprendžia iš esmės. Konstitucijos ir minėto įstatymo numatytais atvejais Teismas priima išvadą – baigiamąjį Teismo aktą. Tuo tarpu atskirais klausimais, dėl kurių byla nėra išsprendžiama iš esmės, gali būti priimtas sprendimas. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas bylą nagrinėja tik tuomet, kai į jį kreipiasi Konstitucijos nustatyti asmenys.

Reikia pasakyti, kad P. Ragauskas kalbėdamas apie Konstitucinio Teismo įtaką įstatymų leidybai, išskiria įstatymų projektų aiškinamuosius raštus ir juose teikiamus argumentus bei Seimo Teisės departamento išvadas, kuriose daromos nuorodos į Konstitucinio Teismo jurisprudenciją. Keista, kad autorius skirsto minėtus aiškinamuosius raštus į tuos, kuriuose remiamasi Konstitucinio Teismo jurisprudencija, ir tuos, kuriuose remiamasi Konstitucinio

[233] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio antrosios dalies 1 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 142 „Dėl Lietuvos Respublikos 1995 m. vasario 20 d. nutarimo Nr. 266 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo" dalinio pakeitimo" 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai". Valstybės žinios. 1997. Nr. 5-96.

[234] Prancūzijos Konstitucinės Tarybos vienas iš priimamų sprendimų tipų, kaip jau minėta, yra aiškinamieji sprendimai. Reikia pasakyti, kad tokie sprendimai labiau tinkantys toms konstitucinės kontrolės institucijoms, kurios vykdo paskesniąją kontrolę, pvz., Italija, Vokietija. Tiesa, Lietuvoje tokių sprendimų priimama palyginus itin mažai. *A priori* kontrolės atveju, tokių sprendimų didžiausi taikiniai virsta teisės aktus taikančios institucijos, kurioms pateikiamos tam tikros teisės akto pritaikymo potencialios galimybės, mat aktas dar nėra taikomas. Kita vertus, Prancūzijoje po 2008 m. Konstitucijos reformos Taryba be prevencinės kontrolės pradėjo įgyvendinti ir paskesniąją, o tai, manytina, leis Tarybai užpildyti prevencinės kontrolės taikymo spragas ir trūkumus.

Teismo aktų sukeltais padariniais. Juk sukelti padariniai yra ne kas kita, kaip būsimos jurisprudencijos ir jos „materializavimosi“ Konstitucinio Teismo nutarimų rezoliucinėje dalyje prognozavimas[235]. Be kita ko, P. Ragauskas teigia, kad Konstitucinio Teismo dalyvavimas įstatymų leidyboje galimas tik nutarimais, kuriuose konstatuotas įstatymo (jo nuostatos) prieštaravimas Konstitucijai. Nepaisant to, toliau apžvelgsime Konstitucinio Teismo keletą nutarimų tipų. Beje, pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymą Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs bylą, gali priimti vieną iš dviejų nutarimų: pripažinti, kad teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams arba, kad teisės aktas prieštarauja. Tai klasikiniai nutarimų rezoliucinės dalies formulavimo būdai. Bet praktikoje formalių „prieštarauja“ ir „neprieštarauja“ nepakanka, nes nagrinėjamos materijos sudėtingumas neretai neleidžia sprendimo redukuoti į paprastą „taip“ arba „ne“, tad nutarimų rezoliucinės dalies formuluotės papildomos tam tikrais tikslinančiais elementais[236]. Tiesa, Konstitucinio Teismo internetinėje svetainėje yra skelbiami statistiniai duomenys apie pateiktus ir išnagrinėtus prašymus ir paklausimus. Pagal tai, nuo 1993 m. iki pat 2009 m. spalio 1 d. Konstitucinis Teismas priėmė 242 nutarimus. Didžiausią dalį sudaro kreipimaisi dėl įstatymų ir kitų Seimo priimtų teisės aktų. Aktų arba normų, pripažintų neprieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams suskaičiuojama bemaž 520, tarp jų daugiausia įstatymų ir Seimo priimtų teisės aktų – 398. Tuo tarpu, aktų arba normų, pripažintų prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams suskaičiuojama 476, iš jų įstatymų ar kitų Seimo priimtų teisės aktų – daugiausia palyginus su kitų institucijų priimamų aktų patikros rezultatais – 371.

Aptarkime keleto įprastų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo priimamų nutarimų ir Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimų tipus:

***a. Sprendimai, kuriais skelbiamas įstatymo prieštaravimas Konstitucijai*:**

Pagal Lietuvos Konstituciją (107 str. 1 d.) įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Šio tipo nutarimais Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas veikia kaip negatyvusis įstatymų leidėjas. Be kita ko, Teismui priėmus nutarimą, kuriuo įstatymas pripažįstamas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktui, ne tik paneigiama iki šio momento

[235] Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 117.
[236] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 254.

galiojusi konstitucingumo prezumpcija, bet ir panaikinama teisės akto galia. Pagal Konstituciją jį formaliai panaikinti gali tik įstatymų leidėjas. Ar būtina tai padaryti? Pasak E. Kūrio, teisės sistemos lygmeniu problemos kaip ir nebėra, tačiau teisės aktų sistemos lygmeniu problema išlieka[237]. Nepanaikinus tokių teisės aktų, teisės aktų sistema pamažu taptų užteršta „šiukšlėmis“ – ji virstų tekstų rinkiniu, eksponuojančiu „teisinius lavonus“[238]. Beje, Lietuvos įstatymų leidėjas ne taip jau prastai atlieka šią užduotį. Nutarimai, kuriais prieštaraujančiu Konstitucijai pripažįstamas visas teisės aktas, paprastai priimami įgyvendinant formaliąją konstitucingumo kontrolę. Tuo tarpu materialiosios kontrolės atveju prieštaraujančiomis Konstitucijai dažniausia pripažįstamos tik atskiros ginčijamo teisės akto normos[239]. Be kita ko, pastebėtina, kad Konstitucinio Teismo nutarimuose yra konstatuojamas ne tik teisės akto prieštaravimas Konstitucijai, bet ir konstituciniams principams, kurie be abejonės, yra Konstitucijos pamatas, pvz., konstituciniam teisinės valstybės principui[240].

Prancūzijos konstitucingumo kontrolės institucijos sprendimai, kuriais įstatymai skelbiami prieštaraujančiais Konstitucijai, nesudaro didesnio Tarybos priimamų sprendimų skaičiaus. Tokie sprendimai priimami įstatymų atžvilgiu dėl legislatyvinės procedūros nesilaikymo arba, kadangi Konstitucinė Taryba laiko, kad viena ar dauguma įstatymo teksto nuostatų yra neatskiriamos nuo teksto visumos. Šio tipo sprendimų įgyvendinimas parlamente labiausiai priklauso nuo neatitikimo paskelbimo motyvų ir technikos. Patys visiško neatitikimo sprendimai neiškelia su jų įgyvendinimu susijusių problemų. Konstitucijos 62 str. teigia, kad nekonstitucine deklaruota nuostata negali būti nei promulguota nei taikytina[241]. Galima paklausti dėl paskutiniosios formuluotės pagrįstumo, kadangi nuo tos akimirkos, kai teisės aktas negali būti promulguotas, jis tuo pačiu negali būti ir taikytinas. Iš tikrųjų, terminas „taikytinas“ iš esmės liečia privalomai Tarybos kontroliuojamus parlamento rūmų reglamentus, kurie nėra promulgavimo objektas. Reikia pasakyti, kad paskelbta prieštaraujančia Konstitucijai įstatymo teksto visuma nebegali įsilieti į valstybės teisinę sistemą. Šio sprendimo veiksmingumas yra pilnutinis, pasekmė – įstatymo teksto atsisakymas. Bet kuriuo atveju, tokio teisės akto

[237] Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43). P. 127.
[238] Ten pat.
[239] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 255.
[240] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai: 2004 birželio 15 d. „Dėl Respublikos Prezidento dekreto siūlyti pradėti apkaltą“; 2007 m. rugpjūčio 13 d. „Dėl kandidato į Vyriausybės atstovus skyrimo“ ir kt.
[241] La Constitution, textes mis à jour au 8 septembre 2008. Paris: La documentation francaise. La Direction des Journaux officiels, 2008.

promulgacija yra neįmanoma ir principai, pagal kuriuos buvo priimtas įstatymas, gali būti įtvirtinti tik naujame įstatyme sutinkamai su Konstitucinės Tarybos sprendime iškeltais postulatais. Vis dėlto sprendimų įgyvendinimas labiausiai priklauso nuo Tarybos paskelbtų nekonstitucingumo motyvų. Sakoma, kad nuo anuliavimo radikalumo priklauso sprendimo įgyvendinimas. Išnagrinėjus šio tipo Tarybos sprendimus, prieš akis iškyla trijų rūšių motyvai, dėl kurių skelbiamas visiškas įstatymo teksto neatitikimas Konstitucijai:

a) įstatymų leidėjui numatytų kompetencijos taisyklių nesilaikymas;

b) procedūros trūkumai;

c) Konstitucijos, kitaip sakant, konstitucinių principų ar tekstų sudarančių konstitucinį bloką, nesilaikymas.

Pirma, Konstitucinė Taryba deklaruoja įstatymo neatitikimą Konstitucijai dėl įstatymo leidėjo kompetencijos nesilaikymo. Pvz., Konstitucinė Taryba buvo sušaukta parlamentarų dėl ordinarinio įstatymo atitikimo Konstitucijai. Sprendimas[242], priimtas 1982 m. gruodžio 2 d., kuriame konstatuota, kad įstatymų leidėjas klaidingai interpretavo konstitucinę nuostatą, nustatančią kompetencijos turinį. Kitaip tariant, buvo nustatytas klaidingas Konstitucijos priskirtos kompetencijos taisyklės pritaikymas tekstui, nustatančiam įstatymų leidėjo kompetenciją, reikšmę, kurios jis neturėjo. Kitas pavyzdys susijęs su organinių įstatymų kontrole. Taryba vykdanti privalomą organinių įstatymų kontrolę, nagrinėjo šio tipo įstatymo atitikimo Konstitucijai klausimą[243]. Konstitucinė Taryba paskelbė atitinkamą organinio įstatymo tekstą visa apimtimi prieštaraujančiu Konstitucijai, nes, pasak Tarybos, „organinis įstatymas gali reguliuoti tik tas sritis ir tik tais tikslais, kurie yra įvardyti Konstitucijoje“. Įstatymų leidėjas buvo kompetentingas priimti sprendimą, bet įstatymo objektas nepatenka į parlamentui suteiktos kompetencijos sritį – papildyti arba patikslinti Konstitucijos 34 str. organiniu įstatymu. Taip nustatyta klaida pritaikant tam tikrą kompetencijos taisyklę, iš ko sekė atitinkamas Tarybos sprendimas. Šie sprendimai, pagal kuriuos įstatymai skelbiami visa apimtimi prieštaraujančiais Konstitucijai dėl įstatymų leidėjo tiesioginės kompetencijos normų nesilaikymo, praktiškai pasitaiko dėl kompetencijos normos pritaikymo klaidos arba normos pasirinkimo klaidos. Reikia pasakyti, kad čia nekonstitucingumas nesusijęs su teisės akto autoriumi, nes įstatymų leidėjas yra

[242] Konstitucinės Tarybos sprendimas (CC 82-147 DC du 2 decembre 1982), kuriuo įstatymas dėl decentralizacijos adaptavimo užjūrio departamentuose buvo paskelbtas prieštaraujančiu Konstitucijai.

[243] Konstitucinės Tarybos sprendimas (CC 87-234 DC du 7 janvier 1988) dėl organinio įstatymo susijusio su parlamento kontrole socialinės apsaugos finansavimo klausimais.

kompetentingas priimti teisės aktą. Mes kalbame daugiau apie konstitucinės bazės, susijusios su įstatymų leidėjo kompetencijos apibrėžimu, pasirinkimo klaidą. Aptariamų sprendimų įgyvendinimas susijęs su dviem momentais. Pirma, nekonstitucingumas neliečia įstatymo turinio ir be abejonės įstatymų leidybos iniciatyvos teisę turinti Vyriausybė ar parlamentarai gali dar kartą priimti tą patį įstatymą naujo teisės akto forma, laikantis Konstitucijos apribotos kompetencijos rėmuose. Taip ir buvo padaryta, po 1982 m. gruodžio 2 d. minėto sprendimo, kada buvo priimtas remiantis Konstitucinės Tarybos sprendimo nuostatomis gruodžio 31 d. įstatymas[244]. Konstatuotina, kad šiais sprendimais yra reikalaujama laikytis Konstitucijoje numatytų taisyklių, fiksuojančių įstatymų leidėjo tiesioginę kompetenciją.

Kita sprendimų grupė, kuriais Taryba skelbia įstatymą visa apimtimi prieštaraujančiu Konstitucijai, yra dėl procedūros trūkumų. Šie sprendimai praktikoje liečia ordinarinių įstatymų leidybos procedūros nesilaikymo[245] ar finansinių įstatymų priėmimo procedūros nesilaikymo[246] atvejus. Tokių sprendimų įgyvendinimas priklauso nuo Vyriausybės: arba ji atsižada savojo įstatymo projekto ir principų, kurie išnyksta kartu su pačiu projektu, arba, dar kartą priima įstatymo tekstą nauja forma. Pažymėtina, kad Tarybos anuliuoti įstatymo tekstai dėl procedūros trūkumo praktikoje yra visad iš naujo pateikiami Vyriausybės atsižvelgiant į Tarybos sprendimą. Naujo įstatymo projektas pateikiamas dėl dviejų priežasčių: politinė valia užbaigti įstatymo projektą laikantis Konstitucijos nustatytų taisyklių arba būtinybė jį kuo greičiau užbaigti ir priimti. Toji būtinybė pasireiškia tuo, kad, pvz., biudžeto anuliavimas 1979 m. sukūrė tam tikrą juridinę „skylę“, kai įstatymo pakartotinis priėmimas remiantis Tarybos sprendimu tampa pareiga. Taip dar 1980 m. sausio 17 d. parlamentas susirinko dar kartą balsuoti dėl pakoreguoto finansinio įstatymo ir jį priėmė. Konstatuotina, kad po sprendimo, kuriuo įstatymas paskelbiamas prieštaraujančiu Konstitucijai dėl procedūrinių trūkumų, įstatymų leidėjas turi galimybę teksto turinį perkelti į naują įstatymą su sąlyga, kad bus laikomasi procedūrinių taisyklių, numatytų

[244] Prancūzijos parlamento įstatymas (nr. 82-1171 du 31 decembre 1982) priimtas po Konstitucinės Tarybos sprendimo nauja forma ir atitinkantis Konstitucijos nuostatas.

[245] Konstitucinės Tarybos sprendimas (CC 80-122 DC du 22 juillet 1980) dėl baudžiamųjų bylų kodekso taikymo Užjūrio teritorijose. Baudžiamojo teisingumo organizavimas (sudėties, kompetencijos ar pan. nustatymas) sudaro vieną iš Užjūrio teritorijų organizavimo elementų, kuris privalo būti pateiktas šių teritorijų asamblėjoms. Kitaip sakant, privalu konsultuotis metropolijai su Užjūrio teritorijų asamblėjomis. Kitaip bus skelbiamas Konstitucijos pažeidimas, kas ir nutiko šiame Tarybos sprendime. Konstitucinė Taryba nustatė Konstitucijos 74 str. pažeidimą.

[246] Konstitucinės Tarybos keletas sprendimų (CC 79-110 DC du 24 decembre 1979; CC 85-190 DC du juillet 1985), kuriais buvo konstatuotas finansinių įstatymų priėmimo procedūros nesilaikymas. Pirmuoju sprendimu, Taryba pirmą kartą paskelbė finansinio įstatymo prieštaravimą visa apimtimi Konstitucijai dėl procedūros trūkumo.

Konstitucijoje. G. Drago teigia, kad tai proga įstatymų leidėjui ir Vyriausybei patobulinti patį įstatymo tekstą, padarant jį dar labiau atitinkančiu Konstitucijai[247].

Trečioji sprendimų grupė, kai Konstitucinė Taryba skelbia įstatymą visa apimtimi prieštaraujančiu Konstitucijai, tik jau kitu pagrindu, t. y. dėl konstitucinių tekstų ar principų nesilaikymo, kas sudaro Konstitucijos esminį pažeidimą[248]. Šiuo atveju pakartotinai priimtas įstatymas po Tarybos verdikto negali būti identiško turinio kaip jo pirmtakas, nes jo principai iš esmės pažeidžia Konstituciją. Kitaip sakant, Tarybos sprendimas draudžia priimti identišką turiniu įstatymą. Tačiau neina kalba apie absoliutų veto[249]. Po Konstitucinės Tarybos sprendimo Vyriausybė ir parlamentas susiduria su dvejomis pasekmėmis. Pakartotinai priimtas naujos formos įstatymo turinys privalo būti pakeistas. Bet naujasis tekstas yra surištas su nekonstitucingumo motyvais. Konstatuojant galima sakyti, kad visa apimtimi pripažintų prieštaraujančiais sprendimų paieška ir analizė mums rodo, kad praktikoje beveik nesutinkame sprendimų, kuriais visi be išimties įstatymo straipsniai skelbiami nekonstituciniais. Dažniausiai tokie sprendimai yra pasekmė to, kad įstatymo nuostata ar nuostatos neatitinkančios Konstitucijos yra neatskiriamos nuo teksto visumos[250]. Reikia pasakyti, kad neatskirumo principo naudojimas tik sustiprina konstitucingumo garantijas[251].

b. Sprendimai dėl dalinio įstatymo nekonstitucingumo:

Šis Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimų tipas yra kiek sudėtingesnis, mat čia svarbi yra prieštaraujančios įstatymo nuostatos (ų) atskirumo ar neatskirumo nuo įstatymo teksto visumos sąlyga. Jei tam tikrą teisės akto nuostatą Taryba skelbia prieštaraujančia Konstitucijai ir ji yra neatsiejama nuo įstatymo teksto visumos, tuomet visas įstatymo tekstas skelbiamas neatitinkančiu Konstitucijai. Tačiau, jei toji nuostata Tarybos deklaruojama kaip atskiriama nuo įstatymo teksto visumos, tokiu atveju įstatymas skelbiamas atitinkančiu Konstituciją išskyrus nekonstitucines nuostatas. 1958 m. lapkričio 7 d. organinio įstatymo dėl Konstitucinės Tarybos 22 str. teigia, kad tais atvejais, kada Konstitucinė Taryba deklaruoja, kad įstatymas, dėl kurio į ją buvo kreiptasi, apima nuostatą prieštaraujančią Konstitucijai ir neatskiriamą nuo įstatymo visumos, jis negali būti promulguotas. Kitaip sakant,

[247] Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 109.
[248] Keletas Tarybos sprendimų: CC 76-75 DC du 12 janvier 1977; CC 86-224 DC du 23 janvier 1987.
[249] Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 111.
[250] Pagal 1958 m. lapkričio 7 d. organinį įstatymą dėl Konstitucinės Tarybos (22 str.) tada, kai Konstitucinė Taryba deklaruoja, kad įstatymas apima nuostatas, prieštaraujančias Konstitucijai, ir neatskiriamas nuo teksto visumos, jis nebegali būti promulguotas.
[251] Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 116.

Taryba turi pasisakyti dėl atskirumo arba neatskirumo nuostatų, kurios prieštarauja Konstitucijai. Pažymėtina, kad privalu skirti neatskirumo sąlygos egzistavimą ir todėl skelbiamo sprendimo dėl viso įstatymo prieštaravimo Konstitucijai nuo sprendimo, kai įstatymas skelbiamas prieštaraujančiu Konstitucijai. Antruoju atveju, įstatymas nepromulguotinas, nes skelbiamas visų įstatymo straipsnių nekonstitucingumas. Tačiau pirmuoju atveju, nepromulguotinas įstatymas dėl fakto, kad neprieštaraujantys Konstitucijai straipsniai yra neatskiriami nuo nekonstitucinių nuostatų[252]. Skirtumas svarbus dėl to, kad skelbiamo neatskirumo atveju visas įstatymo tekstas (visi straipsniai) nėra paskelbtas prieštaraujančiu Konstitucijai, taigi įstatymų leidėjas, kartodamas įstatymo leidybos procedūrą gali apsiriboti pataisydamas tik neatitinkančias Konstitucijos nuostatas. Beje, jei Taryba skelbia atskirumo principą, įstatymas gali būti promulguojamas, tik „amputuojamos“ nuostatos, paskelbtos prieštaraujančiomis Konstitucijai. Dažniausiai atskirumo principas implicitiškai išplaukia iš nedeklaravimo neatskirumo principo[253]. Keletas kriterijų yra naudojama skelbiant sprendimą dėl nuostatos(ų) atskirumo ar neatskirumo nuo įstatymo visumos, nes čia sprendžiasi klausimas, įstatymas bus paskelbtas prieštaraujančiu ar neprieštaraujančiu Konstitucijai. Pirma, Taryba nagrinėja klausimą, ar nepaisant prieštaraujančių Konstitucijai nuostatų amputavimo, įstatymas išliks taikytinas. Tokiu būdu viename iš sprendimų Taryba nutarė, jog parlamento įstatymas dėl nacionalizacijos negali įsigalioti be neatitinkančių Konstitucijos nuostatų, susijusių su nuostolių atlyginimo nacionalizuojamų bendrovių akcininkams[254]. Antra, Taryba nagrinėja debatus priimant atitinkamą įstatymą tuo klausimu, ar šalintinos nuostatos turėjo parlamentarams tokią svarbą, kad be jų, nebūtų buvęs priimtas įstatymas[255]. Reikia pasakyti, kad įstatymo leidėjo intencijos paieškos yra labai subjektyvus dalykas. Neatsitiktinai, D. Rousseau užduoda klausimą, kaip Taryba gali pasakyti, koks būtų buvęs įstatymų leidėjo požiūris, jei jis būtų žinojęs, kad vienos ar kitos įstatymo nuostatos galės būti pašalintos. Atsakymas niekada nebūtų nei visiškai teisingas nei visiškai klaidingas, kitaip tariant, paprasčiausia tai nepatikrinama[256].

Viena vertus, Konstitucinė Taryba šiais sprendimais išvengia tiesioginio konflikto su įstatymų leidėju, mat jo priimtas teisės aktas nėra skelbiamas prieštaraujančiu. Kita vertus,

[252] Konstitucinės Tarybos 1982 m. sausio 16 d. sprendime buvo išvardintos neatitinkančios nuostatos ir jų neatskirumas nuo įstatymo teksto visumos. Tačiau kartu buvo specialiai išskirta, jog „kiti įstatymo straipsniai neprieštarauja Konstitucijai”.
[253] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 156.
[254] Konstitucinės Tarybos sprendimas dėl įstatymo dėl nacionalizacijos (CC 81-132 DC, du 16 janv. 1982).
[255] Pvz., Konstitucinės Tarybos sprendimas (CC 87-226 DC du 2 juin 1987).
[256] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 157.

aptariamas sprendimas patenkina ir pareiškėją, nes Taryba panaikina kritikos susilaukusias Konstitucijai prieštaraujančias įstatymo nuostatas. Tuo pačiu, tai garantuoja pakankamai palankų Tarybos sprendimų priėmimą politikų tarpe, o kartu ir sumažėjusias oponentų gretas bei legitimumo papildymą[257]. Po to, kai paskelbiama, kad prieštaraujančios Konstitucijai nuostatos yra atskiriamos nuo teksto visumos, įmanomos kelios šio sprendimo įgyvendinimo kryptys. Pirmas įgyvendinimo tipas yra naujo įstatymo balsavimas siekiant pataisyti nekontitucingomis Tarybos paskelbtas įstatymo nuostatas. Šiuo atveju Vyriausybė arba parlamentarai gali pageidauti neatideliotinai dar kartą apsvarstyti ir pakeisti atsižvelgiant į Konstitucinės Tarybos sprendimą anuliuotas nuostatas Konstituciją atitinkančiomis, tam kad suteikti įstatymo tekstui pilnutinį jo sąryšį[258]. Taip pat galima situacija, kai parlamentas papildo įstatymo tekstą po tam tikro laiko[259]. Abejais atvejais kalbama apie naujo įstatymo balsavimą parlamente.

Kitas sprendimo įgyvendinimo tipas priklauso Prezidentui, kuris gali prašyti naujo, t. y. pakartotinio įstatymo teksto svarstymo parlamente. Prisiminkime 1985 m. atvejį[260], kai Respublikos Prezidentas parlamentui grąžino naujam svarstymui įstatymą. Prezidentas tokioje situacijoje yra naujojo įstatymo svarstymo prašymo autorius. Nekalbama apie naujojo įstatymo balsavimą, bet apie papildomą (Prezidento išprovokuotą) įstatymo leidybos stadiją, kuri seka iš Konstitucinės Tarybos sprendimo. Parlamento vaidmuo šioje vietoje yra įstatymą „padaryti“

[257] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 157.

[258] Tai praktikoje įvyksta dėl dviejų priežasčių: dėl techninių, kadangi tekstas tampa neišbaigtu po Konstitucinės Tarybos sprendimo, arba, dėl politinių, kai pageidaujama matyti įstatymo tekstą išbaigtą. Abi priežastys, be abejonės, gali vienaip ar kitaip susilieti. Viena vertus, abejais atvejais kalbame, apie naujo įstatymo tekstą (įstatymo projekto ar pasiūlymo forma). Pasak Konstitucinės Tarybos, tai suponuoja atvejį, kaip įstatymo leidybos ciklas pradedamas nuo pradžių (CC 85-197 DC du 23 aout 1985). Kita vertus, tikslas yra priimti iš naujo tik nekonstitucinėmis paskelbtas nuostatas, tai yra naujasis tekstas yra sąlygotas Konstitucinės Tarybos sprendime išdėstytų nurodymų ribose. Teigiama savybė yra ta, kad nereikia parlamentui priimti iš naujo viso ilgo įstatymo teksto, kas priverstų prailginti parlamentinius darbus bei atidėti promulgacijos procedūrą. Praktika rodo, kad parlamento įstatymo tekstai po Tarybos sprendimo, kuriuo įstatymas buvo paskelbtas dalinai prieštaraujančiu, griežtai atitinka Tarybos sprendimą. Pvz.: sprendimas (CC 85-198 DC du 13 decembre 1985), po kurio įstatymų leidėjo priimtą naująjį gruodžio 23 d. įstatymo tekstą galime laikyti Tarybos priimtą sprendimą atitinkančia kopija. Dar keletas sprendimų pavyzdžių: CC 86-210 DC du 29 juillet 1986; CC 84-173 DC du 26 juillet 1984.

[259] Tokio pasirinkimo tikslas apima kelias priežastis: pirma, kalba eina apie anuliuotų nuostatų pakeitimą į atitinkančias Konstituciją, antra, naujasis tekstas, skirtas užbaigti ir papildyti pirmąjį (dėl kurio Taryba pasisakė) tiek remiantis Konstitucinės Tarybos sprendime iškeltais principais, tiek įvertinus sunkumus, sutiktus taikant „amputuotą“ įstatymo tekstą. Pvz., po Tarybos sprendimo (CC 83-162 DC des 19 et 20 juillet 1983) praėjus tam tikram laikui Vyriausybė pateikė įstatymo projektą, kuriuo buvo siekiama ne tik pakeisti Tarybos anuliuotas nuostatas, bet ir atsižvelgiant į tam tikrą susiklosčiusią neigiamą praktiką taikant įstatymą įtvirtinti atitinkamas nuostatas.

[260] Tarybos sprendimas (CC 85-196 DC du 8 aout 1985), kada paskelbus įstatymo dalinį neatitikimą Konstitucijai, Respublikos Prezidentas, naudodamasis jam Konstitucijos (10 str.) ir organiniu įstatymu dėl Konstitucinės Tarybos (23 str.) suteiktais įsgaliojimais, paprašė parlamento pakartotinio įstatymo svarstymo dėl pastarojo integralumo, kalbant apie Tarybos pripažintas nekonstitucines nuostatas.

atitinkančiu Konstitucinės Tarybos sprendime iškeltiems postulatams. Kitaip sakant, parlamentas lieka ištikimo Tarybos sprendimo vykdytojo vaidmeny ir čia jo iniciatyva yra apribota. Konstatuotina, kad, pirma, parlamentas yra saistomas Tarybos sprendimo ir praktika rodo, kad jis laikosi tų sprendimų. Antra vertus, prancūzų konstitucingumo išankstinė kontrolė leidžia perduoti iniciatyvą parlamentui, kad šis pataisytų nekonstitucinėmis paskelbtas nuostatas. Reikalaudama Konstitucijos laikymosi, Konstitucinė Taryba virsta labiau į įstatymų leidėjo gidą negu į absoliučių galių cenzorių[261].

Kalbant apie Lietuvos Respublikos nutarimus dėl dalinio įstatymo nekonstitucingumo, pažymėtina, kad tokių nutarimų Konstitucinio Teismo praktikoje pasitaiko dažnai. Tokiu nutarimu ginčytina nuostata pripažįstama prieštaraujančia tik tam tikra dalimi, kuri nurodoma nutarimo rezoliucinėje dalyje. Kalba eina apie nutarimus, kuriais atitinkamos nuostatos norminis turinys išskaidomas į Konstitucijai prieštaraujančią ir Konstituciją atitinkančias dalis, nekeičiant tos nuostatos tekstinės išraiškos[262]. Nutarimo rezoliucinėje dalyje vartojamos tam tikros formuluotės, pvz., 1995 m. spalio 17 d. nutarimas, kuriame buvo pavartota frazė „tiek, kiek ...“: „įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ nuostata, kad Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys „turi įstatymo galią“, pripažinta prieštaraujančia Konstitucijos 138 straipsnio 3 daliai *tiek, kiek ji taikoma* Seimo neratifikuotoms tarptautinėms sutartims, ir neprieštaraujančia Konstitucijai tiek, kiek ji taikoma Seimo ratifikuotoms tarptautinėms sutartims“[263]. Vėliau nutarimuose buvo vartojama formulė „ta apimtimi, kuria...“[264]. Tokio tipo nutarimų rezoliucinės dalies formuluotėmis atitinkama ginčijama nuostata išsaugoma teisės sistemoje susiaurinant jos norminį turinį, kitaip tariant, panaikinant galimybę ją taikyti nutarime nurodyta apimtimi[265]. Tokiu būdu neleidžiama atsirasti teisės spragoms, nes eliminuojama yra tik atitinkamos nuostatos norminio turinio dalis. Tuo tarpu Konstitucijai neprieštaraujančia apimtimi nuostata ir toliau gali būti taikoma. Kita vertus tam tikrų neaiškumų gali kilti ne tik teisę taikančioms institucijoms, bet ir įstatymų leidėjui, kadangi tam tikras nuostatos norminio turinio išskaidymas gali neatitikti įstatymų leidėjo turėtos intencijos.

[261] Drago G. L‘Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 143.
[262] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 255.
[263] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas.
[264] Konstitucinio Teismo nutarimai: 1999 m. kovo 16 d., 2004 m. gegužės 25 d., 2006 m. lapkričio 13 d. ir kt.
[265] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 257.

***c. Sprendimai, kuriais įstatymai skelbiami atitinkančiais Konstituciją*:**

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimai, kuriais įstatymai skelbiami neprieštaraujančiais Konstitucijai, kitaip sakant, Taryba šiems įstatymams suteikia konstitucingumo „sertifikatą“. Svarbiausia šių nutarimų reikšmė yra ta, kad Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui išsprendus konstitucinį ginčą, teisės akto ar jo nuostatos konstitucingumo prezumpcija virsta teisiniu tikrumu dėl atitikties atitinkamam aukštesnės galios teisės aktui tuo mastu, kurį, be abejonės, lemia Konstitucinio Teismo atlikto tyrimo apimtis[266]. Vis dėlto Teismas linkęs konstatuoti ginčyto teisės akto atitiktį ne pareiškėjo nurodytiems teisės aktams ar jų nuostatoms, bet visai Konstitucijai[267].

Pirmiausia, tokie sprendimai yra kartu ir pakartotinio kreipimosi į konstitucinės kontrolės instituciją atmetimas. Anot prancūzų mokslininko L. Favoreu, toks Tarybos sprendimas įtvirtina puikų konstitucingumo ryšį, kuris yra subordinacijos tarp dviejų normų – konstitucinės ir legislatyvinės – santykis. Įstatymas, kuris yra paskelbtas kaip atitinkantis Konstituciją yra ištikima Konstitucijos išraiška[268]. Prezidentui lieka pareiga pastarąjį įstatymą promulguoti ir toji pareiga nustatyta Prancūzijos Konstitucijoje[269]. Nepasirašymo atveju, Prezidentas turėtų būti kaltinamas Konstitucijos priesaikos sulaužymu. To Konstitucijos istorijoje dar nebuvo, tačiau Konstitucijoje įstatymo nepasirašymo atvejis nebuvo numatytas[270]. Aišku, Prezidentas turi du įrankius, kuriuos teoriškai gali panaudoti, t. y. kreiptis į Konstitucinę Tarybą arba prašyti parlamento pakartotinio įstatymo svarstymo. Tačiau šių procedūrų panaudojimas po Tarybos sprendimo įstatymą pripažinti visiškai atitinkančiu Konstitucijai lieka teorinio lygmens. Konstatuotina, kad po aptariamo Konstitucinės Tarybos sprendimo, Prezidento pareiga įstatymą promulguoti tik sustiprėja.

---

[266] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 255.

[267] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai: 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Seimo rinkimų įstatymo pataisų“; 2000 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl savivaldybių teisės nustatyti nuolatines susirinkimų vietas“; 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl apylinkių teismų teisėjų atleidimo“ ir kt.

[268] Drago G. L‘Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 73.

[269] La Constitution, textes mis à jour au 8 septembre 2008. Article 10. Paris: La documentation francaise. La Direction des Journaux officiels, 2008.

[270] Tai buvo numatyta 1848 ir 1946 m. Prancūzijos konstitucijose.

d. Sprendimai, kuriais įstatymas skelbiamas atitinkančiu Konstituciją su tam tikromis išimtimis – interpretaciniai sprendimai:

Dar viena Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimų rūšis yra aiškinamieji sprendimai. Pastaraisiais sprendimais, įstatymas skelbiamas atitinkančiu Konstituciją su tam tikromis išlygomis[271]. Tai sprendimai, kurie iššaukia polemiką ir dėl teisėjų valdymo grėsmės. Tačiau, anot D. Rousseau, nėra aišku, ar šis požiūris yra vienintelis įmanomas ir, ar jis išties labiausiai atitinkantis realybę: šie sprendimai gali būti laikomi įrankiais sustiprinti įstatymo galią kreipiantis į Tarybą įstatymo taikymo stadijoje, kas rodė vieną iš *a priori* kontrolės formos nepakankamumo pažymių[272]. Paradoksalu, bet sprendimai, kuriais skelbiamas įstatymo atitikimas Konstitucijai gali taipogi reikalauti iš įstatymų leidėjo pakartotinai svarstyti įstatymą. Kalbame apie Tarybos naudojamą techniką, kai skelbiamas atitikimas su aiškinamosiomis išimtimis. Pabrėžtina, kad konstitucinė justicijos institucija skelbdama tokį sprendimą neužkerta kelio įstatymo įsigaliojimui, tačiau savo aiškinime iškelia tam tikras jo konstitucingumo sąlygas. Galima teigti, kad interpretaciniu sprendimu patvirtinamas ne atitinkamos nuostatos, kaip teisinio teksto fragmento, bet jos norminio turinio, nustatyto ją interpretuojant, konstitucingumas[273]. Interpretaciniai sprendimai dažniausiai naudojami tam, kad palengvinti jų taikymą, t. y. sprendimai daugiau nukreipti įstatymą taikančioms valdžioms. Be kita ko, Tarybos sprendimas gali ir reikalauti iš įstatymų leidėjo sugrįžti prie įstatymo teksto. Galima teigti, kad tokie interpretaciniai sprendimai yra subtilesni ir ne tokie brutalūs kaip įstatymo neatitikimo Konstitucijai skelbimas[274]. Be to, ši koncepcija prisideda prie teisinės tvarkos stabilumo ir leidžia išvengti teisės spragų bei kitų problemų, kurias neretai sukelia įstatymų pripažinimas antikonstituciniais[275].

Pirmiausia, atitikimo su interpretacinėmis išimtimis sprendimai atmeta naujo kreipimosi į Tarybą galimybę, mat jais konstatuojamas įstatymo atitikimas Konstitucijai. Tačiau šie sprendimai yra su sąlyga, kad teisės akto konstitucingumas pripažįstamas su vienokia ar kitokia

[271] Prancūzijos Respublikos Konstitucinė Taryba nėra pirmoji, kuri pradėjo naudoti šią kontrolės techniką, mat jau ilgą laiką panašūs sprendimai yra priimami Italijos ir Vokietijos konstitucinės justicijos institucijų. Šiose šalyse tokie sprendimai priimami, kad išvengti legislatyvinės normos anuliavimo. Savaime suprantama, kad tiek Italijoje tiek ir Vokietijoje atliekama paskesnioji konstitucingumo kontrolė, taigi tokių sprendimų priėmimas skiriasi nuo Konstitucinės Tarybos iki šiol priimamų sprendimų. Kita vertus, jau po 2008 m. liepos 23 d. Konstitucijos reformos Prancūzijoje įvesta ir paskesnioji kontrolės forma, tačiau šiuo atveju dar tik pradedama kurti Tarybos praktika.
[272] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 162.
[273] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 274.
[274] Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1991. P. 148.
[275] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 274.

išimtimi, kurią išaiškina savo sprendime Konstitucinė Taryba. Tasai aiškinimas būna nukreiptas į tam tikrus straipsnius arba į įstatymo teksto visumą. Viena vertus tokia interpretacija sustiprina konstitucingumo ryšį tarp įstatymo ir Konstitucijos (tiksliau konstitucinių aktų bloko). Kita vertus, tokiu būdu siekiama paskelbti teisės aktą atitinkančiu Konstitucijai ir jį išsaugoti, tačiau įstatymas yra atitinkantis Konstituciją tik jei jis aiškinamas Tarybos išaiškinimo prasme. Pasak Konstitucinės Tarybos, visi kiti aiškinimai yra priešingi Konstitucijai[276]. Dar daugiau, sprendime ne tik pažymima koks aiškinimas privalo būti pritaikomas įstatymui, kad jis liktų neprieštaraujantis Konstitucijai, bet ir laikoma, jog pastarasis aiškinimas yra privalomas. Viena iš atitikimo interpretacijos naudojimo pasekmių yra ta, kad tokiu būdu patikslinamas įstatymo turinys konstituciniu požiūriu, kartu yra sustiprinama įstatymo galia[277].

Konstitucinės Tarybos sprendimų dėl įstatymo atitikimo su interpretacinėmis išimtimis analizė parodė, kad iš vienos pusės yra reikalaujama parlamento pakeisti įstatymą remiantis Tarybos sprendime išdėstytomis kryptimis. Kita vertus, Taryba naudoja ir neutralizuojančią interpretaciją pašalinant tam tikrų įstatymo nuostatų teisinę galią, kuriomis parlamentas apriboja savo paties norminius įgaliojimus. Interpretacinės išimtys gali, kaip minėta, neutralizuoti, t. y. panaikinti teisinius nuostatos padarinius[278]. Beje, Tarybos aiškinamosios išimtys gali ir pridėti prie įstatymo tam tikras nuostatas, kurios gali patį įstatymą padaryti atitinkančiu Konstitucijai[279]. Be kita ko, interpretaciniai sprendimai gali apibrėžti ir patikslinti įstatymą taikančioms institucijoms tam tikrus įstatymo taikymo būdus, kurie yra būtini, kad įstatymas išliktu konstitucingas[280].

Pažymėtina, kad Tarybos reguliariai sprendimuose naudojamos interpretacinės išimtys išprovokuoja gyvas politinių valdžių reakcijas[281]. Viena vertus, tokie sprendimai pasižymi įstatymo leidėjo teisės akto reinterpretavimo būtinybe, kas veda prie nuomonės, jog Taryba yra siekianti padaryti negaliojančiu įstatymą ir taip oponuoti parlamentui. Kita vertus, tokie sprendimai išsaugo įstatymus nepaskelbus juos prieštaraujančiais Konstitucijai. Tuo pačiu, šie sprendimai Tarybai leidžia išvengti konfliktų su politinėm valdžiom ir moduliuoti savo kontrolę pagal esančią situaciją, pagal įstatymo svarbą, pagal politinį kontekstą ir pan. Įvertinus situaciją

[276] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 84-181 DC des 10 et 11 octobre 1984.
[277] Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques. 2e édition. Paris: Economica, 2008. P. 417.
[278] Tarybos sprendimų pavyzdžiai: CC 91-301 DC du 15 janvier 1992; CC 92-307 DC du 25 fevrier 1992; CC 95-370 DC du 30 decembre 1995.
[279] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 89-257 DC du 25 juillet 1989.
[280] Konstitucinės Tarybos sprendimas: CC 93-323 DC du 5 aout 1993.
[281] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 161.

Taryba pasilieka sau spręsti: interpretuoti įstatymą pagal naudojamas technikas arba skelbti įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai. Interpretaciniai sprendimai suteikia didžiulę vertinimo erdvę kontroliuojant įstatymų konstitucingumą[282]. Dar daugiau, konstitucinės justicijos institucija neturėtų visai pamiršti sprendimų, kuriais konstatuojamas įstatymo prieštaravimas Konstitucijai. Tarkime keletame sprendimų[283] buvo panaudota po daugiau nei dešimt interpretacinių išimčių, kai jau pasidaro neaiški įstatymo leidėjo funkcijos leisti įstatymus esmė. Tačiau kalbant apie institucinius santykius tarp parlamento ir Konstitucinės Tarybos, interpretaciniai sprendimai sudaro palankias sąlygas vystytis bendradarbiavimo santykių fenomenui tarp minėtų dviejų institucijų siekiant svarbiausio, t. y. įstatymų atitikimo aukščiausiajam valstybėje teisės aktui – Konstitucijai.

Nepaisant to, kad Prancūzijoje nėra tam tikros institucijos, kuriai būtų pavesta prižiūrėti, kaip yra įgyvendinami Tarybos sprendimai, vis dėlto galima sakyti, kad politinės ir teisminės valdžios institucijos prideramai įgyvendina Konstitucinės Tarybos sprendimus. Nors pasitaiko laikotarpių, kada Taryba sulaukia nuožmios kritikos bangos, vis dėlto, galima konstatuoti, kad sprendimai yra be abejonės įgyvendinami. Išskirkime tik viena, t. y. įmanomą Konstitucijos pataisą, kurios konstitucingumo Taryba nebetikrina, ir tai yra tam tikra būdas radus politinį kompromisą apeiti Konstitucinės Tarybos sprendimą, pvz., 1993 m lapkričio 19 d. konstitucinė pataisa, kurios norėjo Vyriausybė, kuriai pritarė Prezidentas, ir dėl kurios buvo prabalsuota Kongrese. Taip buvo leista įsigalioti įstatymui, kuris dar tų pačių metų rugpjūčio 13 d. buvo paskelbtas prieštaraujančiu Konstitucijai.

Be kita ko, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat kartais priima interpretacinius arba aiškinamuosius nutarimus. Pvz.: Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas. Išnagrinėjęs bylą pagal prašymą ištirti, ar Konstitucijos 52 straipsniui neprieštarauja Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnis ir Valstybinių socialinių draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio antrosios dalies 1 punktas, pagal kuriuos valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą sudaro laikas, per kurį asmenys patys moka arba už juos yra mokamos įstatymo jiems nustatytos privalomos įmokos, Konstitucinis Teismas juos pripažino atitinkančiais Konstituciją, „jeigu šių normų atitikimo Konstitucijai vertinimas pagrįstas aiškinimu, kad stažas pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnį ir Valstybinių socialinio draudimo

[282] Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Montchrestien, 2006. P. 161.
[283] Konstitucinės Tarybos sprendimai: CC 2004-490 DC du 12 fevrier 2004; CC 2004-492 DC du 2 mars 2004.

pensijų įstatymo 8 straipsnio antrosios dalies 1 punktą suprantamas tik kaip tam tikras laikas, per kurį asmenys patys moka arba už juos darbdavys moka ar turi mokėti įstatymo nustatytas įmokas[284]. Tiesa, kur kas dažniau Konstituciją atitinkančią ginčijamų nuostatų sampratą Konstitucinis Teismas pateikia nutarimų motyvuojamosiose dalyse[285]. Konstatuotina, kad Konstituciją atitinkantis aiškinimas leidžia išsaugoti ginčijamą nuostatą teisės sistemoje ir išvengti atviros konfrontacijos su įstatymų leidėju[286].

[284] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas „Dėl Valstybinių socialinio draudimo pensijų".
[285] Konstitucinio Teismo nutarimų pavyzdžiai: 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas, 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, 2007 m. spalio 24 d. ir kt.
[286] Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007. Nr. 2. P. 274.

IŠVADOS

1. Konstitucinės kontrolės institucijos sukūrimas lėmė teisės sampratos pokyčius. Ilgą laiką įstatymas buvo laikomas aukščiausios galios teisės aktu, o įstatymo viršenybė pagimdė teisinio skirtumo tarp įstatymų leidžiamosios valdžios priimamų įstatymų ir Konstitucijos nebuvimą. Tokiu būdu legicentristinės valstybės valdymas implikavo pačios Konstitucijos sampratos neigimą, kuri buvo traktuojama kaip simbolinis svarbiausių principų dokumentas. Šiuolaikinis konstitucionalizmas atsirado su įstatymų konstitucingumo kontrolės institucionalizavimu. Nuo tada įstatymas išreiškia bendrąją tautos valią tik tuomet, jei atitinka Konstituciją. Prancūzijoje konstitucinės justicijos institucija įtvirtinta pagal 1958 m. Konstituciją, Lietuvoje – pagal 1992 m. Konstituciją.

2. Prancūzijoje ir Lietuvoje parlamento priimamų teisės aktų didžiąją dalį sudaro įstatymai, konstitucinės justicijos institucijų objektas – įstatymai. Konstitucinė kontrolė atsirado būtent kaip įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolė. Įstatymų leidėjo priimami įstatymai kontroliuojami remiantis steigiamosios valdžios priimtu aukščiausios galios teisės aktu – Konstitucija.

3. Konstitucinės justicijos teorinės apraiškos Prancūzijoje atsiranda jau XVIII a. pabaigoje, kurios susijusios su konstitucionalisto E. J. Sieyès idėjomis. Tačiau tik 1958 m. Konstitucijoje įtvirtinta Konstitucinė Taryba. Nors pirmaisiais veiklos dešimtmečiais Taryba buvo vadinta politine institucija, po 50-ies metų trukusios evoliucijos, kurią papildo ir 2008 m. Konstitucijos reforma, ji išsivystė į tikrą teisminę instituciją. Vienas iš 2008 m. Konstitucijos reformos neįgyvendintų pasiūlymų buvo Konstitucinę Tarybą pavadinti Konstituciniu Teismu. Tačiau, pakeisti pavadinimą nebūtina, nes po Konstitucinės Tarybos ilgai trukusios evoliucijos, be kita ko, pasiekusios aukščiausią tašką įtvirtinus Konstitucijoje paskesniąją kontrolės formą, Taryba virto į tikrą Konstitucinį Teismą. Lietuvoje tam tikras konstitucinės justicijos prielaidas galime įžvelgti tarpukario laikotarpiu iš deklaratyvių nuolatinių konstitucijų nuostatų ir M. Romerio idėjų. Po nepriklausomybės atgavimo 1992 m. Konstitucijoje įtvirtinta konstitucinės justicijos institucija – Konstitucinis Teismas, įgyvendinantis paskesniąją konstitucinę kontrolę.

4. Tiek Konstitucinės Tarybos, tiek ir Konstitucinio Teismo pagrindinis konstitucinės kontrolės objektas yra įstatymai. Prancūzijos ir Lietuvos konstitucinės justicijos institucijų priimamų sprendimų tipai (dėl įstatymų atitikimo Konstitucijai, prieštaravimo Konstitucijai, dalinio neatitikimo Konstitucijai ir aiškinamieji sprendimai) ir jų įgyvendinimo realijos rodo viena, kad

abejose valstybėse daugeliu atveju tampa norma atsižvelgti į jų sprendimuose deklaruojamą konstitucinę jurisprudenciją. Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimai parlamento yra įgyvendinami, tiesa, galimybė apeiti Tarybos sprendimą yra Konstitucijos pataisos ar reformos priėmimas, kas ir buvo keletą kartų padaryta. Tiek Prancūzijos parlamentas atsižvelgia į Tarybos sprendimus, tiek ir Prezidentas, kuris po vienokių ar kitokių Konstitucinės Tarybos sprendimų turi teisę pasirašyti arba nepasirašyti įstatymų. Pažymėtina, kad Tarybos veiklos pradžioje į naują instituciją buvo žvelgta su nepasitikėjimu ir abejonėmis, tačiau po 50-ies metų jurisprudencijos evoliucijos patys teisėjai prisipažino, kad jie atsižvelgdami į politinę atmosferą sąmoningai pamažu įtvirtino savo institucijos autoritetą. Šiandien Prancūzijoje kartais dar pasigirsta kritinių pastebėjimų Tarybos atžvilgiu, tačiau jos kaip konstitucinę justiciją įgyvendinančios institucijos autoritetu neabejojama.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai daugeliu atvejų yra įgyvendinami tiek Vyriausybės, tiek ir parlamento. Tiesa, nemaža dalis Konstitucinio Teismo nekonstitucingais paskelbtų įstatymų įstatymų leidėjo nėra panaikinami. Tokiu būdu teisės aktų sistema yra „užversta“ negaliojančiais aktais. Politinio valdžios elito kreipimusi į Konstitucinį Teismą priežastys, vieši ir nepagrįsti Konstitucijos ar Konstitucinio Teismo sprendimų vertinimai rodo konstitucinio sąmoningumo lygį, kuris, kaip ir daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybių, yra nepakankamas. Išaugęs tiek politinio elito, tiek ir tautos konstitucinio sąmoningumo lygis leistų išvengti šiuolaikinės demokratinės valstybės gyvenimo pamatų kvestionavimo apraiškų.

6. Prancūzijoje po ilgą laiką trukusių diskusijų šalia prevencinės konstitucingumo kontrolės, kaip nepakankamos įstatymų kontrolės, nuo 2010 m. bus Konstitucinė Taryba įgyvendins ir paskesniąją. Reforma yra gerokai paveluota lyginant su kitomis Vakarų valstybėmis. Teigiama, kad prancūzai „įprato“ savo teises ginti Europos Žmogaus Teisių Teisme. Vis dėlto susiformavus naujam mechanizmui, Konstitucinė Taryba taps didesne Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių saugotoja, o konstitucinė kontrolė efektyvesnė nei iki šiol.

7. Atsižvelgiant į Lietuvos įstatymų leidybos tempus šalia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo atliekamos paskesniosios konstitucinės kontrolės formos galėtų būti įtvirtinta ir tam tikros apimties (dalinė) prevencinė parlamento priimamų įstatymų konstitucingumo kontrolė, kuri galėtų sumažinti konstitucinės patikros „nepraeinančių“ įstatymų kiekį.

Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120.

3. Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo1993 m. birželio 10 d. nutarimo neįrašyti į sesijos darbų programą nutarimo „Dėl Seimo nario K. Bobelio įgaliojimų nutraukimo“ projekto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1993, Nr. 51-991.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 7-116.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo normų, nustatančių aukštųjų mokyklų bendrabučių kambarių privatizavimą, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 50-948.

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 22 d. nutarimas „Dėl 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ 1, 9, 12 ir 39 punktų nuostatų, kuriomis buvo pakeisti ar papildyti referendumo įstatymo 1, 9, 12 ir 32 straipsniai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1994, Nr. 57-1120.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios

dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1995, Nr. 89-2007.

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 5 straipsnio, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnio antrosios dalies 1 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 142 „ Dėl Lietuvos Respublikos 1995 m. vasario 20 d. nutarimo Nr. 266 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1997, Nr. 23-546.

8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimo „Dėl Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo“ pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo“ atitikimo Konstitucijai“. Valstybės žinios. 1997, Nr. 50-1173.

9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo 5 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1999, Nr. 26-740.

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”. Valstybės žinios, 2000, Nr. 3-78.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į konstitucinių

įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 19-828.

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildimo 88 (1) straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo” atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kt. teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos” 9 straipsnio 1 daliai”. Valstybės žinios. 2003. Nr. 52-2361.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 24-04.

14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams”. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708;

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2004, Nr. 8-02 ir kt.

16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas “ Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006. Nr. 65-2400;

18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2006, Nr. 45-03, 36-04.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“. Valstybės žinios. 2007, Nr. 10-04, 12-04, 18-04.

Prancūzijos Respublikos teisės aktai:

1. La Constitution. Textes mis à jour au 8 septembre 2008. Paris: La Documentation francaise, 2008.
2. Ordonance Nr. 58-1067 du 7 novembre 1958 portant loi organique sur le Conseil constitutionnel.

Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos sprendimai:

1. CC 61-20 DC du 6 novembre 1962; 2. CC 71-44 DC du 16 juillet 1971; 3. CC 73-51 DC, du 27 decembre 1973; 4. CC 76-71 DC, 29 et 30 decembre 1976; 5. CC 76-75 DC du 12 janvier 1977; 6. CC 79-110 DC du 24 decembre 1979; 7. CC 80-122 DC du 22 juillet 1980; 8. CC 81-132 DC, 16 janvier 1982; 9. CC 82-147 DC du 2 decembre 1982; 10. CC 83-162 DC des 19 et 20 juillet 1983; 11. CC 84-173 DC du 26 juillet 1984; 12. CC 84-181 DC des 10 et 11 octobre 1984; 13. CC 85-197 DC, du 23 aout 1985; 14. CC 85-198 DC du 13 decembre 1985; 15. CC 85-190 DC du juillet 1985; 16. CC 85-196 DC, 8 aout 1985; 17. CC 86-224 DC du 23 janvier 1987; 18. CC 86-210 DC du 29 juillet 1986; 19. CC 86-224 DC du 23 janvier 1987; 20. CC 87-226 DC du 2 juin 1987; 21. CC 87-234 DC du 7 janvier 1988; 22. CC 88-244 DC, 20 juillet 1988; 23. CC 89-257 DC du 25 juillet 1989; 24. CC 89-269 DC du 22 janvier 1990; 25. CC 91-301 DC du 15 janvier 1992; 26. CC 91-290 DC du 9 mai 1991; 27. CC 92-313 DC du 23 septembre 1992; 28. CC 92-307 DC du 25 fevrier 1992; 29. CC 93-323 DC du 5 aout 1993; 30. CC 93-325 DC du 13

aout 1993; 31. CC 95-370 DC du 30 decembre 1995; 32. CC 97-392 DC du 7 novembre 1997; 33. CC 98-405 DC du 29 decembre 1998; 34. CC 99-409 DC du 15 mars 1999; 35. CC 99-411 DC du 16 juin 1999; 36. CC 99-414 DC du 8 juillet 1999; 37. CC 2003-469 DC du 26 mars 2003; 38. CC 2004-490 DC du 12 fevrier 2004; 39. CC 2004-492 DC du 2 mars 2004.

Specialioji literatūra

1. Ashworth A. Le controle de la constitutionnalité des lois par Senat du Second Empire. Paris: RPD, 1994.

2. Avril P. Gicquel J. Droit Parlamentaire. 3e édition. Paris: Editions Montchrestien, 2004.

3. Bastid P. Sieyès et sa pensée. Paris: Hachette, 1970.

4. Becane J. Couderc M. La Loi. Paris: Editions Dalloz, 1994.

5. Blacher P. Contrôle de constitutionnalité et volonté générale. Paris: Presses Universitaires de France, 2001.

6. Chantebout B. Droit constitutionnel. 25e édition. Paris: Editions Dalloz, 2008.

7. Dokhan D. Les limites du controle de la constitutionnalité des actes legislatifs. Paris: Librarie Generale de Droit et du Jurisprudence, 2001.

8. Drago G. Contentieux constitutionnel francais. 2e édition. Paris: Presses Universitaires de France, 2006.

9. Drago G. Francois B. Molfessis N. La legitimité de la Jurisprudence du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1999.

10. Drago G. L'Execution des decisions du Conseil Constitutionnel. Paris: Ed. Economica, 1991.

11. Formery S. La Constitution commentée article par article. 12e édition. Paris: Hachette livre, 2008.

12. Gauchet M. La revoliution des pouvoirs. La souveraineté, le peuple et representation, 1789-1799. Paris: Gallimard, coll. Bibliotheques des histoires, 1995.

13. Guchet Y. Droit Parlamentaire. Paris: Economica, 1996.

14. Guillenchmidt M. Droit Constitutionnel et Institutions politiques. 2e édition. Paris: Economica, 2008.

15. Hayek F. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. III dalis. Vilnius: Eugrimas, 1999.

16. Institut Charles de Gaulle. Association Francaise de Science Politiques. De Gaulle et ses Premiers ministres 1959-1969. Paris: Ploin, 1990.
17. Jan P. Roy J. Le Conseil Constitutionnel vu du Parlement. Paris: Ellipses, 1997.
18. Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003.
19. Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija // Jurisprudencija. 2006, Nr. 12 (90).
20. Kūris E. Konstitucija kaip teisė be spragų // Jurisprudencija. 2006, Nr. 12 (90).
21. Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).
22. Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43).
23. Maksimaitis M. Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. Pirmoji pusė). Monografija. Vilnius: Justitia, 2005.
24. Malberg C. R. Contribution a la theorie générale de l‘Etat specialement d‘apres les donnees fournies par le droit constitutionnel francais. Librarie du Recueil Sirey, 1920, t. I, reed., CNRS, 1985.
25. Manin B. Principes du gouvernement representatif. Paris: Flammarion, coll. Champs, 1996.
26. Mathieu B. La Loi. Paris: Dalloz, coll. Connaissance du droit, 1995.
27. Mathieu B. Verpeaux M. Droit constitutionnel. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2004.
28. Mekhantan J. Droit politique et constitutionnel. Paris: Editions ESKA, 1997.
29. Mennier J. Le pouvoir du Conseil Constitutionnel. Paris: Librarie Generale de Droit et du Jurisprudence, 1994.
30. Mesonis G. Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
31. Montesquieu C. Apie įstatymų dvasią. Vilnius: Mintis, 2004.
32. Morabito M. Histoire constitutionnelle de la France (1789-1958). 10e édition. Paris: Montchrestien, 2008.
33. Pacteau B. Le Conseil d‘Etat et la fondation de la justice administrative francaise au XIXe siecle. 1e édition. Paris: Presses universitaires de France, 2003.
34. Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

35. Peyrefitte A. C'était de Gaulle. La France redevient la France. 1e volume. Paris: Editions de Fallois/Fayard, 1994.
36. Peyrefitte A. C'était de Gaulle. La France reprend sa place dans le monde. 2e volume. Paris: Editions de Fallois/Fayard, 1997.
37. Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: Samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
38. Ragauskas P. Konstitucinio Teismo vaidmuo įstatymų leidyboje // Teisės problemos. 2004, Nr. 1 (43).
39. Reagan R. The Reagan diaries. edited by Douglas Brinkley, Harper Perenial. New York, 2009.
40. Rials S. Textes constitutionnels francais. Paris: Presses Universitaires de France, 2009.
41. Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. Vilnius, 1994.
42. Romeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Konstitucinės institucijos. I tomas Suverenitetas. Vilnius: Pradai, 1995.
43. Rousseau D. Droit du contentieux constitutionnel. 7e édition. Paris: Editions Montchrestien, 2006.
44. Rousseau J. J. Du Contrat Social. Paris: Garnier-Flammarion, 1966.
45. Ruso Ž. Ž. Rinktiniai raštai. Vilnius, 1979.
46. Sakalauskaitė R. Politikos ringe. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.
47. Staugaitytė V. Konstitucinio Teismo nutarimų tipai // Konstitucinė jurisprudencija. 2007, (2).
48. Straipsnių rinkinys. Mūsų konstitucionalizmo raida. Vilnius, 2003.
49. Švoba J. Seiminė ir prezidentinė Lietuva. Vilnius: Vyturys, 1990.
50. Tocqueville A. Apie demokratiją Amerikoje. Vilnius: ALK, Amžius, 1996.
51. Toinet M. Et la Constitution creà l'Amerique. Nancy: Presses Universitaires de Nancy, 1988.
52. Turpin D. Contentieux constitutionnel. 2e édition. Paris: PUF, Coll. Droit fondamental, 1993.
53. Turpin D. Droit constitutionnel. Paris: PUF, coll., Premiere cycle, 1997.
54. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
55. Vaišvila A. Dviguba pilietybė – ne tik dvigubos teisės // Jurisprudencija, 2008. Nr. 7 (109).
56. Vaišvila A. Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose // Jursiprudencija, 2006. Nr. 8 (86).
57. Villiers M. Dictionnaire du droit constitutionnel. 3e édition. Paris: Armand Collin, 2001.

58. Vingt ans de saisine parlementaire du Conseil Constitutionnel. Paris: Economica, 1995.
59. Zoller E. Grands arrets de la Cour supreme des Etats-Unis. Paris: PUF, 2000.
60. Žilys J. Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001.
61. 1958 – 2008 Cinquantienne anniversaire de la Constitution francaise. Paris: Editions Dalloz, 2008.

Parlamentai ir konstitucinės kontrolės institucijos Prancūzijoje ir Lietuvoje

Santrauka

Reikšminiai žodžiai: Konstitucija, konstitucinė justicija, Konstitucinis Teismas, Konstitucinė Taryba, parlamentas, įstatymų leidėjas, įstatymas, tautos valia.

Mokslinis darbas parengtas aktualia tema, kurios svarbą lemia analizuojamo objekto daugiareikšmiškumas. Pagrindinis lyginamojo darbo objektas yra Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos parlamento ir konstitucinės justicijos institucijos santykis įstatymų leidybos aspektu. Kitaip tariant, visi kiti šio santykio aspektai šiame darbe yra antriniai.

Pažymėtina, kad konstitucinė kontrolė atsirado būtent kaip įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolė. Taigi konstitucinės justicijos santykis su įstatymų leidyba yra neabejotinas. Darbo pradžioje aptariama įstatymo samprata legicentrizmo ir konstitucionalizmo doktrinoje, Prancūzijos ir Lietuvos Respublikos parlamento įstatymų leidybos ypatumai. Antroje dalyje analizuojama konstitucinės justicijos formavimosi raida Prancūzijoje ir Lietuvoje, konstitucinės justicijos prigimties klausimai remiantis moksline doktrina. Trečioji darbo dalis skirta Prancūzijos Respublikos Konstitucinės Tarybos ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo vietos valdžios sistemoje nagrinėjimui. Ketvirtojoje dalyje analizuojami abiejų valstybių konstitucinės justicijos institucijų keletas dažniausiai priimamų sprendimų tipų bei jų įgyvendinimas parlamento įstatymų leidyboje. Be kita ko, aptariamos prevencinės ir paskesniosios kontrolės formos, jų privalumai ir trūkumai. Prancūzijoje Konstitucinė Taryba per 50 metų įgyvendino išimtinai prevencinę kontrolę, tačiau po 2008 m. Konstitucijos reformos buvo įtvirtinta ir paskesnioji kontrolės forma.

Legicentrizmo erą pakeitus konstitucionalizmo laikams, įstatymas išreiškia bendrąją tautos valią tik tuomet, jei atitinka Konstituciją – steigiamosios valdžios aktą. Prancūzijos ir Lietuvos konstitucinės priežiūros institucija kontroliuoja įstatymų leidėjo priimamus įstatymus remdamasi steigiamosios valdžios priimtu aukščiausios galios teisės aktu. Moksliniame darbe ir analizuojamas šis parlamento ir konstitucinės justicijos institucijos santyks įstatymų leidybos aspektu.

Les parlements et les institutions de contrôle constitutionnel en France et en Lituanie

Résumé

Les notions principales: la Constitution, le contrôle de constitutionnalité, la Cour constitutionnelle, le Conseil constitutionnel, le parlement, le legislateur, la loi, la volonté de la nation.

Le principale objet de cette étude est le rappport entre le parlement et l'institution de contrôle de constitutionnalité dans la legislation en France et en Lituanie.

Il faut dire, que l'ordre juridique en Lituanie et en France connait deux modes de production de la loi. Le régime légicentriste est celui dans lequel la loi est principalement le résultat du vote parlementaire. Le régime constitutionnaliste ajoute à l'operation de vote le contrôle juridictionnel de constitutionnalité afin de verifier que la loi votée respecte la Constitution. Si le légicentrisme correspond à l'état ou la volonté générale n'est plus que le caprice du législateur, le constitutionnalisme caractérise un régime dans lequel le législateur doit respecter la Constitution pour exercer sa fonction normative. Autrement dit, quand les pays instaurent les institutions de contrôle de constitutionnalité la loi votée ne peut pas exprimer le volonté générale que dans le respect de la Constitution. Les représentants du peuple sont controlés au nom et sur le fondement de la Constitution par le juge constitutionnel. D'ailleurs le contrôle de constitutionnalité est non de gener ou de retarder l'exercice du pouvoir legislatif mais d'assurer sa conformité à la Constitution.

Il est vrai, que le texte constitutionnel est seulement la possibilité ou le potentiel. Le Cour constitutionnelle de la Lituanie et la Conseil constitutionnel de la France determinent dans la jurisprudence le vrai sens de l'acte constitutionnel, le vrai contenu des normes et des principes de la Constitution. L'analyse de cette Constitution jurisprudentielle, c'est-à-dire le texte constitutionnel et la jurisprudence constitutionnelle de la Lituanie et de la France montre que les legislateurs en Lituanie et en France respectent les décisions des institutions de contrôle de constitutionnalité.

Le contrôle *a priori* de constitutionnalité consiste à verifier que la loi votée en instance de promulgation respecte bien la Constitution. Mais l‘exemple du droit constitutionnel francais du contrôle preventif de constitutionnalité montre que il n‘est pas suffisante pour assurer pleinement le respect de la Constitution par la loi votée. C‘est pourquoi il est instauré le contrôle répressif de constitutionnalité en France après la révision constitutionnelle de juillet 2008, qui a ouvert, dans certaines conditions, la saisine du Conseil constitutionnel au justiciable par la voie de l‘exception d‘inconstitutionnalité.